

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות ראשי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יצחק״א אפרים שמעון סינאוויץ

יש לומר דאחר דגנב הוא ממש לוקח ממון חבירו כמו גזלן, נכלל בניתק לעשה דגזלן. ועדיין דברי הרמב"ם צ"ע.

אבל התוספות נבא מצינא סא. שם לא רצו להזכיר גבי גזל טעם דמשלם לכנוס במחלוקת דאמוראי וכמאן קיימא לן, לכן זכרו דגזל לאו הניתק לעשה דלכולי עלמא אין לוקין, והוצרכו ראיה מגמרא דחולין [קמא] מפני דלא כתיבא עשה בהדי לאו כמו שכתב רש"י שם בחולין [ד"ה והשיב]. ומה שהוצרכו לרחוק בתר הכי בהונאה ורבית צריך לומר דלא מקרי ניתק לעשה מה שאמרו רז"ל גבי ריבית [נבא מצינא סב]. וחי אחיך עמך אהדר ליה וכן מה שאמרו רז"ל [שם נ:] דמחזיר אונאה, מפני שלא נזכר בתורה בהדיא.

ואם כן לסוגיית התוספות נשאר קשה נהי דסבירא להו דריבית ואונאה לא הוו ניתק לעשה [דפשיטיה דקרא הוא טעם על איסור לקיחה עיין מה שכתבתי בהשטמות סוף תשובה קפ"ט], מכל מקום אחר דבני תשלומין נהו אי אפשר לומר דלוקה ומשלם דהא ליכא למאן דאמר,

ועל כרחך נימא דאינו לוקה, ואם כן מתורץ גם ריבית ואונאה דבעי הש"ס למימר שלמידין מן הדין לאזהרה, דליכא למימר למלקות דלית בהו כמו שתמצו גם גבי גזלה לפי פירושינו. ועיין בתוספות דמכות הנ"ל דף י"ז ע"ב ד"ה איסורא בעלמא דהקשו קושיא נמרצה ותרצו בדוחק נפלא יעמוד עליה המעיין בנקל.

וקשה מאי שנא בגמרא דבבא מצינא דף פ"ח ע"ב מה שאמרו שם אף פועל אם חסמתו פטור, פירש רש"י [ד"ה פטור] מלאו דלא תחסום ולא תיליף מינה לחיובא מקל וחומר כדלקמן. ולכאורה מה שאמרו פטור ר"ל ממלקות, והלא בלאו הכי נמי אין עונשין מן הדין. ויש לומר דמה שאמרו פטור ר"ל מותר, והכי משמע לשון דבעי למילף מקל וחומר אתה מצווה על חסימתו, ואם כן ר"ל אזהרה בעלמא ובעי קרא למעוטיה וק"ל, ובכחאי גוונא מצינו גבי שבת תלת דעביד מעשה ותנן פטור דר"ל פטור ומותר עיין ריש שבת ריש דף ג'. כל זה כתבתי בטרדה גדולה עם נחיצה רבה.

נאם הטרוד יאיר חיים בכרך

סימן קצד

שאלה

ראובן תבע ללוי בשטר שחייב לו מאה ר"ט, והוא דבר שלא נתחייב לו כלום על פי הדין מכח אסמכתא וכך השיב לוי, רק מפני שנכתב בשטר שנעשה הכל בתקיעת כף ובשבועה בפועל ממש פסקו בית דין שישלם, אף שצוח ככרוכיא שמעולם לא נשבע רק שנכתב כך מכל מקום מאחר שנכתב בפועל ממש לא הועילו דבריו, וכמו שכתב הסמ"ע סימן ע"ג ס"ק י"ח וכדקיימא לן [חור"מ] סימן ר"ז סעיף י"ט דשבועה מהני באסמכתא. ואחר ימים רבים בא משל ראובן ליד לוי לערך הנ"ל ולא רצה ליתן לו, ותבע שנית ראובן ללוי בדין והשיב איני חייב לך, ושאל ראובן איך ומה וכי לא בא לידך, השיב דרך כלל איני חייב לך כלום, ונפסק הדין שישבע לוי. ושאל לוי מאחר שידע שתביעה ראשונה שהיה רק אסמכתא

ומכל מקום הוצרך לפרוע לו מפני שהיה נכתב תקיעת כף בפועל ממש, ומאחר שהוא יודע שלא נשבע ולא נתן תקיעת כף וקמי שמיא גליא מה הוא שיוכל לישבע סתם שאינו חייב לו כלום.

תשובה

הנה בדין אם צריך התובע לברר דבריו וכן הנתבע, בטור [חור"מ ריש סימן עה] משמע דהרא"ש חולק על הרמב"ם, והרב רמ"א [שם סעיף א בהגה] סבירא ליה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והכל תלוי בדעת הדיין אם נראה לו דיש צד רמאות בדבר יחייבו לברר. והנה בנידון הנזכר אפשר שלא יכיר הדיין שדעת לוי להציל את שלו ושאי אפשר לו לברר, כי נראה לי אם יגלה לוי הדברים כמשמען יחייבוהו בית דין לשלם, דאפילו איז לראובן עדים גם מצי

לטעון פרעתי אין לפטור לוי בשמגלה האמת שלקח ממנו בפעם הראשון ק' ר"ט שלא כדין, כי לא נשבע מכח מגו דלהד"ם או פרעתי דהוה ליה מגו במקום עדים שחתמו על השטר שנשבע בפועל ממש, ולכן אפשר שיצריכהו הדיין לבורר או יפרע לו וקרינן ביה יש נספה בלא משפט [משלי יג, כג], כי ודאי מצי לישבע דרך כלל שאינו חייב לו כלום או שחייב לו נגד זה כסך זה וכמו שכתב בהגהת שו"ע [חור"מ] סימן ע"ב סעיף י"ז. ושם צ"ע דמה ענין שם דלא יבורר דבריו ושישבע סתם שהרי יכול לפרש דברים כהווייתן יע"ש. וכן אם היתה תביעה ראשונה של ראובן בכתב יד של אסמכתא ונתחייב לוי על ידי שהוא עצמו כתב או חתם על מה שכתוב אחר הכתב יד 'נעשה בתקיעת כף בפועל ממש ובשבועה', דמצי לשבע בתביעה שניה שאינו חייב לו כלום אם לבו ידע שלא נתן תקיעת כף ולא נשבע, וגם בזה אלו יציע הדברים לפני דיינים השניים כהווייתן יתחייב, דהודאת בעל דין בכתב יד הראשון כמאה עדים דמי והוה ליה כמגו במקום עדים.

וכל זה בשנכתב בכתב יד 'קבלתי עלי בתקיעת כף ובשבועה' דענינו הודאה מה שעשה, שרוב כתבי יד מתחילין 'מודה אני' וכל שאחריו גריר בתריה, לכן אין ראייה מלשון 'נתתי' דקנה עיין טור ושו"ע והגהת רמ"א [חור"מ] ריש סימן רמ"ה, שהרי בתקיעת כף ובשבועה לא סגי בלאו הכי שצריך לעשות דבר בפועל או בדיבור והרי לבו יודע שלא עשה, וכן אם כתב 'כל הנ"ל נעשה בתקיעת כף ובשבועה'. *משא"כ בשכתב 'והריני נשבע לשלם' וכו' או 'הריני מקבל עלי כאלה בשבועה ובתקיעת כף' נראה לי דהוי

כנשבע ממש ובדין יתחייב לוי לשלם לראובן תביעתו הראשונה, דאע"ג דקיימא לן [נו"ד סימן רכא סעיף י] הנודר מלדבר עם חבריו מותר לכתוב לו *שאני נדרים דאזלינן בהו אחר לשון בני אדם וודאי דדיבור אינו מענין כתיבה, מכל מקום לא יוגרע כח כתיבה לענין קיום הדבר, ומצינו דעדניף מיניה שהרי לית ביה טענת השטאה וטענת השבעה משא"כ בדיבור עיין [חור"מ] סימן מ' [סעיף ב] וסימן פ"א [סעיף ז], וזכור לדבר כתב אשר נכתב בשם המלך אין להשיב [אסתר ח, ח] כי הוא דבר המתקיים יותר מהבל פי דיבור, גם מעשה טפי. ובזוהר פרשת בהעלותך עמוד רפ"ב [קמט, ב] תא חזי מלך בשר ודם לאו יקרא דיליה לאשתעווי מילין דהדיוטא כל שכן למכתב ליה וכו'. ועל פי אותו מאמר המלצתי מה שאיתא במדרש רבה תולדות [פרשה סג, ט ועיין יפה תואר שם] ששאל הקיסר מי תופס מלכות אחרינו והביא הנשאל נייר חלק וכתב עליו ואחרי כן יצא אחיו, ולמה לא הגיד לו, אלא שרמז לו שלא כתבה תורה ואחרי כן וגו' לסיפור בעלמא כי אפילו בשר ודם לא יכתוב דברי ריק על נייר חלק וק"ל.

ולכן נראה לי פשוט *דכל שמקבל עליו בנדר או בשבועה ולא דיבר דבר רק כתב בפנקסו אני מקבל עלי לצום כה"ב או ליתן צדקה כך וכך, הוי כאילו הוציאו בפיו. *וקיימא לן [אור"ח סימן מז סעיף ג] גבי כותב דברי תורה צריך לברך דכתיבת המילות הוי כאלו דברים. ולולי דמסתפינא אמינא אם היה לו נדר על חצי שנה איזה פרישות, וכתב אחר כך הריני מקבל עלי לעשות כמו שנהגתי עוד חצי שנה, או נדר בחלום לפי דעת יש אומרים שאינו כלום [נו"ד

* משא"כ בשכתב 'והריני נשבע לשלם' וכו' נראה לי דהוי כנשבע ממש. עיין שו"ת שבות יעקב חלק א סימן מט שתמה על דברי רבינו בענין זה, ועיין בשו"ת חתם סופר יו"ד סימן רכ ורכז שיישב קושייתו. ועיין עוד בדבריו חלק חור"מ סימן עט. ובשו"ת דברי חיים חלק א יו"ד סימן יז רצה לדחות ישובו של החתם סופר ולחזק דברי השבות יעקב ולא הכריע ע"ש.

* שאני נדרים וכו'. נ"ב. יעוין לעיל סימן ט"ז (ברוך טעם).

* דכל שמקבל עליו בנדר או בשבועה ולא דיבר דבר רק כתב בפנקסו וכו' הוי כאילו הוציאו בפיו. עיין יו"ד סימן רכא סעיף י ובגליון מהרש"א שם וכן בסימן רלב לש"ך ס"ק כח.

* וקיימא לן [אור"ח סימן מז סעיף ג] גבי כותב דברי תורה צריך לברך וכו'. עיין תשובות רעק"א סימן כט ד"ה אמנם שדחה דברי רבינו אלו ע"ש. ועיין שו"ת אגרות משה אהע"ז חלק א סימן מז ענף א.

לפני הנביאים, ועל פי הסוד גדלה מעלה תורה
שבכתב מתורה שבעל פה.

והנה סופרים דידן כותבים בכל השטרות
'תקיעת כף בפועל ממש בתורת שבועה'
ומהני בדיני אדם אבל לא לחייבו בדיני שמים.
[ומעשה באחד שטען שנתן תקיעת כף בידו
השמאלית, ולא די שלא האמנתי לו רק אמרתי
שהחזק כפרן, כי חזקה שאם נתן תקיעת כף ביד
שמאל היה חבירו זה שלו נתן התקיעת כף מרגיש,
כי לא יתכן תקיעת כף איש לכף חבירו מימין
לשמאל אם לא כשחבירו אטר יד. ומכל מקום לא
מהימנין ליה רק בכל דוכתי אמרינן בכהאי גוונא
מסתמא היה באופן המועיל, ואפילו אם תביצי לומר
שהאמת אתו או אם הוא עצמו אטריד ותקע שמאל
ידיה לא ידעתי היתר, כי נראה לי שעניינו ושורשו
על פי הסוד חיבור וקישור המש מול חמש שבספר
יצירה. והפוסקים זכרו מה שנאמר וגם ידו נתן
דצדקתו, וסבירא להו שמה שנאמר אשר השביעו
באלהים [דברי הימים ב לו, יג] היה בתקיעת כף
בתורת שבועה וכן הוא כל סתם תקיעת כף, ומה
שכותבים 'בתורת שבועה' לאפוקי דרך התגרים
ויתכן שפיר בשטר מכירה. ומצינו עוד קראי טובא
ענין תקיעת כף לקיים כל דבר ולחיווק כמו שנאמר
תקעת לזר כפך [משלי ו, א], כי באת בכף רעך [שם
ו, ג], ולדעתי גם מזה מה שנאמר [מלכים ב יא, יב]
[ויתנו] [ויכו] כף ויאמרו יחי המלך גם מה שנאמר
[תהלים מז, ב] כל העמים תקעו כף כל אלו עניינם
חיבור וקישור קשר אמיץ, ובכלם לא נרמז דבר
שהוא של ימין ושיש קפידה בזה ודברי נערו
ובורות הם, כל שכן אם נכתב בפירוש בתורת
שבועה או בכל אופן המועיל. ועיין במרדכי ריש
שבועות רמז אלף ק"ה [רמז תשנן] ושו"ת מהרי"ק
שורש נ"ב. ולענ"ד שזהו מה שנאמר [משלי יא, כא]
יד ליד לא ינקה, כמו שנאמר גבי שבועה [שמות כ,
ז] כי לא ינקה].

אבל מה שקצתם כותבים לפסול כל שובר אם
לא שנכתב על גוף השטר ממש ואינם

סימן רי סעיף ב] וכן פסק זקני עטרת משפחתינו
הגאון מוה"ר לייב פראג זצ"ל [בחידושי לטור שם,
ועיין ט"ז שם ס"ק ד], אם כשהקיץ כתב או אמר
הריני מקבל עלי לקיים מה שחלמתי אע"פ שלא
פירש גופי הדברים הוי ליה נדר, כגודר מפת
סתם וחושב מאיזה פת [שם סעיף א]. רק דזה
צל"ע, [ו] על כל פנים כשמפרש בכתב פשיטא
לי דהוי ליה כדיבור, וכמדומה לי שראיתי בספר
נחלת שבעה כדברים אלה. [ועיין שו"ת [רבי
אליהו] מורחי [סימן] ע"ג, ובכמה וכמה תשובות
דברו מזה זכרם פנים חדשות דף י"ה ע"א]. ומכל
מקום בקצת דברים ההמירו רד"ל דבעי דיבור ולא
סגי בכתיבה, עיין באהע"ז סימן ק"כ [סעיף ה] וסימן
קמ"א סעיף ס"ב הג"ה וסימן קמ"ב סעיף ז' הג"ה].
*** וראיה עוד מדאיצטריך מיעוט גבי עדות
מפיהם ולא מפי כתבם.** ואם תאמר אם כן למה
קיימא לן גבי גט עד שישמע מפי המגרש ולא
מהני אם כותב לסופר כמו שכתב טור [אהע"ז]
סימן ק"כ, יש לומר שאני התם דהתורה אמרה
'וכתב לה' משמע הבעל עצמו יכתוב, רק
כשמצוה לו ושומע קולו הוה ליה כתיבת סופר
כאלו כתבו הבעל משא"כ כשכותב לו ואינו
אתו. סוף דבר חומרא דאשת איש שאני.

**וידעתי ממעלת הדיבור שהוא גדר האדם חי
מדבר וכתרגום לנפש חיה [בראשית ב, ז].
וכמה התעוררות יעורר אדם בהבל פיו לטוב
ולמוטב, מכל מקום לענין קיום דבר לא יגרע כח
כתיבה מדיבור.** [וכמו שיש פעולות נוראות
בלחשים עיין תשובה רל"ד הכי נמי יש פעולות
נפלאות בקמיעין, ותרווייהו לפי מעלת הכותב
והתבודדותו וכוונתו, ולא יאומן שיש בהם ממשות
זולת זה. והרמב"ם לפי שלא ידע מחכמת הקבלה (עד
זקנותו עיין מגדל עוז מה שכתב בפרק א' מיסודי
התורה [הלכה י]) כתב במורה נבוכים ובכמה דוכתי
שהבל המה ומכח המדמה]. אף כי כתבו גורי
האר"י שמתקן האדם עולם העשייה בכתיבת
דברי תורה, ועיין מה שכתב הרד"ק בהקדמתו

* וראיה עוד מדאיצטריך מיעוט גבי עדות מפיהם ולא מפי כתבם. עיין בתשובות רעק"א סימן כט ד"ה
גם הראיה הב' שהביא דברי השבות יעקב שדחה ראייתו זו של רבינו ע"ש. ועיין עוד בט"ז או"ח סימן

מז ס"ק ב שסבר כדעת רבינו.

מודיעים זה ללוח, הוא שלא כדת של תורה ואפשר שתיפוק מזה קלקלה גדולה. ואם בכהאי גוונא נכתב בכתב יד והלוח מוציא שובר כתב יד מלוח וטוען שלא ידע תנאי שלא יועיל שובר, טענתו טענה שאינו דבר הרגיל. וגם בלאו הכי נמי מהני, דהוי ליה כאל תפרעני אלא לפני פלוני ופלוני ופרע בפני אחרים אי לא מצי לטעון סיטראי עיין טור ושו"ע [חו"מ] סימן ע' [סעיף ד].

גם בקניית ד' אמות קרקע בחצירי הנכתב בכל השטרות לא נחה דעתי במה שכתבו

התוספות פרק חזקת הבתים [בבא בתרא מד: ד"ה דלא] דהוא מטעם הודאת פיו, דאיך שייך בדבר שהוא הכרח במציאות וידוע שאינו שיועיל הודאתו, ולא דמי להתחייבות דבר מה כמו שיתחייב הערב [עיין חו"מ סימן מ סעיף ב], רק בקנין סודר לבד סגי. ומה שכותבין על ד' אמות קרקע 'אגבן ואגב קנין סודר' מגרע גרע כקני את וחמור [עיין בבא בתרא קמג.] ותו לא מידי. כך עלה בדעתי הקלה וקלושה.

הטרוד יאיר חיים בכרך

סימן קצה

שאלה

* על דבר אילן אפרסקין שעלה מאליו בחצירו ומאפיל עליו חלונו, אי שרי למקצייה.

פשוט דשרי דכל שהוא לצורכו מותר, כבבא קמא ריש דף צ"ב [ע"א] לצורך עצים לבנין ויש לו גם כן אילני סרק רק שעצי מאכל מעולה בדמים שרינן, ומינה דאם אין לו עצים זולת אילן מאכל דשרי לכרותו לבנין או לעצים, ולא אסרה תורה רק דרך השחתה בלי צורך, (עיין בט"ז [י"ד] סוף סימן קי"ו מה שכתב בשם רש"ל. ולכאורה קשה מה שאמרו בש"ס פרק קמא דחולין [ז:] שאמר רבי על פרידותיו קטלינא להו והשיב רבי פנחס איכא בל תשחית, ויש לתרץ דאחר דכולי עלמא ידעין דדרך פרידות להזיק כל העולם מתרחקין מהם, והוה ליה כבהמה דעלמא דאין להמיתה חנם לטעם התוספות גבי מים המגולים [בבא קמא קטו: ד"ה ולא ישקה], ומכל מקום להפלגת חסידות רבי פנחס בן יאיר לא רצה לכנס לבית שבו חיות מזיקות ואמר מלאך המות בביתו וכו' [חולין שם]). אי נמי בצורך ואפשר לו להספיק צורכו באילני סרק, וכן אמרינן [בבא קמא] שם דאם אילן מאכל זה יונק המחליש טעם אילן אחר החשוב

ממנו מותר להכריתו, והוא הדין הכי נמי מאפיל עליו דמאי שנא מזיקו בחוש הטעם או בחוש הראיה, וכל שכן הוא דהיזק חוש הראיה תדיר ^[דבר המכונה] ויש קפידה טפי.

והרא"ש כתב שם [בבא קמא פרק ח סימן טו] דאם צריך למקום האילן גם כן שרי לקצצו. ומכל מקום נראה דאם אפשר לו לתקן היזקו בקציצת קצת ענפיו המאפילים עליו לא יקצצו, אע"פ שבהמשך השנים חוזרים וגדילים ויצטרך לחזור ולטרוח, משום טרחו כל דהו לא נתיר מה שהוא סכנה עם לא תעשה דאורייתא. ונראה לי גם מה שכתב הרא"ש להתיר לצורך מקום ר"ל שרוצה לבנות שם או לתקן לו במקומו דבר הנצרך לו, משא"כ להרחיב חצירו ולצורך טיול ותוספות אור ורווח בעלמא לא אמר.

[ויש לי קצת מבוכה בהאי לא תעשה דשרי רבנן במזיק אילנות אחרים או במעולה לבנין, ופשטן של דברי המקרא במה שנאמר [דברים כ, כ] רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל אותו תשחית וזכרת ובנית מצור וכו', משמע דמעץ זה בונה סוללות ומצור על העיר ומכל מקום דוקא מאילני שאינם של מאכל, ואיך נתיר לצורך בנין וטעם כל

* על דבר אילן אפרסקין שעלה מאליו בחצירו ומאפיל עליו חלונו, אי שרי למקצייה. עיין שאילת יעב"ץ חלק א' סימן ע"ו, וחיים שאל סימן כ"ב כ"ג [ומה שהביא מדברי שו"ת שבות יעקב חלק א

זו פרק חמישי

יך חיי. שטארק ימים: חטוף אכיל. אס תלמודו מתקיים בידו: שחביל רשין אותה.

שהכל

מ"י פ"ג מה
ת הלכה יב סמג

ה ליה כתיב ער
ושמרה אם ער

א הויא ליה מילתא
ב יוסף בהדיה

ס"א לרבי אליעזר ב
ב"ר (גליון) כ"ו

מאתר אוצר ה

אדם נותן סם לחבירו לזה

ובע"י ובהרבה דפו"י, ובאמת לשון שאינו נוח הוא
(ס': [f] בכת"י ודפוס"י **אף** אין כל אומה וכו': [ס] ב

פּוֹמִיךְ קָרִי פִתַּח פּוֹמִיךְ תִּנִּי כִּי

מדת בשר ודם מדת בשר ודם
לשונותיהם הם שנים לכל נוסח

והפסוק: [ו] חיבת "עצמו" ליחא בכת
משיח אדם עצמו כאבן זו וכו' (ר)

כמדת הקב"ד

המקתב מקתב אלהים הוא קרות על הלחות:

לדאָג עליהן: זי-
לשון והעלה ובל

ד"ר (להתמקמות) חז"ל

גליון הש"ס

ע"ן ע"א חד"א

ליקוטי רש"י

שקוטרו וזקנו מ
חלמיד חכם הוא

יפה ולזה קשו

ד) רפאות תהי לשרד
ושקוי לעצמותיך:

פְּבַמְקָד יִבְנוּ יְהִדּוּ עַל
שְׁפָתֶיךָ: (משל' כב, יח)

חֹזֵב: (מִסְעֵי מִי, כֵּג)
(ז) בִּי קְרוֹב אֶלְיָךְ הַדְּבָר

(ה) תאונות לבו נתתה לו
וארשת שפתיו בל

וְלֹא לִנְצַח אֶקְצוֹף בִּי
רוּחַ בְּלִסְגִי יַעֲסוֹף

וְהָיָה כִּי יִשְׁמְעֶנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּעֵדֵי הַיָּם וְעַל הַיַּבְשָׁה

(ב) יי ימלך לעולם ועד: (ותהלים נט, ט)

מגדלות	מִדְּקָחִים	בְּמִן הַמִּדְּקָחִים
שְׂפָתָיו	שׁוֹשָׁנִים	וּמִנְחֵלִיאל בְּמִן

(ט) ויתן אל משה
פבלתו לדבר אתו בהר

בְּאַצְבָּע אֱלֹהִים: (ג) וְהִלָּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַזֶּה [שְׁמֹת ז', י"ה]

תָּבִין בְּשׁוֹכְתָךְ לְעַנִּי אֱלֹהִים: (תהלים סח, יא)

חת"ם

שו"ת חו"ד סימן ר"ט

סופר

תמה

ק"ט סוף ע"א דאית ליה זה וזה ירושלים ע"ש, דאל"ה דבריהם תמוהים וק"ל ג:

הוצרכו לומר דרבא אתיא כרב יוסף ולא כרב אשי, כך צ"ל ליישב כונת התוס':

וגם אני אעריך לפניך דבור אחד מחידושי בית מדרשי אשר חנני ה', עיין בתוס' ב"ק נ"ג ע"ב ד"ה לענין כלים, שהעלו דרבא דמפיק מוהמת יהיה לו לפטור שור פסולי המוקדשים ס"ל כרב יוסף דפסחים כ"ט ע"ש ודלא כרב אשי התם. והדבר תמוה מה יענה ברב אשי דב"ק יו"ד ע"א מתקיף ליה ר"א ליתני חומר בשור מבכור שהשור חייב בו פסולי המוקדשים משא"כ בבכור, והרי רב אשי עצמו ס"ל כן. וקושיא זו מטו בה משמיה דהגאון מהר" משולם ז"ל שהיה אב"ד דק"ק פ"ב ג. ובאמת לשיטת תוס' פסחים שם ד"ה אין פודין א"ש הכל, אבל לשיטתם דב"ק צ"ע. ולפי חומר הקושיא היה נ"ל לבאר תחלה כוונת התוס', דצ"ע לכאורה במ"ש בפשיטות דאי שרי לכלבו ואורו הוה שפיר המת שלו, וקשה הרי גבי תרומה אמרינן תתן לו ולא לאורו. וצ"ל דהתוס' דב"ק סמכו אמ"ש והעלו בשבת כ"ה ע"ב ד"ה תתן לו, ובפסחים ל"ג ע"א ד"ה תתן לו, שכתבו דהתם גופי' מייתורא דלו ממעטינן אורו, אבל בלא"ה הוה אורו בכלל לו, וס"ל להתוס' דהכא לא מייתרי והמת יהיה לו דאיצטריך אקודם פדיון דאסור בהנאה לגמרי משום העמדה והערכה, וא"כ ק' להו שפיר מנ"ל למעט נמי אחר פדיון דאית ליה עכ"פ הנאת אורו, כך נ"ל בפ"י התוס':

אלא דאכתי יש לפקפק, דאי אקודם פדיון לחוד לא ה"ל למכתב והמת יהיה לו והוה סגי אי הוה כתיב רעהו כמו באדם ושור, אע"כ דאיתי למעוטי נמי אחר פדיון דאע"ג דבכיים הוה רעהו מ"מ המת אינו שלו, וכיון שא"א לאוקמי אלא בהכי שפיר ממעטינן לו ולא לאורו, עיין סוכה ל"ה ע"א [תוס'] ד"ה לפי כו', והדרא קו' אהתוס' לדוכתה. וי"ל דס"ל להתוס' אי הוה כתיב רעהו לא הוי ממעטינן קדשים קלים, דהרי קי"ל כריה"ג כמ"ש הרמב"ם [ה] נזקי ממון פ"ח ה"ב, ורבא גופי' ס"ל כן בב"ק י"ג ע"ב ע"ש בתוס' ד"ה אמר רבא תודה וכו', וא"כ לעולם י"ל והמת יהיה לו קאי רק אקודם פדיון, ולא הו"מ למכתב רעהו דאז לא הוה ממעטינן קדשים קלים, וא"כ מנ"ל למעט הנאת אורו לאחר פדיון, ע"כ

והשתא ממילא לק"מ מרב אשי לעיל יו"ד ע"א, דהא איהו קאי אברייתא חומר בשור מבכור, דע"כ לא אתיא כריה"ג דא"כ ה"ל למחשב חומר בשור שחייב בו קדשים קלים מבכור שפטר בו קדשים קלים מוהמת יהי' לו, וע"כ ס"ל לברייתא מרעהו נמי ממועט קדשים קלים ודלא כריה"ג, וא"כ לפ"ז הדרן להנ"ל דשפיר הו"מ למכתב רעהו גבי בור אי לאו משום דאיתי למעוטי הנאת אורו לאחר פדיון, ושפיר הקשה רב אשי אכתי לימא חומר בשור שחייב בו פסולי מוקדשים. וק"ל. [ועיין תוס' שבועות י"א ע"ב ד"ה אי הכי וכו' וק"ל]:

בכל הדברים האלה וככל החזיון הזה צ"ל נמי במה שקשה מנ"ל לרב אשי להקשות שם בב"ק יו"ד ע"א, דלמא ברייתא אתיא כר"ע דס"ל [זבחים ק"ג ע"ב] יאותו כהנים בעורו וה"ל המת שלו, כמ"ש תוס' בזבחים ע"א ע"ב ד"ה ובטריפה, ולפי הנ"ל א"ש וק"ל. ודע דתוספות דב"ק יו"ד ע"א שם [ד"ה שהשור] אזלי לתירוץ קמא דתוס' נדה נ"ה ע"א ד"ה שמא וכו', דאלו לתירוץ ב' דהתוס' הרי עור אדם מותר וק"ל. וצ"ע קצת הא ע"ז אתי איסורו ממת כמבואר פ' אין מעמידין [כ"ט ע"ב], ומאי שנא עור מת דמותר בהנאה ועור תקרובות ע"ז אסור בהנאה כמבואר [שם] מעורות לבובין ה, וכן שער מת מותר [ערכין ז' ע"ב], ושער בהמה של ע"ז אסור ערמב"ם פ"ז מע"ז ה"ג. וי"ל בדוחק. ודוק בכ"ז:

הכ"ד א"נ דש"ת מצפה תשובתך:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה רב

שיל"ת, פ"ב יום ג' ז' אלול תקע"ז לפ"ק. שלום וברכת השנים ל"נ הרב המאור הגדול שלשלת היוחסין המופלג ומפורסם כש"ת מהר" משה סג"ל ג"י אב"ד דק"ק צעהלים יע"א:
יקרתו הגיעני, אודות אנשי קהלתו שזה כמה שנים קנו בית ועד לקהל, ונמצא על זה העתק

(ב) כונת מן ליישב קושיית ה"בתי כהונה" ח"ב דף כ"ב טור ג', ראה ביאור הדברים בליקוטי הערות כאן.
(ג) וכן הקשה שער המלך ה"ל איסורי מזבח פ"א ה"א קרוב לסופו.
תתם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ב יו"ד א ב / סופר, משה בן שמואל {עמוד 471} {726077}

(ד) צ"ל: ד"ה רב אשי.
(ה) בתי' נדה שם כתב מן תי' על קו' זו, ע"ש, וראה עוד ח"י ע"ז שם ד"ה כפרה.

הוא יד לשבועה ואסור משום שבועה, ולרא"ש וסייעתו אין בזה שום איסור כלל, אך אם יאמר הרי עלי שלא אוכל ככר זה בנדר, כיון שהזכיר תיבת נדר ס"ל לרא"ש לפרש דבריו דהודאה הוא שמודה שככר זה כבר אסרו עליו ובמה אסרו בנדר שאמר בנדר קונם עלי ככר זה, וכן אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה הוה הודאה שישבת סוכה אסורה ובמה אסרתי בשבועה שאמרתי בה"ת שלא אשב בסוכה. נמצא אם יאמר קונם שלא אוכל ככר זה, לרמב"ן וסייעתו הוה יד לשבועה ולרא"ש וסייעתו מותר לגמרי מן התורה, אך אם אינו אומר קונם אלא נדר שלא אוכל ככר זה, מפרשין ככר זה אסרתי שלא לאוכלו ובמה אסרתי בנדר שאמרתי קונם ככר זה עלי, וכן בשבועה. נמצא בנידון שלפנינו שאמרו שנדרו עד"ר שלא למכור גם רא"ש וסייעתו מודים לרמב"ן דאסור מן התורה, והכי מפרשין אסורו מכירת הבית עלינו בנדר שאמרנו הנאת מכירת הבית עלינו קונם. ובוה יובן מה שהבין הטור סס"י ר"ו בכוונת רמב"ם [ריש הל' נדרים] רס"ל כרמב"ן, והכי קאמר האומר פירות [אלו אסורין עלי בכל לשון שיאסור עליו הרי הם אסורים עליו אע"פ שאין שם שבועה וכו'], לא מבעיא כשהזכיר בשבועה הרי הם אסורים מטעם הרא"ש הנ"ל, אבל [אפי'] כשלא הזכיר תיבת בשבועה מ"מ אסורים מטעם ידות וכהרמב"ן. אבל פירוש הב"י שפירש בכל לשון שיאסור עליו היינו אפי' בלשון חול ולעז, זה הוא דוחק גדול, דהל"ל בכל לשון שיאמר, אבל בכל לשון שיאסור עליו משמע דקאי איסור חפצא ואיסור נפשו כמובן. וא"כ קשה להקל. ועוד דאין ספק דלהיות לקהל בית עצה וועד מיוחד הוא צורך גדול לעניני הרבים, והל"ל דבר מצוה כמ"ש הריב"ש בהרבה מקומות בתשובותיו, דכל צרכי רבים מקרי צרכי מצוה, ומייתי ליה מהירושלמי [ברכות פ"ה ה"א] דכשהיו עוסקים בצרכי רבים לא היו מפסיקים לתפלה, וכדקיי"ל בש"ע א"ח [סי' ע' ס"ד], ומייתי ליה ב"י י"ד סי' רכ"ח [דף קמ"ד ע"ב]:

ועוד דמבואר בלשון התקנה, שהיו נוהגים המנהיגים כפרהדרין המתחדשים בכל שנה, היו מתחדשים גזרותיו להרוס בנין הראשונים לאבד

בפנקס כתוב ביד נאמן הקהלה וחתום בידי אקרו"ט ופר"מ, ושם כתוב לאמור וז"ל וכמו כן קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם בנדר על דעת רבים וע"ד אקרו"ט דח"מ, שלא יהיה הרשות ביד שום אחד מאקרו"ט אשר יהיה בכל השנים ובכל הזמנים למכור או להחליף הבית הנ"ל דרך ערמה שבעולם, אם לא יהיה עת הצורך ח"ו אשר יהיה ההכרח ליקח ס"ת מההיכל ח"ו עכ"ל, ועתה ראו בני הקהלה למכור הבית ולכנות בית אחר תחתיו, מטעמים המבוארים בדברי פר"מ ויבוארו לקמן אי"ה, ואותה נפשו היפה לחוות לו דעתי בהיתר נדר על דעת רבים הנ"ל:

יחי ה' אלקינו עמנו, ונעיין בכל צדדי ההיתר ונראה על מה נסמך, אם שאמרו הנדר בלשון שבועה שלא יהי' רשות למכור. הנה דברי ש"ע י"ד בסי' ר"ו [ס"ה] תמוהים בעיני ע"כ אאריך קצת, הרי דעת הרמב"ן [הל' נדרים דף ה' ע"ב] נדר בלשון שבועה וה"ה בהיפוך ידות הנה, וע"כ נדר שהוציאו בלשון שבועה ה"ל יד לשבועה, וממילא חל אפי' על דבר שאין בו ממש כמו שבועה, ומביאו ר"ן נדרים ב' ע"ב, וכן דעת רש"י בשבועות כ' ע"א ד"ה איסור מיתפס וכו', וכן שם ר"ן מבואר דרש"י ס"ל כרמב"ן, וכן נראה דעת ר"ן עצמו פ"ג דשבועות [כ"ה ע"א] דפוס זולצבאך דף רצ"ו שכ' וכי תימא כיון דשבועה לא הוה אלא מיסר נפשי' מן חפצא ואפילו אמרה בלשון נדר א"א שתועיל אלא משום יד איך יהיה טפל חמור מן העיקור וכו', ודעת הטור [סוף סי' ר"ו דגם דעת הרמב"ם [ה' נדרים פ"א ה"א] כן, אלא שב"י פקפק על זה, ויבואר לקמן אי"ה, עכ"פ קשה מ"ט קבע דעה זו בש"ע בשם יש מי שאומר ובלשון יחיד שונה אותה:

ודעת הרא"ש בנדרים [פ"א סי' ב'] וכן מייתי בטור בסי' ר"ו בשמו דאין כאן לא שבועה ולא נדר, אלא שהב"י סוף סי' רל"ט כ' מלשון הטור בשם אביו משמע דשבועה בלשון נדר הוה שפיר נדר מן התורה. ועיין היטב לשון רא"ש זה פ"ג דשבועות סי' י"ד מ"ש ועי"ל וכו', ובמס' נדרים י"ו [ע"ב]. ולע"ד המעיין היטב יבין הדבר לאישורו דרב הודן ביניהם בין רמב"ן ורא"ש, דלרמב"ן באומר הרי עלי שלא אוכל ככר זה הרי זה הנדר

דלשון פירות אלו אסורים עלי וכו', מבלי הזכרת שבועה, הוא עיקר נדר, ואינו מטעם ידות, ולתרווייהו לרמב"ן ולרא"ש הוי נדר גמור.

(ד) כן הקשה הפרישה שם ס"ק י"ז.

(ה) עיין סי' תס"א ותק"א.

(א) בליקוטי הערות הובא ממחברים רבים שהקשו על זה והוכיחו דדעת הרמב"ן דהוה יד לנדר, ע"ש באריכות.

(ב) מדברי רש"י שם אין ראיה, וצ"ל: ד"ה ה"ק מבטא שבועה, וגם הר"ן דבסמך קאי עלה.

(ג) בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קכ"ז ענף ה' הקשה

חת"ם

שו"ת חו"ד סימן רב

סופר

תמו

הודאתו כמאה עדים, אבל אם לא כפיהו ב"ד אם הוא יודע בעצמו שלא נשבע וההודאה ה' בשקר להפיס רצון שכנגדו אין צריך לקיים ופטור מדיני שמים, ואם נותן אמתלא מספקת מ"ט הודה כן ולעולם שקר ענה, מקבלים הב"ד ממנו ופוטרים אותו. ואין לחלק בין כותב נשבע בפועל ממש או לא, כי כן העלה ט"ז לח"מ סי' ע"ג סעיף ו"ו דלא כסמ"ע [סקי"ח], וכן נלע"ד. ולקמן יבואר אי"ה מ"ט הנהיגו הקדמונים נוסחא בפועל ממש. ועיין רמ"א ח"מ סי' ר"ז סעי' י"ט:

שנית, כשכותב בלשון קבלה הריני נשבע דמשמעותו דמעשה הכתיבה בעצמה יהיה השבועה, בזה כתב מהר"י הלוי (וכדומה לי שהוא הר"אן מיגאש^ה, מצאתיו בתשו' הרשד"ם סס"י פ') והובא בבאר הגולה בגליון ש"ע י"ד סי' רל"ב סעי' י"ב בסופו, דחייב בדיני שמים ופטור מדיני אדם, והוא ההיפוך מהודאת שכועה הנ"ל. ומיהו טעמא בעי, וכל האחרונים^ה העלימו עיניהם מדברי ר"י הלוי. ונחזי אנן הנה החו"י סי' קצ"ד כתשו' פשיטא ליה דשבועה בכתב עדיפא וחמירא מבעל פה מהראיות שכתב שם, והגאון שב יעקב סי' מ"ט שפך סוללה עליו, ולא אאריך, כל הרוצה לעיין יותר ייתי ספר ויחזי, ולא אבוא אלא לקיים דברי חו"י ולהצילו מקר' הגאון הנ"ל. והסברא נ"ל דודאי כל דבר שבין אדם לחברו כגון הגדת עדות לפני ב"ד עדיף טפי דבור פיו מכתבו, כי אדם שומע מבין כוננת חברו פנים אל פנים יותר ממה ששומע תוכן כוונתו מכתבו, ע"כ בעדים דכתיב על פי שנים עדים ממעטין מכתבם [גיטין ע"א ע"א], משא"כ אדם לעצמו לקיים כל דבר איכא טפי חזק וקיום כשכותב השבועה לקיים הדבר ועביד מעשה הכתב ממה שיקיים ע"י הכל פיו, וע"כ בשבועה דכתיב לבטא בשפתים, ואי לאו בשפתים ה"א אפי' מהרהר השבועה חייב לקיימה, כמבואר פ"ג דשבועות כ"ו ע"ב דאיצטריך שפתים למעוטי הרהור, והשתא נמי דכתיב בשפתים לא אימעט אלא הרהור אבל כתיבה אחיא בק"ו מעקימת שפתיו. נמצא לענין הגדת עדות גריעה כתיבה מדיבור, ולענין קיום שבועה על עצמו

נהפוך הוא ט.

שמים ולבנות במה חרשה כדי שיקרא על שמו, ונעשית התקנה הלזה לגדור פרצה זו, וא"כ הוא דבר מצוה לגדור בפני עושי עול הבונים חרבות למו לעשות להם שם. ואיתא בירושלמי פ"ד דשקלים סוף הלכה ב' אמר ר' חנינא שחצית גדולה היתה בכה"ג שהיו מוציאים בה יותר מס' ככרי כסף, פי' שהוא מגנה כה"ג שבבית שני שהיו בני שחץ שהוציאו כ"כ ככרי כסף בבנין כבש פרה והראשונה היתה עומדת והיה סותרה, שלא היה אחד מוציא פרתו בכבשו של חברו אלא סותר ובונה משלו, ופריך ר' עולא והא תנינא שמעון הצדיק ב' פרות עשה לא בכבש שהוציא זו הוציא זו אית לך למימר שמעון הצדיק שחץ היה ח"ו, אלא מעלה עשו בפרה ע"ש. יצא לנו מזה הירושלמי דאיסורא למיעבד כדין, ומצוה לעם לגדור בפני עושי עול כאלה, ונמצא הנדר שלא למכור הוא מצוה רבה. והרי כ' הרא"ש [נדרים פ"א סי' ב'] דאע"ג דנדרים הדיוט שהוציאו בלשון שבועה איננו יד לדעתו, מ"מ לדבר מצוה חל מקרא דכפיק זו צדקה וככל היוצא מפיו יעשה, וא"כ הכא חל לכולי עלמא:

ותו רכ' הרא"ש [שם] כיון דרגילי אינשי בהאי לישנא בעי שאלה מדרבנן, ומוכח מתשו' המיוחסת לרמב"ן [סי' ע"ד] דמייתי הב"י בכד"ה סי' ר"ו דאפי' במה שצריך שאלה רק מדרבנן נמי אין מתירים נדר שהודר ע"ד יע"ש. ותמיה לי קצת לפמ"ש תשב"ץ ח"ב סי' קמ"א דבתקיעת כף אע"ג דס"ל כהרשב"א שאין בו שום שבועה מעיקור הדין מ"מ עכשיו דנהיגי ב"י עלמא ורגילי ב"י לא גרע מידות שבועות ע"ש^ה, וא"כ אמאי לא נימא הכא הכי דנדר בלשון שבועה דרגילי ב"י עלמא ליהוי ידות מן התורה, וצ"ע קצת. בהא סלקינן דאין להקל מטעם הלשון כלל:

נחזי אנן מה יהיה מדין שבועה בכתב, שלא ביטאו בשפתותיהם, ראיתי כי הניחו מקום לקטן כמוני, ע"כ אבאר בעזה"י. ב' מיני שבועות בכתב יש, אחד בלשון הודאה שכותב שושבע לפרוע ליום פלוני, ואהא כ' תה"ד [סי' שכ"ו] דחייב, ובהו"י [סי' קצ"ד] מסיים דחייב בדיני אדם ופטור מדיני שמים, רצונו דהב"ד מחייבים אותו על

(ו) השואל בתשובה שם רצה להחמיר, אך התשב"ץ אדרבה נקט שאין חשש שבועה בתקיעת כף.

(ז) כן הוא לפנינו בשו"ת הר"י מיגאש סי' קכ"ו.

(ח) ראה להלן סי' רכ"ז ד"ה מ"מ, וע"ש ד"ה והנראה, חתם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ב יו"ד א ב / סופר, משה בן שמואל | עמוד 473 | (726077)

כיון דליתא על ידי שליח. ונ"ל הא דפשיטא להתוס' בלי שום ראיא דאין אדם יכול להנזיר על ידי שליח, היינו משום דמילי לא מימסרין לשליח, אבל בכתב דמימסר לשליח אה"נ יכול לעשות שליח והוא חותם ומקיים שבועתו, ומשו"ה יכול להטיל בו תנאי:

ונ"ל היינו דוקא שבועה בכתב ונדר, אבל תקיעת כף בכתב לא מהני, משום דנפקא לן מקרא [יחזקאל י"ז י"ח] נתן ידו עיין במרדכי (דגיטין) [דשבועות] סי' תשנ"ז וצריך שתנתן ידו לתוך ידו ממש, ובהא ליכא ק"ו כתיבה ממעשה דנתינת יד, וגם על ידי שליח לא מהני, דכל מעשה הנעשה בגופו של אדם א"א לקיים על ידי שליח כמו הנחת תפילין כמ"ש והאר"י בכתובות תמרים בסוכה מ"א ע"ב. וי"ל מש"ה נהגו לכתוב בתקיעת כף בפועל ממש, וקאי את"כ ולא אאינך מטעם הנ"ל. ולפ"ז לא שייך תנאי בתקיעת כף, כיון שהיא בפועל לא אתי דבור דתנאי ומבטל מעשה דתקיעת כף, ומבני גר וראובן ליכא למילף כיון דא"א ע"י שליח, ואולי יש לדחות י:

ובחרם, נ"ל בפשיטות דהרהור בחרם לא מהני, וחרם בכתב מהני, וזה מבואר בש"ס מ"ק

י"ז ע"א גבי ההוא אלמא דהוה מצער לההוא צורבא מרבנן וכו', מוכח דהרהור לא מהני וכתיבה מהני, וידוע דתקיעת שופר אינו מעיקר החרם ולא מעכב כלל, וע"כ החרם הוא בכלל לבטא בשפתים וממעט הרהור, וכתיבה אתיא בק"ו כמו בשבועה. והגאון בנב"י בהרבה מתשובותיו ^ט לא עמד בכל מה שכתבתי ^ט, והנלע"ד כתבתי וכל הרוצה להשיב יבוא וישיב:

והנה בנדון שלפנינו שכתב בפנקס הקהל וכמו כן קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם וכו', נראה לכאורה דלא הוי רק הודאה, ואם המה ידעו בנפשם שנכתבה בשקר רק לאיים קצת לא בעי התרה, אבל מספיקא לא מקילינן, לפמ"ש לעיל דנ"ל העיקור דהוה ספיקא דאורייתא לרוב או לכל הפוסקים. ועוד נ"ל ע"כ לא אמרינן דאם נכתב בלשון עבר דהוה רק הודאה, אלא בשטר העומד לראי' כגון בגוני דש"ע ח"מ סימן ע"ג, דבשטר כתיב פלוני לזה

ומ"ש שב יעקב מהיה כותבה דורשה [מגילה י"ח ע"ב] דאינו יוצא במגילה. התם כתיב [אסתר ט' כ"ה] אמר עם הספר, ואמירה לא מקרי בכתב כמ"ש תוס' גיטין ע"א ע"א ד"ה והא יכול וכו', ועיין מס' מגילה י"ז ע"ב תוס' ד"ה אמרה וכו'. ומ"מ נ"ל דעל שבועה בכתב אינו לוקה, כיון דלא אתיא אלא בק"ו משפטים אין עונשין מן הדין. ומהאי טעמא לא תיקשי להסוברים, דכל לאו דשייך ביה מעשה לוקה אפילו אין בו מעשה, אם כן אמאי קרי ליה ש"ס [שבועות כ"א ע"א] לאו שאין בו מעשה נשבע ומימר, הא שייך מעשה בכתובה. ולק"מ דאכתיבה גופיה לא לקי משום אין עונשין מן הדין. ובלאו הנ"ל י"ל דאלשעבר לא לקי אשכועת שוא בכתובה, רק אלהבא דיינינן דבא לקיים על עצמו שום דבר וזה מתקיים טפי ע"י מעשה כתב מע"י דבור פה. וי"ל דהר"י הלוי הנ"ל סבירא ליה דגם עונש ממון אין עונשין מן הדין, כחד תירוצ' תוספות ב"ק דף ד' ע"ב ד"ה ועדים וכו', וע"ש ריש מסכת' תוס' ד"ה ולא זה כו' ע"ש, ומשום הכי כתב חייב כדיני שמים מק"ו ופטור מדיני אדם אפי' ממון דאין עונשין מן הדין יא):

וי"ל יא) פשוט דשבועה ונדר בכתב יש לו היתר על ידי התרה והפרה, ולא נימא לא אתי דבור ומבטל מעשה, עיין בקידושין רפ"ג [נ"ט ע"א], דדיו לבא מן הדין להיות כנדון יא). ועיין תוספות נזיר י"א ע"א [ד"ה דהוי] פשיטא להו דנזיר על ידי שליח לא מינור, והקשו איך יכול להתנות בנזירות הא לא מתעבר על ידי שליח. ומ"ו בהפלאה בכתובות ע"ד ע"א יישוב בפשיטות, דהא בעינן דומיא דבני גר היינו משום ד[מסברא לא אתי דבור דתנאי ומבטל מעשה כמ"ש תוס' [שם נ"ו ע"א ד"ה הרי], ורק גז"ה מבני גר, ומשום הכי בעינן דומיא, ואין לך בו אלא חדושו, ואם כן תינח כמתנה תנאי על מעשה, אבל הנשבע דליתא אלא בדבורא אם כן מסברא יכול להתנות ואתי דבור ומבטל דבור, ואפילו לא מתקיים על ידי שליח ולא דמי לבני גר ובני ראובן, אלו דבריו ז"ל ודפח"ח. והנה לכאורה בנשבע בכתב דהוה מעשה, יש לעיין איך יכול להטיל תנאי

(יד) עיין בליקוטי הערות מו"מ ארוך אי מהני תנאי ושליחות בת"כ.

(טו) עיין מהדו"ק יו"ד סי' ס"ו וס"ח, וחח"מ סי' ל' אות י"ב.

(טז) דברי מרן כאן נכתבו בקיצור גדול, והנם מבוארים היטב בתשובה שם ד"ה וראיתי, ע"ש.

(י) הרב המגיד ה' שכירות פי"ג ה"ב, והמל"מ ה' מלוה פ"ד ה"ו ד"ה והנה כל מ"ש.

(יא) בתשובה הנ"ל ד"ה והנה מריש, והנלע"ד, מבוארים דברי מרן שבדיבור זה ביתר ביאור, ע"ש.

(יב) נדצ"ל: ונ"ל. (ג) וכ"כ בתשובה שם ד"ה ותלמיד, ועצו"ש. התם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ב יו"ד א ב / סופר, משה בן שמואל [עמוד 474] (726077)

חת"ם

שו"ת חו"ד סימן רכ

סופר

תמט

רישא וכו', והכא כ"ע מורים דכיון דנולדים לאו בר שבועה הוא כלל א"כ נימא דמיניה מחריב ביה דלאו מיניה לא מחריב ביה, וזה דומה קצת לסברת סמ"ע סי' ר"ג סק"ט, ועיין סברא זו ריש זבחים דף ג' ע"א וע"ב. ע"כ לא נראה לעניית דעתי לסמוך גם על זה:

אבל גלע"ד להתיר מתרי טעמים. א' כמ"ש פר"מ דמלשון התקנה מבואר שלא היתה תקנתם ונדרם אלא על ראש הקהל וממוני קהל שלא ימכור, אבל באסיפת כל בני הקהלה ורצונם, מזה לא דברו כלל, כי הטעם מבואר בהתקנה שזה לשונה ובאשר לא נעלם מעיני הקהל שכל פעם אין זכרון לפעולת הראשונים וכו' וע"כ זה בונה וזה סותר וכו', וכבר כתבתי לעיל שתקנה זו מצוה היא לגדור בפני השחצנים, ועוד סיים שם שלא יהיה רשות ביד אחד מאלופי הקהל אשר יהיה בכל השנים ובכל הזמנים וכו', ולשון זה שייך על ממוני ופרנסי הקהל המתחלפים מזמן לזמן, אבל ציבור גופיה לא שייך זמן ועידן. ומשו"ה הותנה נמי בתנאי אם לא יהיה עת הצורך עד אשר יהיה ההכרח ליקח ס"ת מההיכל, וכוונתם רצויה דעל כל מצוה שיזדמן שיהיה החיוב ע"פ הדין תורה למכור בית הקהל לעשות אותה מצוה אין בזה הפסד ע"י התקנה, כי מה לו לראש הקהל למהר למכור הבית בלי אסיפת הקהלה והמה רשאים, אך אם יזדמן צורך ח"ו למכור ס"ת והוא פדיון שבויים ופקוח נפש כמ"ש ש"כ י"ד רס"י רנ"ב ומג"א סי' קנ"ג סוף סק"ט, (דללמוד תורה ולישא אשה לא שכיחא בציבור), ואפשר שלא יהיה פנאי לשאול כל הקהלה ואדהכי והכי יסתכן, ע"כ הוציאו זה מן הכלל. מכל הלין נראה דעיקור התקנה לא נעשה על רצוי כל או רובא דאתיא מכח כל בני הקהלה, ולזה לא הי' צריך שאלה כלל אלא מדרבנן שלא יקילו ראש בנדרים. ועיין סי' רי"ח בכוונת הנודר:

ור"ן נ"ל דבנדר עד"ר פליגי ר"ת ורוב הפוסקים, ור"ת מקיל בתחלתו ומחמיר בסופו, דס"ל דתחלת עד"ר אינו חל אלא כשפרט אנשים ידועים ונדר על דעתם ולא סתם עד"ר, עיין תוס' גיטין ל"ו ע"א ד"ה אבל, ולעומת זה מחמיר בהתירו דלא על כל דבר מצוה מתירים, דמה להם לאותן הרבים ולמצותו של זה, אולי בכל זאת לא יסכימו להתיר אלא דוקא במצוה שנוגע להם ושהוא טעות בעיקור

מפלוגי מנה ונשבע לפורעו כיום פלוני, שכל גופו של שטר אינו אלא סיפור דברים ומעשה שהיה שלוח ממנו מנה ונשבע לפורעו כיום פלוני והשטר לראיה, וה"נ מ"ש שנשבע אינו אלא הודאה שנשבע, אם לא שכתב הריני נשבע שאז האי כתיבה גופה הודאה היא, אבל בשטר שעושה הקנין, כגון שדי נתונה לך שדי מכורה לך, שהשטר והכתיבה בעצמה עושה קנין ובכתיבה והתימת ידו ומסירת שטר מקנה לחברו, אם כתב בו נשבעתי שתהי' שדי נתונה לך אע"פ שמשמעותו לשון עבר אין בכך כלום והיא גופיה שבועה היא. תדע לך שהרי אמרין שלהי כתובות [ק"א ע"א] ג' שבועות השביע הקב"ה את ישראל ומפיק להו מג' קראי השבעתי אתכם בנות ירושלים, והתם לא שלח נביא שדבר עם כל ישראל והשביעם, אלא אלו הפסוקים שנאמרו ברוח הקודש לשלמה המלך ע"ה היא גופיה השבועה, ושם כתיב השבעתי אתכם, ואיננו ספור דברים שכבר השביעם, דאימתי השביעם ועל ידי מי, אע"כ היא גופיה שבועה היא אע"ג דכתיב השבעתי. וה"נ דכוותיה. וה"נ כל מילי דקהלה עיקור קיומם איננו בע"פ, ואפי' יתאספו ויתקנו תקנות כל זמן שלא נכתבו ונחתמו לא מתקיימים כנהוג, וא"כ היינו שבועתייהו, אע"ג דכתיב וקבלו עליהם, היינו זו הכתיבה גופיה, ואין בידינו להקל לע"ד:

גם מטעם שכי' מעלתו שקבלו עליהם ועל זרעם ומתוך שאין הנדר יכול לחול על זרעם אינו חל גם עליהם דהותר מקצתו הותר כולו, לא נ"ל, חדא דציבור יכולים לגדור ע"ד רבים על זרעם, דהרי פשוט בתשו' רשב"א [מיוחסות סי' רפ"ח] וריב"ש [סי' רמ"ט] בב"י סס"י רי"ד דכל תקנת הציבור חל על זרעם אחריהם, ויליף מקבלת התורה ושבועת הר סיני, והנה כמס' שבועות [כ"ט רע"ב] ובגיטין מ"ו ע"א תוס' ד"ה רב נחמן בר יצחק וכו' רצו לומר דמה שאמר מרע"ה על דעת המקום שיהי' עד"ר שלא יהיה לו הפרה, והתם הא השבועה על זרעם אחריהם, מוכח מזה דכשהציבור מקבלים עד"ר חל גם על בניהם אחריהם. ותו א"נ לא חל משום דאין אדם משביע את מי שלא בא לעולם, אין זה נדר שהותר מקצתו, כי לא היו בכלל השבועה והנדר מעולם, ודוקא מי שהי' אפשר שיהי' נכלל בכלל והותר או ע"י שאלה או ממילא בגונוי דמס' נדרים כ"ו ע"ב וע"ש לשון הר"ן ד"ה לרובא

הכל אחד, וע"ש מה שתי'.

(י) בליקוטי הערות הביא קרי רבים שאין להביא ראיה מלשון שבועה הנאמר אצל הקב"ה שאצלו עבר הוה עתיד
חתם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ב"י ד"א ב' / סופר, משה בן שמואל | עמוד 475 | (726077)

דאורייתא ובפועל לאשר ולקיים. ופר"מ קרא לפנייהם את כל האמור למעלה, ואח"כ חתמו כל אחד ואחד:

והנה נתקיימו התנאים כך לערך שמונה שנים, ודרש להם בכל שנה, גם העמיד להם מ"ץ, וכעת גדלו והצליחו וגם בנו להם מקדש מעט, ועבר עליהם חד ממהדורי מילי ואחזו בו לאמור שמלה לך קצין תהיה לנו, וקבלו עליהם לרב ומורה מבלי שאלת פי מעלתו, והמורה ההוא הטעה אותם להתיר להם כבלי החרם ות"כ ושבועה דאורייתא הנאמר בשטר הרבנות הנ"ל. ופר"מ בא בקובלנא כשואל מדעת האם כדין עשו או לא, ומה יהיה מתוקף שטר הרבנות הנ"ל:

מ"ר אענה, אני אומר כי רע ומר עלי המעשה האנשים ההמה המחזיקים בכל עובר ושב להלבישו אצטלא דמלתא, מבלי משים אם הוא ראוי לכך אם הגיע להוראה או לא, ואם מעשיו גורמים לו לישוב על כסא הרבנות ולנהל עם ה'. והמכשלה הגדולה בעו"ה במדינה זו המשובשת בגסות ויש כמה ישובים שהם בני בלי תורה, היתכן שיעטרו עטרת רבנות לכל מוצאיהם מבלי שישאלו רב מופלג אחד בקהלה מפוארה אם ידע האיש ואת שיחו. ומהראוי שהקהילות הקטנות יכתבו לרב מופלא אחד לומר שלח לנו אחד להורות לנו דרך ה', ומה להם לבטוח בדרשנים המסככים בעיירות והמה דורשי דמים, ואם יש להם מכתבים שונים מרבנים אין לסמוך עליהם כי הרבנים לא נסו אותם אם ראויים להוראה או לא. וכמה מכשולים באים מזה, כי רובם אינם בני יראה והרכה מהם גם אינם בני תורה, והם מסדרים גיטין וחליצה ומי אדון להם. ע"כ ראוי היה ליטול גודא רבא ושמתא שלא ירים איש ידו להורות ולהשתרר בכתר הרבנות עד עמדו לפני העדה בקהלה מפוארה שבמדינה, והעדה הקדושה והרב המה יתנו עדיהן ויצדיקו הצדיק, ומסתמא לא יסמכו מסמרטוטין כי אם איש בדוק וכשר וירא ה' הניכר לבני מדינתנו:

ואחרי כל זאת, כי מרוב שיחי וכעסי דברתי עד הנה, אומר הנוגע לנידון דידן לענין הדין. הנה זה פשוט אם בקראו לפנייהם דברי החרם והשבועה והמה שמעו וענו הן או לשון שמשמעותו כמו קבלת דברים פשוט הוא שהחרם והשבועה כרוך בעקבותם, וכן כתוב להדיא בתשובות מבי"ט חלק ב' סימן ט'. ואין להתיר בלי רשות ורצון דמעלתו, כי הו"ל נשבע לתועלת חבירו והם קבלו ממנו טובה רבה ואין טוב אלא תורה. ואין ההיתר לדבר מצוה,

פשיטא דיכול לסמוך על כל הני פוסקים דס"ל דבעינן עשו לו טובה והכא ליכא טובה. ועכ"פ נוכל לצרף ג"כ עכ"פ דאיכא נמי מצוה וטענת מאיס ואמתלא, ואע"ג שדחיתי לעיל דלא חזי למסמך עלייהו בפ"ע, אבל מ"מ חזי לאצטרופי בלי פקפוק ולהתיר בשלשה בידיעתם בלי רצונם, ורק יודיעם מפני החשד:

ובבל זאת לבי עלי דוי מפני חילול ה' הגדול, דשכיחי הני אפיקורסים דמצערי רבנן להם המה אומרים הני רבנן לדידהו שרי להו עורבא ולדידן אסרי אפי' יונה, ע"כ אמרתי עם הספר לבנו הרב נ"י להיות מתון בדבר, ולדחות אותם בלך ושוב עד שיציעו לפני רבני הזמן, ואז יראו לדבר על לב בני הקהילה שיתרצו להתיר ברצונם הטוב, ומהיות טוב אל תקרי רע. ורעה אליו לא תאונה, יתברך משוכן מעונה, כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת:

משה"ק סופר מפפ"מ

תשובה רכו

שלום וכל טוב לה"ה הרב המאה"ג המופלג והמפורסם כש"ת מו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק טעמישוואר יע"א:

נועם מכתבו הגיעני שבוע העברה, ומרוב טרדותי אשר הקיפוני לא יכולתי להשיב ואחר עד עתה. והנה נפשו היפה בשאלתו, אודות ישוב אחד חוץ לגליל שלו אשר כמה שנים חילו פניו בפצירה פים שיהיה להם לאב ולרב ולצרפס עם שארי ישובים אשר הם תחת דגלו, ולא אבה שמוע להם, עד לבסוף התרצה להם ע"פ תנאים המבואר בשטר הרבנות, ושם נאמר שאם יצטרכו למ"ץ הוא יקים להם מורה דרך ה'. וזה לשון כתב התקשרות כפי אשר העתיק מעלתו. והתאספו אלופים ויחידי ישוב הנ"ל, קימו וקבלו עליהם את הרב המאה"ג אב"ד דק"ק טעמישוואר להיות להם לנשיא ולרב אב"ד לעולם, ואיש לא ירים ידו לשום הוראה ולסדר קידושין וכן שארי ענינים השייכים לרב מבלעדו, ואם תשיג יד אנשי הישוב הנ"ל להספיק להם מו"ץ אזי ע"פ הרב אב"ד הנ"ל יצא ויבוא, וכן בשוחטים, וכל הכנסות כנהוג בכל תפוצות ישראל להרב יהיה מאתנו ח"מ ג"כ להרב אב"ד הנ"ל. ובסוף הכתב נאמרה ונישנת בזה"ל, וכל הא דלעיל מקבלים עלינו כל יחידי סגולה בתקיעת כף ובחרם חמור בשבועה

כי אפי' לו יהיה שראוי להושיב להם רב ומורה בקהלתם כי ברכם השם ורכו כמו רבו, מ"מ הא מעיקרא נמי הכי התנו בשטר הרבנות הנ"ל שהרב מחויב להושיב להם מ"ץ הראוי להם, וא"כ אין כאן ביטול מצוה כלל אם לא יקבלו עליהם מעצמם בלי רשות והרמנא מהרב נ"י. ואדרבא מצוה רבה איכא, כיון שהם אינם בני תורה שהגיעו להוראה ואין בהם מבין מי ראוי לכך או לא א"כ טוב להם שיהיה להם הרב המופלא ממנה עליהם לפי הבנתו מי שראוי לכך. וא"כ אין היתר בלי רצונו ודעתו, וכל זמן שלא הותר החרם והשבועה הם עוברים ככל יום ויום כאיסור חרם ושבועה, והקולר תלוי בצואר המשתרר הזה. וכל זה פשוט ומבואר:

אמנם אם לא ענו אחריו הן בקבלת דברים, ולא באנו רק מחמת מה שכתב בשטר, בזה נפלין ברברכתא, והלכו בו נמושות, ולענ"ד הניחו מקום להתגדר, ותורה היא וללמוד אני צריך, ואאריך לבאר כאשר יורוני מן השמים. הנה בתרומת הדשן סי' שכ"ו כתב מי שהודה בכתב שנשבע ונותן אמתלא מספקת לדבריו לומר שלא נשבע בפועל נאמן, והביאו רמ"א ביו"ד סי' רל"ב סוף סעיף י"ב והסמ"ע בח"מ סי' ע"ג [סקי"ח], וע"ש בטו"ז וש"ך במקומות הנ"ל. והעולה מהם לדינא, דאם אינו נותן אמתלא חייב אפי' לא כ' שנשבע בפועל ממש, ואי נותן אמתלא טובה מועיל אפי' כ' בפועל ממש:

מ"מ הם לא דברו אלא במודה שכבר נשבע במקום אחר ולא שתהיה כתיבה זאת שבועה, אמנם הכותב הריני נשבע או מקבל עלי בחרם שכתובתו זאת היא בעצמה השבועה, מזה לא דברו הגאונים הנ"ל כלום. וראיתי במהר"ם רבק"ש בגליון יו"ד סימן רל"ב הנ"ל שכתב בשם מוהרשד"ם [ס"ס פ'] שכתב בשם הר"י הלוי דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, וכן העתיקו בשב יעקב סימן מ"ט, ולא נתברר לי טעמו לחלק בין דיני שמים לבין דיני אדם. ובתשובות מבי"ט [ח"ב] סימן ט' וחלק א' סי' ר"מ וכן בתשובות הרא"מ סי' ע"ג לא הביא הך דהר"י הלוי, ופשיטא להו דאין כאן שבועה כלל דהא לבטא בשפתים כתיב, ובתשובות מוהר"מ גלאנטי סימן קכ"ב הוסיף דהא חזינון [סי' רכ"א ס"י] הנשבע שלא לדבר עם חבריו מותר לכתוב לו, ואחריהם נגדו הרבה מאחרונים:

אבל בתשו' חו"י סי' קצ"ד כתב בפשיטות דשבועה בכתב הוי שבועה ממש, והיות כי נראה לי כל דבריו נכונים ואמתיים ומכוונים להלכה ע"כ אעתיק לשונו הנצרך לענינו, וז"ל משא"כ כשכתב הריני נשבע לשלם או הריני מקבל עלי באלה ובשבועה ובתקיעת כף נראה לי דהוי כנשבע ממש וכו', דאע"ג דקיי"ל הנודר מלדבר עם חבריו מותר לכתוב לו, שאני נדרים דאזלינן בהו אחר לשון בני אדם, דודאי דדיבור אינו מענין כתיבה, מ"מ לא יוגרע כח כתיבה לענין קיום הדבר, ומצינו דעדיף מיניה דהרי לית ביה טענת השבעה והשטאה, וזכר לדבר כי כתב אשר נכתב בשם המלך אין להשיב, כי [הוא] דבר המתקיים יותר מהכל פי הדיבור גם הוא מעשה טפי וכו'. ולכן נראה לי פשוט כל שמקבל עליו בנדר או בשבועה ולא דיבר דבר רק כתב בפנקסו אני מקבל עלי לצום בה"כ או ליתן לצדקה כך וכך הוי כאלו הוציאו מפיו, וקיי"ל [או"ח סי' מ"ז ס"ג] גבי כותב דברי תורה צריך לברך, דכתיבת המילות הוי כאלו דיבר וכו', עכ"פ כשמפרש בכתב פשיטא לי דהוי כדיבור וכו', וראיה עוד מדאצטריך מיעוט גבי עדות מפיהם ולא מפי כתבם [יבמות ל"א ע"ב]. וא"ת א"כ למה קיי"ל [אה"ע סי' ק"כ ס"ה] גבי גט עד שישמע מפי המגרש ולא מהני אם כותב לסופר, שאני התם דהתורה אמרה וכתב לה וכו', משא"כ כשכותב לו ואינו אתו, סוף דבר חומרא דאשת איש שאני. וידעתי ממעלת הדיבור וכו' וכמה התעוררות יתעורר האדם ע"י הבל פיו לטוב ולמוטב, מ"מ לענין קיום הדבר לא יגרע כח הכתיבה מכת דיבור וכו'. ומסיים שם, והנה סופרים דידן כותבים בכל השטרות ת"כ בפועל ממש, ומהני בדיני אדם אבל לא לחייבו בדיני שמים עכ"ל. הנה זה הסיום אינו קאי אמי שכתב הריני נשבע, אלא אלעיל אתחילת דבריו קאי במי שהודה בשטר שנשבע בפועל ממש שב"ד מחייבים אותו על הודאתו שהודה שנשבע וכרעת הסמ"ע, ומ"מ אם לא כפוהו ב"ד והוא יודע בעצמו שלא נשבע מעולם אין עליו דין שמים כי ההודאה אינה שבועה, אבל בכותב הריני נשבע ס"ל לחו"י שהיא שבועה גמורה לחייב עליה קרבן ומלקות. ועיין לשון הג"ה רמ"א בש"ע ח"מ סימן ר"ז סעי' י"ט דאם כתבו עדים שקבל עליו בחרם ושבועה מועיל כמו ב"ד חשוב, ושהריב"ש פליג על

אין לוקין עליו כיון דלא אחיא אלא מק"ר ואין עונשין מן הדין, ולפ"ז י"ל דכמו כן יסבור גם החו"י.

הדפס מאתר אוצר החכמה

א) אין זה מפורש בחו"י, אלא כך דעת מרן בשיטתו. אך להלן ד"ה והנראה לע"ד, סובר מרן דאף דכתיבה כדיבור מ"מ

זה, עיין כוונת פירושו באריכות בנחלת שבעה סימן ח' אות י"א בדיני תנאים ראשונים:

והנה בשב יעקב סי' מ"ט שפך סוללה על דברי הגאון חו"י, דמה שתירץ בגדרים הלך אחר לשון בני אדם, למה לא הלך הוא אחר לשון תורה דלהכי לא כתיב [ויקרא ה' ד'] לבטא סתם ואייתר לבטא בשפתים להוציא כותב שבועתו. וראיה ממגילה [י"ז ע"א] ה' כותבה דורשה ומגיהה אם כיון לבו יצא, ומבואר שם בש"ס [י"ח ע"ב] דוקא אם הוציא מפיו בשעת כתיבה. ומה דמיייתי מברכת התורה, הא באמת תמה שם בטו"ז [סק"ב] ומג"א [סק"א] על דין זה לברך על הכתיבה שהוא רק כהרהור כמבואר בש"ע א"ח סי' מ"ז. ומ"ש מדאיצטריך מפיהם ולא מפי כתבם ש"מ בעלמא הוה כתיבה כריבור, זה ליתא, דבעדים הוה אמינא גילוי מלתא בעלמא הוא שיגלו דעתם לב"ד קמ"ל שישמעו מפיהם דוקא, אבל בעלמא פשיטא דכתיבה לא הוי כריבור:

ואחר נשיקת כפות רגלי הגאון הגדול הזה אני תמה עליו, שהי' לפניו דברי הגאון חו"י וכתב מ"ש. הנה סברת חו"י הוא כך, דודאי לענין שהאדם רוצה לקיים על עצמו שום דבר ולחייב עצמו בדבר או כיוצא בזה לענין זה פשוט דהכתיבה עדיף מדיבור, אמנם להודיע דבריו לחברו לדברים היוצאים מלבו שיכנסו ללב חברו בענין זה הדיבור עדיף, וזה פשוט מאד לכל מבין ויודע. לכן לענין עדות דבעינן שהב"ד יקבלו דברי העדים ויעיניו בדבריהם האמת אתם ויבחנו דבריהם, א"כ הסברא נותנת שע"י דיבור פיהם יבחנו דבריהם ומחשבתם יותר מאשר יכתבו, על כן מפיהם ממעט מפי כתבם.

ומהאי טעמא בעצמו מחמירין בחומרת א"א שישמע מפי מגרש ולא מפי כתבו, משום שאין השליח מבין ממש חוכן כוונת המשלה במכתבו כמו שמבינו בדיבורו אליו כאשר ידבר איש אל רעהו. מזה הטעם הנודר שלא לדבר עם חברו אין הכתיבה בכלל, דבלשון בני אדם אין בכלל אלא שלא ידבר עמו שהוא עושה קירוב לבבות משא"כ כתיבה, וזה פשוט. משא"כ במקבל על עצמו שום דבר, ולענין קיום הדבר עדיף כתיבה מדיבור, א"כ נהפוך הוא, דרחמנא אמר אפי' רק לבטא בשפתים בעלמא נתחייב מכ"ש בכותב דעדיף, דהשתא כשמוציא הרהורי מחשבתו ע"י הבל פיו מתחייב לקיימו ולא יחל

מכש"כ כשהוציאם ע"י כתיבה, והרי קמן דאמרינן פ"ג דשבועות [י"ט ע"ב] לא מצינו מדבר ומביא קרבן, שזה מדבר ומביא קרבן, הרי שזה הוא חידוש שיביא קרבן על דיבורו, אבל שיכתוב ויביא קרבן אין זה חידוש והוי מעשה רב, וא"כ כשאמר לבטא בשפתים הוי בכלל מאתיים מנה שאם מתחייב על ביטוי שפתיו מכ"ש שיתחייב על הכתיבה. ויפה כתב בחו"י מדאיצטריך למכתב מיעוטא בקבלת עדות מפיהם ולא מפי כתבם אע"ג דמסברא נמי הו"ל למימר שישמעו הב"ד מפיהם, ש"מ בעלמא הוה כתיבה כריבור אפי' בגווני דעדות, מכ"ש בשבועה דמסברא כתיבה עדיפא מדיבור:

הרי קמן דעכ"פ ממשמעותא דלבטא בשפתים לא אימעט כתיבה. אלא אכתי לא נמלטנו מטענת בעל שב יעקב דעל כל פנים מייתורא דשפתים הוה סגי למיכתב לבטא סתם, אלא מייתורא נמעט כתיבה לאפוקי מק"ו הנ"ל. ואם זו היא כוונתו דבריו תמוהים, דהרי מבואר להדיא בשבועות כ"ו ע"ב דשמואל דריש מלבטא בשפתים למעוטי הרהור, ומשמע אי לאו לבטא בשפתים הי' חייב אפי' הרהר בלבו. ואע"ג דלמסקנא נפקא לן למעוטי הרהור משני כתובים, וא"כ י"ל אייתר בשפתים למעוטי כתיבה, כבר כתב תוס' שם ד"ה צריך, דבשפתים אינו מיותר כלל ואורחא דקרא הוא והש"ס החם ממשמעותי' יליף. ומדבריהם מוכח נמי כנ"ל, דאי לא תימא הכי הו"ל למימר למסקנא אצטריך בשפתים למעוטי כתיבה. וכן מוכח בש"ס, דבס"ד דרב ששת קשה מג"ל לרבות הרהור מכל אשר יבטא דלמא לרבות כתיבה, וע"כ כתיבה לא איצטריך ריבוי דבכלל ביטוי שפתים הוא ועדיף מיניה:

ומ"ש הגאון שב יעקב מש"ס דמגילה דהכותב צריך שיוציא בשפתיו, הנה אפי' לפמ"ש"ל לא דמי מגילה לשבועה שהוא לקיים על עצמו דכתיבה עדיף. מ"מ קשה אהש"ס הנ"ל, הא לעדות נמי לא דמי דהרי אין קריאת המגילה להשמיע לאחרים דוקא, הגע עצמך כשקורא בינו לבין עצמו מ"ט לא יצא ידי חובה בכתיבה. וע"ש י"ח ע"א ומנין דהאי זכירה קריאה היא דלמא עיונא בעלמא, ומפיק מייתורא דזכור ולא תשכת, וא"כ מסתיין למעט הרהור ומה"ת למעט כתיבה. אבל האמת יורה דרכו לפמ"ש תוס' גיטין ע"א ע"א ד"ה והא יכול וכו' דאמירה ודאי לא הוה אלא בפה עיי"ש, ובמקום

(ג) ע"ע ח' גיטין מהדו"ב ג' ע"א ד"ה וראיתי, וע"א ע"א

ד"ה פרט, ושו"ת חו"מ סוס"י ע"ט ד"ה וגם, וש"נ.
(726077) [489] עמוד

(ב) ק"ו זה הפריכו רבים מכמה אנפין, הובאו דבריהם בליקוטי הערות, וגו' בדבריהם, ע"ש.
תוס' סופר <שו"ת> מהדורה חדשה - ב יו"ד א ב / סופר, משה בן שמואל [עמוד 489] (726077)

אחר^ד עוררתי על דבריהם ממ"ש רמב"ן על התורה בפסוק ויאמר אני חותנך יתרו [שמות י"ח ו'] דהיינו אמירה באגרת, דע"י שליח לא שייך לומר אני חותנך, הרי דס"ל לרמב"ן דשייך אמירה באגרת. מ"מ האמת כמ"ש תוס' דאמירה בכתב לא הוה אמירה. וצ"ל אף על גב דבלי ספק אמירה בלב הוה אמירה כדכתיב [בראשית כ"ז מ"א] ויאמר עשו בלבו, ויאמר המן בלבו [אסתר ו' ו'], מכל מקום בלשון הקודש לא יוצדק אמירה על הכתיבה, ואמרינן סוף פ"ק דמגילה [ט"ז ע"ב] אמר עם הספר אמרה מיבעי ליה אלא יאמר בפה מה שכתוב בספר, הרי דכתיב אמירה במגילה, ואמירה בכתב לא הוה אמירה משו"ה לא י"ח אם כותב. וא"ש הא דאצטריך הך קרא אמר עם הספר אע"ג דכבר ילפינן מזכור אל תשכח דבעינן אמירה בפה, ורש"י נשמר קצת מזה וכתב שר"ל שיאמר עם הספר ולא בע"פ, ולפי הנ"ל ניחא דאי מזכור ה"א כתיבה מועיל, ואם מאמר עם הספר ה"א הרהור מהני דנקרא נמי אמירה, משו"ה איצטריך זכור אל תשכח:

ומעם דהקפיד הכתוב במגילה לאמור בפה, הוא הטעם בעצמו מה שסבירא להו לאחרונים שלא לברך ברכת התורה על הכתיבה אע"ג דעדיף מדיבור, מ"מ להיות חקוק בזכרון ושמור בלב בעינן הוצאה מהשפה ולחוצו, כדאמרינן בערוכין [נ"ד ע"א] כי חיים הם למוצאיהם למוציאים בפה, והיינו טעמא דמגילה והיינו טעמא דברכת התורה. ומ"מ לענין הלכה הסכים גם המג"א [סי' מ"ז סק"א] עם האגודה דברכות [סי' כ"ה] שכתב בשם ר"י מווינא לברך על הכתיבה, אע"ג דכתיב ושננתם ודברת בם מ"מ כתיבה בכלל:

והנה מריש הוה קא קשיא לי הא דאמרינן פ"ג דשבועות [כ"א ע"א] וריש תמורה [ג' ע"א] כל לאוין שבתורה שיש בו קום עשה לוקין עליו אין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם, ומסיק נשבע מנ"ל מדכתיב כי לא ינקה ה' ה' הוא דלא מנקה ל' אבל ב"ד שלמטה מלקין ומנקין אותו. והנה האי קרא לא מייתרא דאצטריך לגופיה דמדבעי למיכתב לא ינקה לומר שאין ב"ד שלמעלה מנקין למי שנשבע לשוא ממילא איצטריך למיכתב ה' למעוטי דב"ד דלמטה מלקין ומנקין, וא"כ מנ"ל דלוקין אלאו שאין בו מעשה

דלמא קרא מיירי במי שנשבע בכתב דהו"ל מעשה, כמ"ש לח"מ סוף הלכות שכירות [פי"ג ה"א] דעדים זוממין הוה מעשה משום שאפשר שיכתבו עדותן, וה"נ דכוותיה. ומזה ה"י ראייה ברורה לשיטת החינוך בדוכתי טובא^ה דכל לאו ששייך בלי מעשה אפי' אי אתרמי ע"י מעשה אין לוקין עליו, (ועיין שעה"מ פ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ג' [ד"ה איברא שעיקר] שהקשה על זה משבועה דאע"ג דשייך בלי מעשה אפי' בלא אוכל ואכל לוקה, ותי' לא שייך הכא עיי"ש), א"כ א"ש דכיון דאפשר לישבע בלי מעשה אפי' נשבע במעשה היה פטור, ושפיר קאמר חוץ מנשבע ומימר. אבל לשיטת מל"מ פ"ד ממלוה ולוה הלכה וי"ו [ד"ה והנה כל מ"ש] שכתב בהיפוך, דכיון ששייך בו שום מעשה הו"ל לאו שיש בו מעשה ולוקין אפילו בלא מעשה, א"כ קשה דהא שבועה נמי אפשר ע"י כתיבה ואין צורך לאתווי מקרא, וכי היכי דאמר ר"י לתנא לא תיתני מימר [תמורה שם ע"ב], ה"נ הו"ל [למימר] לא תיתני נשבע שהרי בכתבתו עבד מעשה:

והנראה לענ"ד בזה, למעיין שם בתמורה בסוף הסוגיא גבי מקלל חבירו בשם, דבשבועה ומקלל עיקר איסורא הוא משום מוציא שם שמים לבטלה, אע"ג דבמוציא שם שמים לבטלה ליכא מלקות, מ"מ כיון שהשיא שם ה' יתברך לצורך קללה או לישבע לשוא איכא בזיון טפי ולוקה, וכן מורה לשון הקרא לא תשא שם ה' אלהיך לשוא. וא"כ הרי הדבר פשוט דלא [נחשב] מוציא שם שמים לבטלה אלא במוציאו בשפתיו, אבל בכותב על הספר אין כאן בזיון כלל אפי' כתבו דרך שבועה וקללה, משו"ה אין כאן מלקות. נמצא לפ"ז נהי הכותב שבועתו דלהבא שלא יעשה או שיעשה כך וכך מתחייב לקיים דבריו, מ"מ בלשעבר או לשוא שנשבע בכתב על זהב שהוא אבן אינו לוקה משום דליכא הוצאת שם שמים לבטלה. ולהבא נמי נהי דמתחייב לקיים דבריו, מ"מ אי עבר ולא קיים אי לוקין עליו לא ידעתי, משום דבקרא כתיב לבטא בשפתים וככל היוצא מפיו יעשה, אלא מכח ק"ו אתאינן לומר השתא במוציא שפתיו מחייב בכותב לכ"ש, וא"כ כיון דלא אתיא אלא מק"ו הא אין עונשין מן הדין. ואולי זה הוא טעמו של הר"י הלוי דמיייתי רשד"ם דשבועה בכתב פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ואע"ג דמדבריו משמע דאין ב"ד

ד) עיין שו"ת אה"ע ח"א סוסי" מ"ט, וחדושי גיטין שם ד"ה אם.
נתנם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ב יו"ד א ב / סופר, משה בן שמואל [עמוד 490] (726077)

ה) עיין מצוה צ"ד, רמ"א, שם"ד, שם"ה, שם"ו, שפ"ז, שצ"ג, תק"ה, תקנ"ו, תקס"ט.
הודפס מאתר אוצר החכמה

נוקקין לו כלל אפי' להוציא ממון, אפשר דס"ל אין עונשין מן הדק אפילו עונש ממון, עיין תוס' ב"ק ד' ע"ב ד"ה ועדים זוממין וכו'. ובמ"ש ניהא הא דלא אמר נמי חוץ ממקלל אביו ואמו דממיתין בלא מעשה^ה, והא"ש דהתם נהי דהקללה היא בשם מ"מ אין החומר משום מוציא שם שמים לבטלה אלא משום שקילל יולדיו בשמו ית', וא"כ כשכותב הקללה נמי חייב מיתה, וכיון דשייך מעשה ע"י כתיבה חייב אפי' בלא מעשה וכדעת (החנוך) [המל"מ] הנ"ל. איברא (להמשנה למלך) [להתינוך] קשי', וצריך לומר דבכלל מקלל חבירו בשם הוה נמי אביו ואמו, ודוחק:

ותלמיד ותיק אחד בשמו מוה' ליזר דרעזניץ נ"י הקשני, א"כ לא יהיה הפרה לנדר ושבועה בכתב, דהא קי"ל בקדושין ר"פ האומר [נ"ט ע"ב] לא אתי דיבור ומבטל מעשה, בשלמא התרת חכם שע"י פתח חרטה י"ל אין הדיבור מבטל המעשה אלא שע"י פתחו נעקר הנדר והו"ל טעות מעיקרא, אבל הפרת הבעל דמיגו גיזי קשה דאם נדרה בכתב לא תועיל הפרה, וא"כ קשה בסוגיא דנודרת [גיטין ל"ה ע"ב] מ"ט ניסת אין מדירין אותה משום דמיפר לה בעל הא אפשר שתדור ע"י כתב. ויש לדחוק הפרה היינו טעמא כד' פנחס על [דעת] בעלה נודרת [נדרים ע"ג ע"ב], ולא משום ביטול אתאינן עלה דנימא לא אתי דיבור ומבטל מעשה. אבל היותר נראה בישוב קושיא זו לפמ"ש לעיל דכל עצמו של שבועת כתב לא אתי אלא מק"ו מבטוי שפתים, א"כ דיו לבא מן הדין להיות כדון שיהיה לו התרה והפרה ולק"מ^ה. (אבל^ה) א"ל שיפר ע"י כתב, דעכ"פ קשה קושית התוס' [גיטין שם ד"ה אבל] לימא הבעל קיים ליכ', וא"ל כתירוצם שיפר לה בלחש, ז"א דצריך להפר בכתב):

בהא סלקינן לענ"ד דדברי החו"י שרירין וקיימין במ"ש דשבועה בכתב חל כמו שבועה בביטוי שפתים וחמור ממנו, אם מהראיות שכתבתי לעיל ואם ממה שיבוא עוד לקמן בדברינו אי"ה. וראיתי בספר נודע ביהודה מהדורא קמא חיו"ד סימן ס"ו שכתב, דלרמב"ם [ה' עדות פ"ג ה"ד] דעדות בשטר הוא מדרבנן ה"ה שבועה בכתב, ולר"ת [יבמות ל"א

ע"ב תוד"ה דחזון] דמי שאינו מחוסר בילה יכול להעיד בכתב ה"ה בשבועה. ומתוך דברינו הנ"ל אנו למדים דודאי לרמב"ם שבועה בכתב הוי שבועה, דאין להביא ראיה מעדות שהוא להסביר דבריהם לב"ד בזה גרע כתיבה מדיבור משא"כ בשבועה, ככל דכתוב ומפורש לעיל, כל זה לרמב"ם, אבל לר"ת דע"כ אין הטעם משום הסכרת הדברים לב"ד, דהא חזינן דמי שראוי לבילה יכול לשלוח מכתבו לב"ד, וע"כ גזירת הכתוב הוא, א"כ נהי דבכל זאת עדיין נוכל לומר דשבועה שהוא לחייב עצמו הו"ל לקיום יותר בכתיבה מדיבור, מ"מ נוכל לשדות נרגא בק"ו ונאמר מה לביטוי שפתים שכן מועיל בעדות משא"כ כתיבה דכשאינו ראוי לבילה אינו מועיל אע"פ שראוי לכתיבה, ולכל הפחות מודינא לשיטת ר"ת דאילם הכותב שבועתו לא מתחייב, דילפינן מעדות:

עוד צריך אני להטיל תנאי בדברי הגאון חו"י, שכלל בדבריו ג"כ תקיעת כף שאם כתב הריני נותן ת"כ מתחייב בכך, וזה ליחא, כיון דת"כ לא הוי שבועה, אלא דס"ל לר"ת דהוי כריתות ברית, ומפיק לה מקרא ביחזקאל [י"ז י"ח] ובוה אלה להפר ברית והנה נתן ידו וכל אלה עשה לא ימלט, וס"ל לר"ת דתקיעת כפו לתוך כפו של חבירו היינו כריתות ברית, עיין בטו"ד סי' רל"ט, ובתשובות מיימוני סוף ספר הפלאה [סי' ג'], ובמרדכי פ"ג (דגיטין) [דשבועות] סי' תשנ"ו, א"כ היאומן לומר שבאומר הנני נותן יד ולא נתנו שיהי' כורת ברית, וה"ה בשכותב שקר הריני נותן יד היועיל זה. ומה"ט נראה הנהיגו רבותינו הקדמונים לכתוב בשופרא דשטרא נשבע בשבועה דאורייתא ובחרם חמור ובת"כ בפועל ממש, הכל בלשון עבר, ועי"ז הוצרכו לכתוב בפועל ממש, ומה צורך לכל זה ולא כתבו בלשון הווה הריני נשבע, אלא משום שרצו לכלול גם חומרת תקיעת כף דחמיר טובא וממש דלית לי' היתר, ובוה לא שייך לשון הווה, וע"כ הוצרכו לכתוב לשון עבר ובפועל ממש דלא ימצא אמתלא בנקל לטעון על פועל ממש:

וראיתי להגאון נב"י סי' הנ"ל שכתב דבחרם פשיטא ליה דמועיל בכתב, דבחרם לא

(ז) לעיל סי' ר"כ מד"ה שנית, כתב מן בקיצור ככל הכתוב כאן מתחילת התשובה, ועצו"ש.
(ח) הקטע המוסגר הוא מהכת"ס שהוסיף על גליון פנקס השו"ת.

(ו) צ"ע דהא רק לענין מלקות מחלקינן בין לאו שאב"מ ללאו שיש בו מעשה משום דבעינן דומיא דלאו דחסימה, אך לענין חיובי מיתות כ"ד אין שום מקום לחלק, וממילא לא שייך למימר חוץ ממקלל אביו ואמו - ר"י פערלא בפ"י לסה"מ לרס"ג ח"ג במילואים (רכ"ו ע"א),
התם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ב"י ו"ד א ב / סופר, משה בן שמואל [עמוד 491] (726077)

כתיב לבטא בשפתים. ואני תמה א"כ יהיה חרם חל כהרהור בלבד, דהרי הרהור הלב בשבועה דלא יועיל יליף שמואל ממשמעותי דלבטא בשפתים, ומזה המשמעות בעצמו רצו הגאונים למעט כותב שבועתו, ואי נימא דכותב חרמו יועיל דלבטא בשפתים לא קאי אחרם א"כ הה"נ במהרהר חרמו יחול, וישתקע הדבר ולא יאמר. ואע"פ שלפענ"ד פשוט מ"מ נראה להביא ראיה לזה, מדאמרינן בש"ס מ"ק י"ז ע"א ההוא אלמא דהוה מצער להווא צורבא מרבנן אחא לקמי' דרב יוסף אמר ליה זיל שמתיה אמר ליה מסתפינא מיניה א"ל שקילי פתיחא עליה, פי' כתוב עליו שמתא, כל שכן דמסתפינא מיניה א"ל שקליה אחתיה בכדא, פירש"י שקליה לכתב שמתא וכו', הרי קמן שזה ירא להוציא עליו שמתא מפיו משום עוף השמים יוליך את הקול, ונתן לו עצה לכתוב השמתא על הספר ולהטמינו בתוך הכד יע"ש, ואם איתא אמאי לא הרהר השמתא בלבד, אע"כ דהרהור לא מהני. דאע"ג דחרם של ת"ח וראשי עם נפקא לן מקרא סוף פ' בחוקותי [כ"ז כ"ט] כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת כמ"ש רמב"ן בתורה, ועוד מקרא דעזרא [י' ח'] כל אשר לא יבא כעצת השרים והזקנים יחרם כל דכוש, ושם לא נאמר ביטוי שפתים; (ועוד ט) דהאי כל חרם אשר יחרם קאי נמי אמחרים להקדש גבוה כפירש"י, ותרומיהו אחיין מהאי קרא, וכי היכי דחרם גבוה בעי ביטוי שפתים ה"ה חרם אדם ט), מ"מ הכל מטעם גדר ושבועה או אלה וקללה, והרהור לא מהני עד שיוציא בשפתים, ואפ"ה הכתב היה מועיל שהרי כתבי' ואנח בכדא. ודוחק לומר שאני התם שהיה תוקע כשופר כמבואר שם, דדבר ידוע ושיפורי אינו מעיקור החרם ואינו מעכב והוא רק תוספת בעלמא. וא"כ כי היכי דלענין חרם מועיל כתיבה ה"ה לענין שבועה, ויש מזה ג"כ ראיה למה שכתבנו:

מיהו כל זה בכותב הוא בעצמו ובכתב ידו הריני מקבל עלי בשבועה וחרם, אבל אם הוא כתב ידי אחר והוא חותם תחתיו יש להסתפק אם מועיל, כיון שלא קיבל בפיו וגם לא כתב בעצמו הריני נשבע רק חתם תחתיו. ונראה לי דהו"ל כאלו כתב הוא בעצמו. וראיה מגט כריתות דכתיב וכתב לה, מענין יא) הגט הוא כמדבר אל אשתו הריני מגרשך,

ואילו אמר לה בפיו כל הדברים האלו אינה מגורשת, וע"י כתיבה מגורשת וא"צ לומר לה שום דבר בשעה שמוסרו לידה, כמבואר באה"ע סי' קל"ו ובב"ש שם [סק"א]. רק מדרבנן פסול, ומבואר שם הטעם דהכתב גופי' הוא אמירת הבעל. ואפי' להחולקים דמייתי ב"ש, היינו מטעם שכתבתי לעיל דלענין המדבר עם חבירו אין כתיבה כדיבור ע"כ ס"ל דצריך לומר ג"כ בפיו הרי את מגורשת. מ"מ מבואר לדעה קמייטא דמשמע דהלכה כוותיה דכתיבת הגט במקום דבור קאי, ואפ"ה האשה בעצמה כותבת גיטה [גיטין כ"ב ע"ב] ורק שהעדים יחתמו בצווי הבעל, ואפי' הבעל עצמו יכול לחתום, וא"צ עדים מן התורה דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי, כמ"ש רש"י במתני' גיטין פ"ו ע"א [ד"ה ואם ניסת] עיי"ש. וכן הקשה רשב"א בחידושי ספ"ק דמגילה [ט"ו ע"א] מ"ט לא גירש מרדכי את אסתר בחתימת ידו בלי עדים ולא היה אושא מלתא יעיי"ש. ואפי' מאן דפליג וס"ל חתימת יד הבעל לא מהני, היינו טעמא משום דחב לאחריני דפסיל לה אכהן, כמ"ש תוס' גיטין ד' ע"א ד"ה דקיימא וכו' עיי"ש בסוף הדיבור. ואם כן הרי קמן דאפי' היא כותבת ורק הוא חותם הו"ל בחתימתו כאלו אומר הרי את מגורשת ממני ומותרת לכל אדם וכל עניני הגט, וא"כ הה"נ כשטר שכתוב בו בכתיבת יד הסופר והריני נשבע והבע"ד חותם הו"ל כנשבע בפועל ממש יא):

אחר כותבי זאת אתיא לידי ספר תשו' רשד"ם חלק יורה דעה, וראיתי סימן פ' בסופו אחר שהעלה באריכות דשבועה שבשטר כופין אותו לקיים שבועתו, ורוצה להכריח שגם הרא"מ הנ"ל בתשובה לא סמך על סברתו להקל, אחר כל זה מייתי הך דהר"י הלוי הנ"ל, ומענין התשובה נראה שהוא הריא"ן מיג"ש ט), ואעתיק את לשונו וז"ל אחר כמה שנים אנה ה' לידי תשובות הר"י הלוי ז"ל, וזה לשונו שני אנשים וכו' וכתב כל אחד מהם בכתב ידו בשבועות חמורות וכו', אם הם מחויבים בשבועה שכתבו בכ"י או נאמר הואיל ולא הוציאו שבועה מפיהם אינם חייבים בה וכו'. תשובה אם כתב בכ"י שבועה ונתן לו כ"י חייב הוא לקיים מה שנשבע אע"פ שלא הוציא שם שבועה מפיו, ואם לא קיים

ט) הקטע המוסגר מקומו להלן אחר החיבות או אלה וקללה.

י) קטע זה הוא ג"כ (כפי הנראה) מחכת"ס, וכנ"ל.

יא) צ"ל: וענין.

חתם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ב יו"ד א ב / סופר, משה בן שמואל [עמוד 492] (726077)

יב) על ראיה זו מתחיימת גט לחתימת שבועה תמהו רבים מגדולי האחרונים מכמה אנפין, הובאו דבריהם בליקוטי הערות, ושם גם נז"נ ליישב, ע"ש.

יג) כו הוא באמת לפנינו בשו"ת הר"י מיג"ש סי' קכ"ו. הודפס מאתר אוצר החכמה

שבועתו דינו מסור [לשמים], אבל אין לחייבו דבר
בדיני אדם הואיל ולא הוציא שם שבועה מפיו
עכ"ל:

הנה מה שפוטרו מדיני אדם כבר הזכרתי לעיל
מה שנראה לי בטעמו, ומ"מ למדתי ממנו
דאינו מתחייב בשבועה אא"כ כותב ומסור ליד
שכנגדו, דהמסירה לידו הו"ל כאומר לו כל מה
שכתוב בשטר, וזה דומה לגירושין כנ"ל (י):

אחר זה מצאתי בתומים סי' צ"ו [סק"ה] שדחה
דברי שב יעקב ג"כ מטעמים שכתבתי. אלא
שכ' לבטא בשפתים כמו מפיהם ולא מפי כתבם,
ותליא בפלוגתת ר"ת דאם ראוי לבילה שאינו אילם
חייב קרבן שבועה, וכבר כתבתי לעיל דמשפתים
נמי לק"מ. ומ"ש מתוס' סוטה כ"ז ריש ע"ב, ראייתו
ראיה לענין אם המשביע מדבר והאילם כותב אמן,
שאינ מוכח מתוך הכתב על מה קאי האמן, ואין
להסוטה להוסיף דברים מה שלא אמרה תורה ואין
לה לכתוב אלא תיבה אחת אמן ואין מוכח מתוך
הכתב אהי קאי, אבל הכותב הריני נשבע, שבועה
גמורה היא, ועיין קצה"ח שם [סק"ג]. ודברי שבות
יעקב [ח"א סי' קנ"ו] דמייתי תומים בלא"ה אין
להם שחר, שכ' שלא היה צריך ש"ס לאתויי מואמרה
אלא מגוף השבועה, וצ"ע אי לאו דכתיב ואמרה
ה"א דאינה [צריכה] אלא לשמוע קול אלה כמו
בשבועת עדות, והכהן שאינו אילם משביע אותה
בע"כ, לכן צריך לאתויי מואמרה אמן:

היוצא מדברינו לדינא. אם נכתב בשטר שכבר
נשבע לא מיחשב כנשבע אלא מודה שכבר
נשבע, ע"כ אם נותן אמתלא מספקת למה כתב כן
ואומר שמעולם לא נשבע, אז אפי' כתוב בפועל
ממש מ"מ אין ב"ד יכול לכופו, ומ"מ אם בעצמו
יודע שנשבע יחוש לעצמו מדין שמים:

ב אם אינו נותן אמתלא מספקת, אזי [אף] אם
לא נכתב בפועל ממש מ"מ כופין לקיים שבועתו
דאין לב"ד אלא מה שעניניהם רואות. אם לא כפוהו
ב"ד והוא יודע בעצמו שלא נשבע אין לו לחוש
לדיני שמים, ולא אמרינן בהודאתו זאת שויה נפשיה
חתיכה דאיסורא:

ג אם נכתב בלשון הווה הריני נשבע או מקבל
בחרם, ומסרו מידו ליד חברו, אפי' לא קרא

בפיו וגם לא נקרא לפניו, ולא אמר הן ולא שום
קבלת דברים, ואפי' איננו כתב ידו אלא כתב הסופר
והוא חתם או עדים חתמו בציוויו, והוא מסרו ליד
חברו, הרי עונש השבועה כרוך בעקבו וכן עונש
החרם, ולמאי דקיי"ל דעונש ממון עונשים מן הדין,
א"כ גם ב"ד כופין אותו לפרוע לחבירו מה שמתחייב
ע"י השבועה:

ד כל זה בשבועה וחרם, אבל בתקיעת כף אם
כתיב הריני נותן ת"כ אין בזה ממש, אבל אם
כתב כמודה שנתן כבר ת"כ בפה מלא, אזי דינו
כדלעיל בהודאה דשבועה וחרם:

ה ולענין היתר בשלשה הדיוטות או אשה דמיפר
לה בעל, דינו כשארי שבועות, אם אינו על
דעת וטובת חברו יש להם היתר ואם היא לטובת
חברו אין לו היתר, כמבואר בי"ד סי' רכ"ח [ס"כ]:

גלל כן האנשים האלה אשר באו על החתום ומסרו
ליד מעלתו שטר הרבנות לתועלתו, והוא עשה
עמהם טובה, ושם נאמר שנשבעו וקבלו בחרם על
עצמם לקיים כל תוקף, א"כ עונש השבועה והחרם
כרוך בעקבותם עד יבואו וירצו את רום מעלתו.
ואמנם אם מעלתו בעיניו יראה כי האיש אשר קבלו
עליהם הוא ירא ה' וראוי להוראה, אל נא יהי אכזרי
מלמחול ויתן להם רשותו ורצונו, והיא כבודו ותהלתו.
אך בזולת זה אל ישא פניו לתורה ח"ו להיות מסייע
לרבים חללים ח"ו. ומובטחני בכני ישראל שישמעו
לקול מורים, ויזכו לעלות בהר בית ה' בראש ההרים,
וה' קרנו ומזלו ירים:

הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה רכח

שלום וכ"ט לידידי ורב חביבי ה"ה הרב הנאון המופלג
המפורסם כערוגת הכושם גן הדסים גל אגוזים כמו"ה
יהושע יצחק מאיר נ"י אברק"ק דוקלא יע"א:

יקרתו הגיעני, ע"ד בחור ובתולה שנשבעו זל"ז
בשבועות חמורות שישאו זא"ז ושלא ינשאו
לאחר, וכשהודיעו לאבי הבתולה כי נפשם קשורה
זכ"ו, גם כי עדיין לא ידע משבועה, אמר לכשאשיא

מהני תועיל הכתיבה לחדר, ואי לא מהני מה תועיל הנתינה,
הובאו דבריהם בליקוטי הערות, וע"ש מו"מ בזה.
הודפס מאתר אוצר החכמה (726077) [עמוד 493]

יד יש שהקשו על דמיון זה, דבשלמא בגט כתיב ונתן,
לכן הנתינה פועלת הגירושין, משא"כ בשבועה ממ"נ אי כתיבה
נתם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ב יו"ד א ב / סופר, משה בן שמואל [עמוד 493] (726077)

סופרים וא"כ הכחז אינו כדיבור להרמז"ס. אמנם
לרבינו חס דכל שאינו אלס וראוי לצילה וכו' יכול להעיד
מפי כתבו א"כ גם גבי שבעה הוי הכחז כדיבור אלס
אינו אלס. ויומר מזה בלחמי בשבועות האחרות דאפילו
להרמז"ס הכחזה כדיבור אלס שמעשה הכחזה
בשעה שכותב הוא כדיבור בלחמי רגע ולכך גבי עדות
שאפילו הגדה צפה לא מהני אלס לא העיד בפני צ"ד
דאל"כ הוי עד מפי עד וא"כ לכך אין השטר מהני
בשעה שכתב השטר לפני צ"ד כבר תחמו ואין כאן
הגדה לפני צ"ד ושעת החתימה לא היטה בפני צ"ד אלס
אלס העיד בפני צ"ד בכתב ידו שפיר מהני לכחזה הגדה
היא צמי שאינו אלס.

בזה מתורץ דלא קחרי אהדי (א) דברי הרמז"ס פ"ג
מהלכות עדות הלכה ז' שכתב שמן התורה אין
עדות בשטר מועיל דבעינן מפייהם וצ"ט מהלכות עדות
הלכה י"א כתב דבעינן שיעיד בפיו או שיהיה ראוי להעיד
בפיו דמשמע שאס ראוי להעיד בפיו יכול להעיד בכתב.
וכבר נחקקה בזה הכ"מ שם. ולדידי נחא דהא דמכשיר
צ"ט היינו בכותב בפני צ"ד, והארכתי אלס יש לחלק בין
שבעה דכתיב לשון ציטוי ובין עדים דכתיב לשון הגדה
ואולי לצטט משמע דיבור צפה ממש יותר מהגדה.
ועכשיו נלע"ד שגם זה חליא בלשלי רבצני בשני
תירוצים שמירלו התוס' במס' גיטין דף ע"א ע"א דר"ה
והא יכול וכו' שכתבו אע"ג דממעט חרש וחרשת
מחלינה לפי שאינו בלחמי ואלמרה אמירה ודאי לא הוי
אלס צפה. ועוד דהייא יליף מועט הלויס וכו' א"כ
לחירוק הראשון שיש חילוק בין הגדה ללחמי ה"נ יש
לומר שיש חילוק בין הגדה לציטוי. אלס לחירוק השני
אין חילוק.

ועוד נראה לפע"ד דגם לר"ח כחזה לאו הגדה מפייהם
היא אלס שכתב שכיון שראוי להגיד מפיו ואין
צילה מעכב וא"כ בשבעה כיון דכתיב לצטט בשפחים
כחזה לאו בשפחים הוא אלס נחא בשבעה ג"כ לומר
כל הראוי לצילה ולחמי דאלס לא מהני שבעה בכתב
אלס בפקח כיון שראוי לצטט בשפחים מהני בכתב א"כ

לדבר"מ דמדמחמיר ר"מ כאן ולא חזיל בחר חזקה להחיר
שהרי ליכא כנגדו חזקה לאיסור מכלל דאליס ליה שעת
מחילה לקחור החזקה א"כ גם גבי נגע בלחמי צלילה
ניזל בחר שעת מחילה שלא לסמוך על ספק ברה"ר
טהור. וכל זה לשיטת רש"י ותוס'. אלס כבר כתבתי
להרמז"ס אפי' לר' יוסי ל"ש כאן חזקה לאיסור דקודם
שכתב לא שייך לאיסור תחומין ועל זה"ש כבר הוא
מסופק אימת נטמא.

ומעתה יראה מעלתו לעיין היטב בכל מה שכתבתי.
ולפי דעתי יראה שכל מה שהוקשה לו הכל
ניחא בצ"ד ויומר מזה לא אטריח עליו. וגם אני טרוד
בשאר למודים ותלמידים מנזקים תפקידם. ולכן לא
הארכתי. וזוה שלום כנפשו ונפש הד"ש.

סימן סו

בדין שבועות וחרמים

תשובה אלהים שלומי יענה. בכל עת ועונה. ועל דגלו יחנה
בלי שטנה. כבוד אהובי מחותני הרב הגדול. מעוז ומגדול.
החכם השלם. אוצר בלום. נ"י ע"ה פ"ה כ"ש מוהר"ר יצחק
אייזיק נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק עלקוש.

מכתבו קבלתי. ואס היותי עמוס צכמה טרדין דמלוא
ודמתא ועול התלמידים יותר ויותר אעפ"כ
לכבודו פניתי בעש"ק העבר בעת שאני פנוי מהגדה
שיעור לבני הישיבה וראיתי דבריו. וננדון גוף הדבר אלס
השבעה חל ע"י הכחז אשר לא צטט בשפחים בלחמי זה
כבר הארכתי צכמה בשבועות ובמס' שבועות דף כ"ו
ע"כ אמר שמואל גמר בלבו לריך שיוציא בשפחים
דכתיב לצטט בשפחים. ומעתה יש עלינו לדון אלס הכחז
מיחש ציטוי בשפחים. ולפוס רהיטא חליא בלשלי
רבצני הרמז"ס ורבינו חס. דהרי בעדות כתיב הגדה אלס
לא יגיד וכן כתיב על פי שנים וילפינן מפייהם ולא מפי
כתבם ולדעת הרמז"ס צ"ג מהלכות עדות אין שום
עדות בשטר כשר מדאורייתא וכל השטרות רק מדברי

הערות הגאונים

ראויס להעיד בע"פ כלומר שבכח"ג אף מדרבנן פסול וכמ"ש שלא
תיקנו להכשיר לעדות בשטר רק חיכא שהיו ראויס להעיד בע"פ
ונשאר השטר כשר אף לאחר שמתו העדים כיון שכתב ידם מקויים
דיינן כאילו נחקרה עדותן בעד שחתמו שאז היה יכולים להעיד
בע"פ משא"כ בשטר בעדים חרשים או כשאין כתב יד העד יוצא
ממקום אחר ובעת שמקיים בעצמו כתיבת ידו אומר שאינו זוכר
עדות. ויעיין בש"ך סי' מ"ו ס"ק צ"ג שכתב דלדעת הרמב"ם
באלס לא הכשירו רבנן לחתו על שטר.

(הגר"ב פ)

סימן סו (א) נ"ב מלשון הרמב"ם בפ"ג מהלכות עדות נראה דאף
כשעומדים העדים לפני ב"ד ד"ת שאין מקבלין מהם
עדות בכתב. ולישב סתירת הרמב"ם נ"ל פשוט שסובר הרמב"ם
דאף שהכשירו חז"ל לקבל עדות שבשטר לא הכשירו רק כיון שהיו
יכולין להעיד בע"פ בעת שחתמו על השטר משא"כ בחרש השומע
ואינו מדבר שאין ראוי להעיד בע"פ וע"כ גם מדרבנן אין מועיל
עדות. וכדברי אלה מבואר במ"ש הרמב"ם פ"ח מהלכות עדות
ה"ד בעדים האומרים כתב ידינו הוא זה אבל אין אנו זוכרים כו'
והרי הן כחרשים. וכמו שמפרש השי"ך בסימן מ"ו ס"ק ל"ב דאינם

קשה לשמואל גם בגמר בלבו ג"כ נימא לחלק בין אלס
לפקח ונימא דמי שיכול לדבר אפילו גמר בלבו מהני
ואולי לא בכל המקומות הדין דקני בראוי ובילה שאני
דלא כחצי ובלל. ועיין בחוס' ביצמות דף ק"ד ע"ב ועיין
במסכת קידושין דף כ"ה ע"ב סוף ד"ה כל הראוי. ועדים
נמי לפי שמצינו בקרא אס לא יגיד שם לא נזכר פה
ובקרא אחרינא כתוב על פי שנים עדים אמרינן דהגדה
לאו דוקא ועל פי היינו שיהיה ראוי לומר בפה אבל
בשבעה דכחצי לבטא בשפתיים לא אמרינן דקני בראוי
לבילה. אלא שאכחי אומר אני בשלמא גמר בלבו ודאי
לא מהני דכלל מקומות כחצי בשבעה לשון ביטוי אבל
כחצו דיו כיון דמקרי הגדה ודיבור וכפשטא דמימרא דרז
כהנא בגיטין דף ע"א ע"א חרש שיכול לדבר מחוץ
הכתב ועיין שם בחוספות ד"ה אמר ר' זירא וכו'. הרי
דמחוץ הכתב הגדה ודיבור חשיב וא"כ אס נימא דג"כ
חשיב ביטוי והרי מצינו לכל אשר יבטא האדם ושם לא
נזכר אשר יבטא בשפתיים א"כ ג"כ יש לומר דביטוי ודאי
בעינן ולכך גמר בלבו לא מהני אבל בשפתיים הוא רק
דבעינן ראוי ולאפוקי אלס אבל בפקח מהני שבעה
בכתב ידו.

באופן ששבעה בכתב יש לדבר זה לכל נד. ואמנם כל
זה בשבעה אבל חרש ביארחי שם שודאי מהני
בכתב דבשבעה כחצי לבטא בשפתיים ונדר ושבעה
הוקשו להדדי וגם בנדר עצמו כחצי לא יחל דברו ככל
היוצא מפיו יעשה אבל בחרש דלא כחצי שום קרא
בדאי מהני על פי כתבו. (ו) וכחצתי טעם לזה מנד

הקבירא דשלמא שבעה
ונדר אינו חל כ"א מפי
עצמו או שענה אמן אס
השביעיהו אחרים אבל כל
שלא ענה אמן אפילו
השביעיהו מלך ישראל או
ב"ד הגדול שכלשכת
הגזית לא מהני ואין כאן
לא נדר ולא שבעה. ואף
ששבעה העדות מהני
אס השביעו הסובב אף
שלא ענה אמן כמבואר
בפ' שבעה העדות
וברמז"ס פ"ט מהלי
שבעות היינו משום דשם
לא נזכר בקרא שישבע
העד רק שישמע קול
שבעה בדכחצי ושמעה
קול אלה. וגם בזה נלע"ד

הגה"ה

הרב הגאון ו"ל חי זה כמאה
שנים לפנינו בתדינת צעהמט.
והם בזמן ההוא התנהגו כל
עניי הקהלות ע"פ הרב ופרנסי
הקהל. והממשלה לא
העריצה בעניי הקהל. ע"כ
חיקו או חקונו בצורת חרש
לעם הנזרך בעניי הקהלה.
וגם לפעמים נידו והחרימו
למסרב עד דעת הקהל או
למזהא אס הרב או אס פרנסי
הקהל וכדומה בצרפת הדת.
והממשלה ידעה מזה ולא
כהתה צהם. ואדרבה כמה
שטגע לענין גניית המס היו
מוכרחים ע"פ פקודת השררה
להוסיף נשעת הכרחי החרם
מקיעה שופר וכנזי נרות כנדי

דעכ"פ בע"כ של העד לא
חלה השבעה ואף שאינו
נריך לענות אמן אבל
עכ"פ נריך שלא ימחה
על השבעה שאס השיב
להסובב איני מקבל
שבעתך אבל עדות
שאתה שואל ממני איני
יודע אינו חייב על שמיעת
קול אלה בזה דע"כ לא
חיל קול אלה. ויותר מזה
נלע"ד דאף שאינו נריך
לענות אמן אבל עכ"פ
נריך הוכחה שיקבל
שבעתו ומה שמשיבו
איני יודע לך עדות והו
סימן שעל מה שהשביעו
אס יודע עדות משיב לו
זה אוח שקבל שבעתו.

ועפ"ז נלע"ד לעמוד על כוונת הרמז"ס בפ"ט מהלכות
שבעות הלכה א' שפקח ו"ל וכן אס השביעם
הסובב וכפרו בו אע"פ שלא נשבעו הן ולא ענו אמן
אחר שבעתו כיון שכפרו הרי אלו חייבין והוא שישביעם
בב"ד. וכתב הכ"מ ו"ל ומה שכתב רבינו והוא שישביעם
בב"ד נראה מדברי רבינו כאן וכו' שהוא סובר דכי חנן
וחכמים אומרים בין מפי עצמן וכו' אינן חייבין עד
שכפרו בב"ד ואמרינן בגמ' דשבעה אפילו חוץ לב"ד
וכו' ה"מ כשענו אחריו אמן אבל אס לא ענו אחריו אמן
אלא אמרו אין אנו יודעים לך עדות לא מיחייבי אלא א"כ
השביעם בפני ב"ד. ונריך לי חלמוד מהיכן למד חילוק
זה. ולדידי דברי הרמז"ס דברי טעם הם מנד הסבירא
דשבעה בעל כרחו אינה חלה וכאן אף שאינו נריך
לענות אמן מ"מ בעי הוכחה שהוא מקבל שבעתו
וההוכחה היא ממה שמשיב איני יודע לך עדות. והשובה
זו ע"כ נריך שיהיה בב"ד שהרי הכפירה ודאי נריך
להיות בב"ד ואס השביעם חוץ לב"ד ולא ענו אמן ואח"כ
אומרים בב"ד אין אנו יודעין לך עדות מאי רמו ראיא
שעל אופן השבעה הם משיבין אין אנו יודעים ודלמא
לא קבלו שבעתו כלל שהרי לא השיבו על שבעתו ואף
אס השיבו לו חוץ לב"ד אין אנו יודעין חשובה שחון
לב"ד לאו כלום ועל אותה חשובה לא מיחייבי לכך
הנריך הרמז"ס שיהיה הכל בפני ב"ד. וכל זה בלא ענו
אמן אבל אס ענו אמן כבר קיבלו השבעה שאס יודעים
עדות שיעידו שוב מיחייבי א"כ על הכפירה לחוד בפני
ב"ד שהרי כבר נשבעו ע"י עניי אמן שאס יודעים

אין כאן קבלה על ענמם לא בתחילה ולא בסוף לא בשבועה ולא בחרם רק קבלה על ענמם בחיוב אבל לא בשבועה, אבל החרם הנאמר הוא מדבר על אחרים מי שיעניב להבא ויחזור חתירה יהיה החומר מן החטומים או איש זר והוא אופן אחר. והוא תרמי הקבלה הגורמים על דבר להבא שלא לעשות דבר זה בחרם, ואמנם גם תרמי הקבלות ודאי שמועיל בכתב ופוק חזי מה עמא דבר שכל הגזירות שגזרים גאוני הדור לגדור גדר וכן הסכמות על מסיגי גבול זהדפסם ספרים גזרים בחרם ולא שמענו מעולם שיתאם הרצ הגורם את החרם בפיו רק כותב וחותם. וא"כ זה ודאי מועיל בכתב. וא"כ האנשים אשר מרדו בו עתה צודק לבס הוא ודאי דחל עליהו שמחא שגזרו מחללה והיינו אם לא פתחו בני הקהלה מחלה את מוסרות הגזירה הראשונה אבל אם פתחו את הגזירה הראשונה ודאי דאגני לפתוח מוסרות החרם וכל תרמי הציבור ניהרים שלא ע"פ חכם.

וב"ש מעלתו כיון שקיבלו או טובה ממנו אינם יכולים להחזיר בלא דעתו ודימה זה לגדור ע"ד חזירו בשביל טובה שקיבל ממנו. ולפי מה שביארתי שזה רק תרמי ציבור ותרמי ציבור אפילו ע"ד הרצים אינו צרור כ"כ שלא יוכלו להחזירו וצ"ד סי' רכ"ח בש"ך ס"ק פ' מסתפק בדעת הרא"ש אם הוא מודה דע"ר אין לו חמירה ואם נימא דאפילו ע"ר יכולים להחזיר ק"ו ע"ד יחיד אפילו בשביל טובה.

אבל לפי שלדעת שם סעיף כ"ה אם אמרו ע"ד קהלות רחוקות אין להם חמירה ודעת הרא"ש שמביא רמ"א ג"כ מסתפק הש"ע שאלו מודה דע"ר א"כ כבר יש מקום לומר שהעוברים נלכדים במנודת החרם אבל לפי הנזכר במכתבו שהעוברים במרדס עשו חרם חדש וגזרו על בני הקהלה למרוד בו. ופלפל מעלתו אם החרם השני חל כיון שהוא לסחור החרם הראשון ודימה זה למה שנזכר בסמ"ח ר"ח סעיף ט"ו בדברי המחבר ציבור שהחרימו על דבר ואח"כ החרימו על הפוכו אם לא החירו הראשון קודם שהחרימו השני אין השני כלום וכן בסמ"ח רכ"ח סעיף ל"ה בהג"ה ע"ש. אין דמיון זה עולה דלציבור שהחרימו על דבר שלא לעשותו או לעשותו שוב העושה היפך התקנה עובר על החרם ועבירה היא בידו לעבור על החרם ולכן לא חל השני שהוא לעבור על איסור ואם היה צעודא דידיה החרם הראשון ג"כ על זה הדרך שגזרו בחרם שלא יסחור אדם חתירה להעניבו ולדחותו היה לדבריו מקום אבל גם בחרם הראשון לא גזרו בחרם שלא לעשות חתירה נגדו

שיעידו וא"כ עוברים עתה לפני הב"ד על שבועה שחזן לביית דין.

ועב"פ ינא לנו מזה שהשבועה לכ"ע אי אפשר לחול מפי האחרים ושבועת העדים נרין עכ"פ שמיעת קול אבל אם לא שמע כגון ראובן שאמר אני משביע את שמעון שיבוא ויעיד ושמעון לא היה באותו מעמד אף שהודיעוהו שראובן אמר כך הא ודאי דלא חייל בזה שבועת העדים ולכן בעינן בשבועה ונדר ביטוי בשפתים. אבל חרם חל בעל כרחו אפילו עומד וזוהי החרם חל ואפילו לא שמע ונאודע לו שהב"ד נחמו חרם על איזה דבר החרם חל עליו ואפילו לא היה במדינה באותו פעם, ולכן לא גרע קבלת ענמו בני צטוי שפתים ממה שאחרים יכולים להטיל עליו ומאני בכתב לכולי עלמא.

אמנם בין שבועה (ב) אי אמרינן דמהני בכתב ובין חרם דמהני ודאי בכתב היינו בכותב בלשון הנהי מקבל עלי בשבועה לעשות דבר זה או שלא לעשות וכן בחרם ג"כ בכותב לשון הנהי מקבל עלי דבר זה בחרם לשון המשמע שעשה בכחיזה זו הוא מקבל ואמרינן דהכחיזה היא כדיבור כאילו מקבל בפיו ובלשונו דבר זה בחרם או בשבועה. אבל בכותב לשון עבר נשבעתי או קבלתי עלי בחרם לא עדיף הכחיזה מדיבור שהרי נשעת הכחיזה אין כאן שבועה או חרם אלא הודאה לשעבר שמודיע שנשבע או קיבל בחרם הא ודאי שאין הכחיזה עדיף מדיבור בפה ממש שהודיע שנשבע אם האמת שלא נשבע אין עליו שום עונש שבועה כלל כמבואר צ"ד סי' רל"ב סעיף י"ב בסוף הגהת רמ"א שם.

אמנם עיינתי בעובדא דמעלתו כפי אשר העתיק לי רוס מעלתו ואין בכתב הזה לא לשון עבר ולא לשון הנהי ולא מדבר בעדו כלל אבל כך נאמר שם לפי העתקתו אשר צידד. ולמגדר מלחא קבלנו על ענמנו בכוונתא מלא סגל חבורה שחלילה חולין הוא לנו להעניב וכו' לדחות פעמיו וכו' והיה האיש אשר יסחור חתירה חמת כבוד אמ"ו אז ילכד במנודת חרם חמור ונשמחא להו ויחולו עליו כל הקללות ואחרים וכו' והכי דיינין ליה ולכל הנטפל לאיש ההוא ויקל ראשו בחרם חמור הנ"ל ואנחנו כלל הקהלה מחויבים לשום פנינו באיש ההוא להדפו ולרדפו למען יהיה לאות לבני מרי. כ"ו קבלנו עלינו בחיוב גמור ואמימות מדעת נפשנו למען האמת והשלום. כה דברי האלופים ראשי קצניים וכו' צניקוף יחידי סגולה וכו'. ולפי הנראה בלשון הזה

הערות הגאונים

(ב) נ"ב וכן כתב בחוות יאיר סי' ס"ו. (הגר"פ)

הגיע לנוטל אחת ומניח אחת, ועיין בהרש"א ר"פ ר"א דמילה דמירץ על קושיית תוס' דקטן הוי כזהמה עיי"ש, א"כ לדעת הר"ן והרש"א עכ"פ צשאר קטן דגורר הוי כזהמה וצרה"ר דאורייתא אסור, ממילא בכרמלית פטור אצל אסור ולא מצינו חולק על זה בהדיא וכיון דאפי' בגדול ממש לדעת המג"א אסור בכרמלית, וא"כ אף אם נידון להקל בגדול מ"מ צקטן כזה קודם שהגיע לנוטל אחת ומניח אחת אסור בכרמלית.

אבל לאשר הוא צכלל 'מוטצ' שיהיו שוגגים כאשר צודאי לא ישמעו לנו בזה שתיקתנו יפה, אצל לננועים השומעים וצאים לשאל דבר ד' ראוי להורות להם כהלכה לאסור, וכ"ז צעלמא אצל למול הקטן

פשיטא לאסור, כיון דמחזירין החינוק לאמו ^ח הוי ככפות ממש כמ"ש תוס' ר"פ ר"א צודאי גם בכרמלית אסור: ידידו,

עקיבא

סימן כט

(א) מכבוד דודי הגאון רבי וואלף איגר:

א עבדנא יומא טבא לרצנן, היום יום המוגצל לאפריונק בן אסומי מציני כלצני, אשר

ביאורים

דנקטו דאף בתינוק בן ח' יום אמר' חי נושא את עצמו. ובאמת הביא רבינו דהרשב"א בחידושו ר"פ ר"א דמילה ת' ק' התוס' שם כן, דקטן הוי כבהמה דלא אמר' חי נושא את עצמו. וזהו הרשב"א לשיטתו למה שהביא התוס' דצ"ד הג"ל בן בשמו.

ולעניינו, עכ"פ יוצא דש' הר"ן והרשב"א [ובן משמע ש' התוס' דצ"ד אף דנסתר הוא מהתוס' דק"ל] דתינוק פחות מעוקר א' ומצינא א', דהיינו דהוא גורר, לא אמרינן בו חי נושא את עצמו, וא"כ בתינוק בגיל כזה המוציא ברה"ר חייב מדאורייתא וא"כ בודאי אין להתיר בזה בכרמלית.

נכתב דלהמג"א אסור להוציא אפילו גדול בכרמלית, דאף דחי נושא את עצמו ואינה אלא מדרבנן וכרמלית נמי אינו אלא מדרבנן והוי תרי דרבנן, אפ"ה אוסר המג"א בזה. והוסף רבינו להזהיר, דאפילו אם נידון להקל דלא כהמג"א, ונקוט להקל להתיר בחי נושא את עצמו בכרמלית משום דהוי גזירה לגזירה, אפ"ה צריך לדעת דאין זה אלא בקמן בגיל דנוטל רגל א' ומצינא רגל א', אבל בצעיר מזה קודם שהגיע לעוקר רגל א' ומצינא רגל בודאי יש לאסור בכרמלית כיון דלכמה ראשונים הג"ל לא אמר' בקמן שצריך לגררו חי נושא את עצמו, וכמשנ"ת.

ז. מוטב שיהיו שוגגין. כהא דשבת דף קמ"ח לענין תוספת יו"כ.

ח. הוי ככפות. דאחר המילה הוי בחולה, ובה בודאי לא אמר' חי נושא את עצמו כמו שהביא התוס' דף ק"ל שם מיומא דס"ו, ובג"ל.

ס' כ"ט א. עבדנא יומא טבא לרצנן. מלשון הגמ' ברכות מ"ו

וניחא דרך דר"פ נוטל ור"פ ר"א דמילה איירי בפחות מנוטל אחת וכו' ולכן שפיר לא אמרינן חי נושא את עצמו.

ולכן נראה לרבינו דאף להגהות המהרש"ל הג"ל, מ"ש דשמא ההיא דפרק נוטל איירי בתינוק ב', לאו דוקא הוא, אלא דהעיקר דהוא פחות מעוקר אחד ומצינא אחד דבזה לא אמר' חי נושא את עצמו משא"כ בהך דמדידה איירי בעוקר א' וכו', ובהכי מרווח טפי תירוץ התוס' של הגהות המהרש"ל שם דף צ"ד, (דהקשו התוס' על הא דאיתא בר"פ נוטל אמר רבא הוציא את התינוק חי פטור וכו' דרבא ס"ל כר"ג דחי נושא את עצמו, והקשו התוס' דהא באדם מודו רבנן לר"ג דחי נושא את עצמו, ולמה צריכו לאוקמי' דרבא כר"ג, ותירצו לפי הגהות המהרש"ל דשמא התם כפ' נוטל איירי בתינוק בן יומו ובוה לא מודו רבנן), דלכאורה דחוק טובא מג"ל להגמ' כפ' נוטל שם דרבא איירי דוקא בתינוק בן יומו שהוצרכו לומר דרבא ס"ל כר"ג, דלמא איירי בגדול טפי שאף להרבנן חי נושא את עצמו ובאמת ס"ל לרבא כרבנן. אבל לפי"ד רבינו, דמ"ש התוס' לפי הגהות המהרש"ל דבתינוק בן יומו לא מודו רבנן, לאו דוקא הוא "בן יומו", והעיקר דהוא פחות מתינוק העוקר א' ומצינא א', א"ש דמשמע דרבא קאי בתינוק גם פחות מעוקר א' ומצינא א', ולכן אמרו דרבא ס"ל כר' נתן. [כנלע"ד כוונת רבינו בשורות אלו, שאינו בא לחלוק על הגהות המהרש"ל אלא לפרש ההגהות וכמ"ש ודוק].

ועכ"פ לפ"ז קיימת סתירת התוס' כמו שהק' הא"ר, דלהתוס' דף צ"ד ס"ל דתינוק פחות מעוקר א' ומצינא א' לא אמר' חי נושא את עצמו [וכן הוא הת' הראשון דתוס' בשם הרשב"א וכן ס"ל להת' בסוף שהגיה המהרש"ל וכמו שאסברה רבינו רבן יומו הוא לאו דוקא], והתוס' ר"פ ר"א דמילה מקושייתם הרי דלא ס"ל בן,

הערות

ס' כ"ט (א) הגאון רבי וואלף איגר ז"ל [הכונן ס' זה וגם ס' ל"א להלן], ה' אחי אמו של רבינו [וליימים ה' נודע רבינו בשם משפחה של אמו "איגר",

ס' כ"ט (א) הגאון רבי וואלף איגר ז"ל [הכונן ס' זה וגם ס' ל"א להלן], ה' אחי אמו של רבינו [וליימים ה' נודע רבינו בשם משפחה של אמו "איגר",

אקוה כי ימלא היום כאשר נועד, חכמי העיר פה כולם מפגרים וחוגגים בהאי יומא, כולם קרואים והולכים כהולך בחליל צעוז להצטם חליך, אל המשחה אשר עשיית להם, כולנו שמחים בשמחתך אוכלים ושוחים ב' חמרא וחייא לך בן אחותי, גילת לצדי משושי ושמחת, ולחצרתך אשת צריתך הצחולה המהוללה בכשרון מדותיה ונתיעותה מרת גליקבה חי', נאצ"ה היא אמנו הנדיקת רבת חיל ע"ה אשר במצטר שנותיה לשמים נלקחה ואותנו עזבה לאנחה מנצנצ"ה] ולאצותיך הצרכים אשרי להם שכן ילדו ושכן גדלו, הלא הם גיסי הרב המוצהק מ' משה ואחתי היחידה הנדיקת ומלומדה כגברא ⁽³⁾ מרת גיטל חי' ולחמין הגביר המופלא ומפורסם מ' איצק מרגליות חי', אשרי לו שזכה להכניסך לצינו ולהסתפח בך, ואנחנו נותנים תודה ומהללים לך כי הפיל חבלך בנעימים לקחת לך אשה מעלי חאת, וממשפחה מיוחסת וצת נדיב

ונדיק, ואזה למושב לך עיר מלחה חכמים וסופרים ק"ק ליסא, כי מלחה אלציייהו יקירא הם יכירו וידעו ערכך. **שמח** צחור ועוז בחלקך הטובה אשר נתן לך ד', ואנכי וכל חצורא קדישא הדין המסובים נושאים לך ברכה ברכת מז"ע, אורך ימים עם יונתך חממת, יצנה מכס דור ישרים ¹ ויהיה נאצלך כמותך חמן כה יעשה חלקים, מקוה אנכי צאין ספק כי יצאוני דברך בקרב כי ידעם כמה ² כמה נפשי לשעשע את דברך הטעורים.

ועתה בני צור לצדי כל אחדול מכתוב לך במה דעסקנו במושב הסעודה, הנה הענתי לפניכם אשר השבתי זה מקרוב על אשר נשאלתי, ⁽³⁾ צמי שכתב צימי הספירה היום כך וכך לעומר אם ילא בזה ידי ספירת עומר, כי ילא מחדש מחמת מכבש הדפוס ספר צאר היטב עם אשל אברהם, והוצא שם צענין זה צסם שו"ת

אי בחיבה
בחיבה ורא
צענין ספירת
העומר

ביאורים

מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמרא וחיי לפום רבנן חי וחמרא לפום רבנן ולפום תלמידיהון.
ג. ויהיה צאצאך כמותך. מתענית ה' ע"ב "אילן אילן במה אברכך אם אומר לך שיהיו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין שיהא צילך נאה הרי צילך נאה וכו' אלא יהי רצון שיהיו צאצאי מעד כמותך".
ד. כמה נפשי. מתחילים (ס"ג, ב') "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי וגו'", ופירש"י שם "לשון תאוה ואין לו דמיון" עכ"ל.

א' (ר' זירא חלש, על לגביה ר' אבהו קיבל עליה ר' אבהו קיבל על עצמו) אי מתפח קטינא חריך (אם יצריא ר' זירא) עבידנא יומא טבא לרבנן, אחפח עבר סעודתא לכולהו רבנן וכו'), ושבת ק"ט א' ("ואמר אביו תיתי לי דכי חוינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן").

ב. חמרא וחייא. משבת ס"ו ע"ב, "חמרא וחיי" (פירש"י, כשמוחזין ונותנין כוס אומר בן לברכה בעלמא) אין בו משום דרכי האמורי,

הערות

שנאמרו על הסעודה צענין כתיבה כדיבור. וס"י הכא הוא מה שהשיב לו רבינו, ובס"י ל"א מה שהשיב ר' וואלף ובס"י ל"ב מה שהשיב רבינו שנית.

(3) ואחותי (אמו של רבינו) וכו' מלומדה כגברא וכו'. בשו"ת שאל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' י"א הביא קו' אחת מהאשה חכמת לב בת הגאון מו"ה יוקל אב"ד בראד, ע"ש, והנה ראיתי שהקו' מפורסמת היא גם צסם אמו של רבינו. (ג) בשאלתי, צמי שכתב צימי הספירה היום כך וכך לעומר אם ילא בזה ידי ספירת העומר וכו' עכ"ל. לכאורה ל"ע התחלת השאלה, דמהיכא חיתא שכתביה כדיבור דמי. ומשמע שנתעורר לספק בזה משום דמלא בנפרי התשובות שהציאו ספק אי כתיבה כדיבור היא לגבי שבוטות.

אמנם יש לומר עוד סברה פשוטה, דבמנחות ספירת העומר באמת לא כתיב צי' אחירה כלל, שהמנחה היא רק "וספרתם", וא"כ אדרבה מהיכא חיתא שצריך דיבור כלל, ואפילו אם אין כתיבה כדיבור לענין שאר המנחות הצרכים דיבור, הכא

זה, וזמן קצר העמיד רבי וואלף ז"ל את רבינו צחור סגן ראש ישיבה להגיד שיעור לפני תלמידי ישיבתו, ורבינו הי' אז בן י"ג שנים (ראה ספר מאורן של ישראל פ"ב).

בדבריו בתחילת הסימן מצוהר שלא הי' יכול רבי וואלף לבא בעצמו לחתונת רבינו (ובספר הנ"ל כתב דכנראה שהיה זה מפאת ריחוק המקום וסכנת הדרכים שבימים ההם), ולכן השתתף בשמחתו גם מרחוק ע"י עריכת סעודה לכבוד החתונה בעירו כציון ליום החופה, ויש בזה חידוש למעשה, שיש ענין בזה לאלו שאינם יכולים להגיע לחתונת קרובם, לעשות סעודה גם במקומם. ואפשר מטעם שהודיעו הדבר לרבינו צסעת חתונתו או שבע ראשונה ושמחו אותו ע"י ידיעה זה, או דסתם ענין הוא להקצין בזה במשחה ושמחה, ואמרו אז כולם מז"ע וברכות להחמן וכלה], והשתתפו בסעודתו גם מחמתו הגאון מוהר"ר ישעי' פיק ז"ל ועוד רבנים גאונים ובני העיר שהכירו והוקירו את רבינו מומן שלמד שם בישיבה כנ"ל. כל סימן זה הוא מכתבו של ר' וואלף, כולל ברכתו ואודות הסעודה הנ"ל, ודברי תורה

נעוץ שבועות

**בש"ט ש"ס יעקב צחלק א"ח (ס"י מ"ח) צידוד כתב
המקשרות שכתב הרני מקבל צחומר שבועה**

מנה שמורה ללא ילא והוא מועתק בלא רחיה, והספר
אינו מלא לעין טעמו ורחייתו, והיתה תשובתי בזה ל.

הערות

דוקא בפה ע"ס, א"כ ה"נ בברכת כהנים, דכתיב כה תברכו את
בניי אמור להם, לא מהני כתיבה עכ"ל.

[ולכאורה לענין ברכת כהנים יש לדון מטעם סדרת הבית הלוי
(ע"ס ב"מ ב"ק) דלא מהני שומע כעונה

לברכת כהנים כיון דלר"ך שמהא בקול רם וזו ליחא ע"י שומע
כעונה ע"ס, ולכאורה ה"ה בכתיבה אף אי דיבור הוי מ"מ יהי
חסר הקול רם, ודו"ק].

והנה, הנמח דוד לא הביא דברי החוס' גיטין שם אלא לגבי
ספיקתו בדין ברכת כהנים. אמנם ללכאורה מד' החוס'
גיטין שם יש ראי' גדולה לכל עיקר הנידון בסימנים אלו אי כתיבה
כד"ד בכל המצוות.

דהנה איחא החס', אמר רב כהנא אמר רב מרש שיוכל לדבר
מתוך הכתב תשוב מדבר (ויכול לגרש את אשתו, ע"ס).

ופריך הש"ס מהא דמניא גבי שבועת העדות אם לא יגיד פרט
לאלם, ואף דיכול לדבר ע"י הכתב, וקשיא לרב כהנא אמר רב
דאמר דדיבור ע"י הכתב תשוב דיבור (ומשני, שאני עדות
דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כהנים). והנה בחוד"ה אמר רבי
זירא בפירושם הראשון פירשו כל השו"ט כן הוא אי כתיבה
כד"ד. ולפ"ז הקשו בחוד"ה והא וכו' כיון דכתיבה כדיבור דמי
א"כ אמאי ממעטינן (ביבמות ק"ד ב') חרש וחרשה מחליצה לפי
שאינם באמר ואמרה. ותי' "אמירה ודאי לא הוי אלא בפה, ועוד
דהחם [קוטה ל"ב א'] יליף וענתה מוענו הלוי שר"ך בלשון
הקדש, ומינה נמי שמעינן דהויא בפה כמו בלוי"ם עכ"ל. והיינו
דחירצו, דאף דכתיבה כדיבור, מ"מ גזיה"כ הוא היכא דכתיב
"אמר ואמרה" דנעינן אמירה בפה, א"נ דגזיה"כ הוא מוענו
הלוי לר"ך להיות בפה [דהחם ענו הלויים את הברכות והקללות
בפה].

ועכ"פ מובאר מהחוס' גיטין שם דלמדו בהקוגיא שם כלל, דדין
הוא דכתיבה כדיבור בכל המצוות, חוץ מהיכא דאמר
רחמנא ללשון "אמירה" דייקא (כמו ואמר ואמרה דחליצה או
מפיהם דעדות, גזיה"כ הוא דלא כגי כתיבה), אבל בכל שאר
המצוות כמו לגבי ספירת העומר לר"ך להיות פשוט שכתבה
כדיבור. ותמוה לכאורה שד' סימנים אלו לא הרגישו רבינו ודודו
לראי' זו [וגם הנמח דוד לא מביאו לראי' על עיקר הספק
דכתיבה אי כדיבור דמי, ואתמהה], וע"ג.

ובאמת דדברי החוס' שם לריכס עיין טובא לענ"ד, דמנא להו
מקוגיא זו דכתיבה כדיבור דמי לכל מלוא בפה כחליצה,
דהא עיקר מימרא דרב, שהמדבר ע"י כתב אינו חרש גמור,
בפשוטו נ' הביאור, דזה דקתם חרש אינו בן דעת הוא משום
שאינו יכול לקבל מאחר מה שדעתו (כיון שאינו שומע) וכן אינו
יכול למקור את דעת עצמו לזולמו (כיון שאינו מדבר), אבל בזה

י"ל דככלל לא לר"ך "דיבור" רק לר"ך "ספירה", ולספירה גם
כתיבה תשוב ספירה. ואדרבה כנראה דבספירת מילי דעלמא עדיף
הספירה שבכתב מהספירה שבה לר"ך הספירה, וה"נ בספירה"ע
י"ל שכן הוא.

ועוד יש להוסיף בזה, דהנה במג"א ס"י חפ"ט ס"ק ב' פסק
דלספירת העומר לר"ך להבין הלשון שאומר, ואפילו בלשון
הקודש אם אינו מבין הלשון אינו יוא, ובש"ט שאלת יעב"ץ
ח"א סו"ס קל"ט חולק. והביאם הדבר אברהם ח"א ס"י ל"ד.
ועמד שם הדב"א על טעמו של המג"א, דהנה בכמה מצוות
שבה דין הוא שר"ך להבין מה שאומר, כגון בק"ש ושבועת
קוטה ושבועת העדות ושבועת הפקדון, אלא דלכל אחד מהלוי יש
טעם מיוחד למה לר"ך שידע מה שיאמר, וכמו שהאר"ך הדב"א
שם יעב"ץ. אבל בשאר מילי, שאין טעם מיוחד שר"ך להבין מה
שאומר, כגון הלל, קידוש וברכות המצוות, כתבו החוס' קוטה
ל"ב ע"א ד"ה ק"ש, שהם נאמרים בכל לשון אפי' אם אינו מבין.
וא"כ לר"ך דעת המג"א מ"ש ספירה"ע שר"ך להבין מה
שהוא אומר. והוכיח הדבר אברהם מזה, דע"כ דס"ל להמג"א
שמצוות ספירת העומר אינה מלוא של דיבור ואמירה בעלמא, אלא
שעיקרו הוא שיחליט אלא עצמו איזה יום הוא זה, ע"ש אות א'
[ולהלן שם ב' דלפ"ז ח"א לפיכך מספק ע"ס], עכ"ד.

ולפי דבריו, שאין זה מלוא של אמירה, אלא מלוא להחליט
בעצמו היום, נראה דשפיר י"ל דגבי בזה בכתיבה ג"כ,
ואפילו אם אין כתיבה כדיבור תיסקי בכתיבה כיון דככלל לא לר"ך
"דיבור" דייקא. ונ"ע דתלה השאלה בדין כתיבה כדיבור ודו"ק.
ובעיקר הספק אי כתיבה כדיבור, הוסיף הנמח דוד למקור בזה
לגבי לאו דמגדף ג"כ אי שייך בכתיבה. והביא ראי'
מגמ' כרימות ד"ג. ועוד הביא להוכיח, "מההיא דקנהדרין נ"ו
דאמרין שם דמגדף אין דנין את העדים אלא בכנוי (בשעת כל
הדין על המגדף, כשמספרים העדים את שגידף זה, לא יוללו
העדים לומר את השם רק בכינוי), אך אין יכולים להמיתו ע"י
זה (בלי הגדת עדות על המעשה ממש), ולכן קודם גמ"ד לריכס
העדים לומר בפי', ומוציאין את העם ושואלין את הגדול שבהם
כו' וקורעין ולא מאחזין כו', ואי נימא דגידוף כתב לא תשיב
גידוף אם בן לר"ח דס"ל דעדים שאינם אלמים כשר מפי כתבם
א"כ למה להעדים אח"כ לומר הגידוף בפי' בפיהם יכתבו הגידוף
כתב ויראום לב"ד דמשום עדות מהני וגידוף לא הוי דלא הוי
כדיבור וכו' (אלא) ש"מ דכותב הגידוף הוי כאומר וכו'."

וחו' חקר הנמח דוד לענין ברכת כהנים אי כתיבה כדיבור, ח"ל
"והנה בברכת כהנים אי מהני מפי הכתב נראה לענ"ד דלא
מהני, דהחוס' ז"ל כתבו בגיטין ע"א ד"ה והא דמ"ש"ה לא מהני
כתיבה בקריאה של חליצה משום דכתיב ואמרה, ואמירה משמע

בדברי הבי"ו
שאין מברכין
על מצוה שריא
בלב כמו ביטול
חמץ

ו' ואין לומר דשאני שצוה לזכור ששפחים כתיב
שצריך להוציא מפיו, דמ"מ שפיר איכא לדמויי
נדון דידן להא דמגילה, ועוד ז"ל בפשיטות לענין
ספירת עומר דכתיב ציה וספרתם, אף דאין הכרע
במשמעות הכתוב שצריך להוציא שפחתיו, כמו ספירת
זבה ונדה דכתיב ציה נמי וספרה ולא מצינו בשום פוסק
שצריך להוציא שפחים, מ"מ נראה מלד תקנת חכמים
ללא ילא ידי ספירת עומר אס לא שהוציא שפחתיו,
(7) וראיה לזה ממ"ש הבי"ו (צקי' תל"ז צא"ח) טעם
הדבר שחקנו חכמים לצורך על צדיקת חמץ שהוא
דדבריהם ולא מקנו טפי לצורך על הביטול שהוא
דאורייתא, משום דביטול הוא בלבד ואין מצרכים על

כתב הרב דכל זמן שלא הוציא השצוה מפיו אין לחייבו
ללא מקרי שצוה, והצא חצילות ראיות מתשובת
הרשד"ם (סימן פ"א) ומתשובת הרא"ם (סימן ע"ב)
ומתשובת מצי"ט (ס"ס ט') וכך הוא בשו"ת מה"ד,
והוצא בסמ"ע (סי' ע"ג) שכו' וז"ל אס כ' שנסצע צפועל
לא מצי להתנצל ולומר דלא נשבע, והיינו משום דהודא
צע"ד כק' עדים דמי, משמע מדבריו דעכ"פ כתיבה
גופא לא מהני, ולא הוי שצוה, ועי' עוד שם שהצא
ראיה מש"ס ה' דמגילה (דף י"ח) דמשמע להדיא לענין
מקרא מגילה, דאס כתבה לא ילא ידי הקריאה ע"ש
שהאריך, א"כ ה"ה צנ"ד הוי כמו לענין שצוה ללא
מהני כתיבה.

ביאורים

כדיבור הוא למה לא תיסגי בכתיבה. ועי' דכתיבה לאו כדיבור הוא,
וגם לנר"ד דספה"ע לא יחגי כתיבה.
[ויתר דבריו, "ועוד צ"ל בפשיטות וכו' אף דאין הכרע וכו'
מ"מ נראה מצד תקנת חכמים וכו'" צריכים פירוש. וכפה"נ מדברי
רבינו בסימן הבא בר"ה הראיה הב' וכו', שהבין דמביא ראי'
דספה"ע הוא כדיבור דוקא ולא בכתיבה מהא דמצינן ברכה על
מצות ספיה"ע, ולחב"י אין ברכה על מצוה שהוא רק בלב. אלא דאין
הדברים מוכנים וכמו שהק' רבינו שם, ועי' בהערות אות ד'. והנה
חשבתי לומר בכוונת רבי וואלף הכותב כאן באופן אחר, דרצה
לבאר, דפשוט דלמצות ספירת העומר לא סגי במחשבה לבד אף
דאין הכרע מהכתוב דוספרתם, דהא לגבי ספירת זבה ונדה דכתיב
נמי ספירה לא מצינו בשום פוסק שצריך להוציא בשפחים, מ"מ על
כרחק דשאני ספיה"ע דלא סגי במחשבה לבד. וראי' לזה (דלא סגי
לספיה"ע לספור במחשבתו) ממ"ש הבי"ו וכו' וכו'. אך דדחוק לומר
שצריך ראי' לזה שהוא באמת דין פשוט שאין ספיה"ע במחשבה,
ודו"ק. ועי' בפנים מ"ש בדברי התוס' בכתובות ובמנחות].

ה. דמגילה (דף י"ח) דמשמע להדיא לענין מקרא מגילה דאס
כתבה לא יצא ידי הקריאה וכו'. דאיתא במגילה י"ח ע"ב "היה
כותבה דורשה ומגילה אס כיוון לבו יצא וכו' היכי דמי וכו' אלא
דכתב פסוקא פסוקא וקרי ליה, (ופריך) ומי יצא והאמר רבי חלבו
אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה וכו' צריכה שתהא כתובה
כולה וכו'. ומבואר להדיא דלהה"א שהי' סגי אע"פ שעוד לא הי'
כתובה כולה, מ"מ צריך ד"קרי ליה" הפסוקים, ולא סגי ע"י הכתיבה
לבד. (עי' בס' הבא שכן הבין רבינו בהכוונה של ראי' זו).

ו. ואין לומר וכו'. ואין לומר דלעולם כתיבה הוי כדיבור (ולענין
נר"ד דספה"ע תיסגי בכתיבה), ורק לענין שצוה כתבו הפוסקים
הנ"ל דלא סגי בכתיבה משום דבשצוה כתיב "לכמא בשפחים"
ולכן צריך דיבור דוקא בשפחים ולא כדיבור ע"י כתיבה, אבל בכל
שאר מצוות של דיבור שלא פירט דחמנא "שפחים" שפיר סגי
בדיבור ע"י כתיבה. דזה אין נראה לו. דאכתי קיימת הראי' ממגילה
דלא סגי בכתיבה, ואע"פ דהתם לא כתיב בשפחים, ואם כתיבה

הערות

יעקב שהעמקו להלן בהחשבה [וה"ע דהשג יעקב כאילו העלם
עיניו ג"כ מסוגיא דגיטין שם]. ולגבי הנידון צוה צמקון לענין
שצוה, דכתיב לזכור ששפחים, י"ל לפי דברי התוס' גיטין שם
דגם זה גזיה"כ הוא דלא סגי כחשיבה, ועי' להלן בד"ה ואין לומר
וכו' צוה. וע"ע צננת דוד לסי' ל' (אות א').

(7) וראיה לזה ממ"ש הבי"ו וכו'. ראי' זו לכאורה אינה
מוכנת, דדילמא דוקא על מצוה ביטול חמץ שהוא
רק בלבד ואינו צריך לא להוציא שפחתיו ולא לכתבו הוא דכ' הבי"ו
דלא תקנו ברכה על זה שהוא רק בלבד, משא"כ ספירה אף אס
לא צריך להוציא שפחתיו מ"מ אס צריך לכתבו י"ל דע"ז מצרכין,
דאינו מצוה בלבד דהא מיהא צריך לכתבו, ומהו הראי' דלא סגי
בכתיבה לספירת העומר. וכן מקשה רבינו צקי' הבא על דברי

שיכול לדבר ע"י הכתב הרי יכול למסור לאחריו מה שצמחשבתו
ע"י הכתב (וכן לכאורה יכול הוא להבין מה שאומרים לו אחרים
ע"י קריאת כתבם) ולכן הרי הוא בר דעת. אבל כ"ז אינו אלא
לענין שיהא "בר דעת", אבל לדין "מצוה שצדיבור" לא חזינן
מכאן כלל שיהא כתיבה כד"ד.

אכן דהגמ' הנ"ל הרי דימה זה לענין עדות ג"כ. אלא דצאמת
צ"ע פירכא זו ג"כ, דהא עיקר מימרא דרב לא הי' אלא
שיכול זה להיות בר דעת וכנ"ל, אבל מהיכ"ת שיועיל זה גס לגבי
הגדת עדות. וז"ל שגם זה ניתן לפרש דכמו שהמדבר ע"י הכתב
חשוב בר דעת, כמו"כ חסיגי צוה לעדות, דעיקר דעדות להה"א
(קודם הדרשה דמפיהם וכו') אינו "מצוה צפה" רק מקירת
ידעויות, וזהו דפריך דחסיגי צוה ככתב. ועי' כע"ז דדברי השב

דברים שכל ע"ש, וכיון שכן, גבי ספירת עומר דתקנו חז"ל לזרך על ספירת עומר ממילא נשמע לזרך להוציא בשפתיו מנין הספירה, דאל"כ הו"ד דברים שכלל ואין ראוי לזרך, ואי תקשה לדברינו לא יתכן מ"ש חוס' צפ' המדיר (דף ע"ג) וזמנאות (דף ס"ה ע"ג ד"ה וספרת וכו') להקשות הא דלא מזכירים על ספירת נדה חצה כמו על ס"ע ע"ש, ולפי"מ שכתבתי לא מקשין מידי דשאי ספירת זכה ונדה שאין מהצורך להוציא משפה ולחון ולהכי אין ראוי לזרך כנ"ל, י"ל דזהו גופא קושיותם, דהו"ל לחז"ל לחקן שזרך להוציא משפה ולחון ולזרך כמו צפ"ע.

י' מיהו לפימ"ש הר"ן והוצא צפ"ו א"ח (ס' תפ"ט) דרבנן גמירי להו דהאי וספרת גבי עומר דזרך לספור המנין משא"כ בשאר ספירות כגון גבי יוצל דכתיב וספרת לך, וכן בזה כתיב וספרת ליחא לקושיית חוס' וספיר י"ל כמ"ש דמס"ה לא תקנו ברכה גבי זכה משום דגמירי להו הכי גבי ספירת יוצל דא"ל לספור המנין, וא"כ הו"ד דברים שכלל אך א"כ תיקשה לפימ"ש הר"ן דגמירי להו הכי גבי ספירה יוצל דא"ל לספור, ולפי הנראה מדברי חוס' דפ' המדיר שכתב צפשיטות דמזכירים על ספירת יוצל א"כ תיקשי לפי האמת לפי דברי הר"ן הו"ד דברים שכלל ואין ראוי לזרך עליהם.

איברא המעיין בחוס' מנחות (דף ס"ה ע"ג) יראה שכתבו בזה"ל, ושמה מצרך על ספירת יוצל וכו', הרי דלא פסיקי להו דמזכירים על ספירת יוצל, וגם לא מצאנו ברמב"ם הל' שמיטה יוצל שהזכיר מזה דמזכירים, ואפשר דה"ט דס"ל כמ"ש הר"ן דגמירי להו דבשאר ספירות חוץ מס"ע א"ל להוציא בשפתיו המנין, וא"כ הו"ד דברים שכלל ואינו ראוי לזרך.

הרי צירנו דאין לחלק ס"ע מדין שזועה וחד דינא אית להו דכתיבה לאו כדיבור דמי, וא"כ צ"ד צומצ צימי הספירה כך וכך לעומר לא ילא י"ח וזרך לחזור ולספור בברכה.

אמנם העומד לנגדי (ה) שו"ת חוות יאיר שהחמיר לענין שזועה בכתב דהו שזועה ממש, וראייתו

מהא דפסקין בא"ח (ס' מ"ז) הכותב בדברי תורה זרך לזרך, ודאי צ"ד אין ראוי לחזור לספור בברכה

בשם כזר תמהו המגינים מג"א ומגן דוד על הש"ע

גופא דאמאי מזכירים על הכתיבה כיון דכתיבה הו"ד רק

הרהור, וכבר י"ש צפ"ט שז"ת שז יעקב הנ"ל, וסורף דבריו

משום דמ"ע של ת"ת נפקא מקרא דושננתם לזרך ולמדתם את בניכם מש"ה ממעטים הרהור, ה' דזהרהור לא שייך ללמד את בניו, משא"כ בכתבה עדיף בזה מהרהור, דע"י כתיבה יכול ללמד לאחרים והוא בכלל

ביאורים

והצד שאין מזכירים א"ש לפי הר"ן הנ"ל, וגם מסתימת הרמב"ם משמע דאין מזכירין על ספירת יוצל, וניחא ג"כ לפי הר"ן הנ"ל.

ח. דמ"ע של ת"ת נפקא מקרא דושננתם לזרך וכו' דבהרהור לא שייך ללמד את בניו וכו', ואף דדברי המחבר שם איירי גם בכותב דברי תורה למצות ת"ת של לימוד בעצמו, ולא במצות ת"ת של לימוד לבנו, מ"מ מקרא דמצות ת"ת ללמד לבנו למדנו הגדר את מצות ת"ת שצריך להיות באופן של מסירה לזולתו, ואף במצות ת"ת של עצמו צריך להיות באופן דריבור או כתיבה, דצריך להיות גדר אחת למצוה של ושננתם לזרך ודמיון של ת"ת לעצמו, דפרשה אחת היא, וכיון דמצות ושננתם לזרך בהכרח במציאות שהוא באופן דמסירה לזולתו (ולא בהרהור) אף כל מצות ת"ת, אף לעצמו, לא סגי בהרהור, והו"ד המקור לכל הדין דאין מזכירין על ת"ת בהרהור [להסבירם כן], (כך נלענ"ד כונת השב יעקב).

הערות

(ה) העיר אאמו"ר שליט"א, דכל ראיית החוות יאיר, וגם תמיהה המגינים על השו"ע שם וכן כל דברי השב

דודו אלו, וכפה"ג, שזה ה"י גם טענת מחותנו הגאון מוהר"ר יע"י פיק ז"ל (שיש שם) דה"ה אך מחו' וכו'.

ושננתם לזניך עיי"ש, ולפי דברי הש"י אלו ממילא ליחא לדברי חו"י הנ"ל ללמוד נשבע בכתב מהכותב ד"ח לזניך לזכר, ולא דמי כאוכלא לדנא, דד"ח לא חלי כלל כדיבור רק דחלי זענין דאפשר לקיים ושננתם לזניך, וממילא גם כתיבה בכלל, משא"כ לענין שבועה לזכר בשפתיים כתיב.

ובכמו כן זנ"ד לענין ס"ע לפ"מ שכתבתי שזריך להוציא בשפתיים, י"ל דכתיבה לא הוי כדיבור.

גם הרא"י הנ"ל שהביא בשו"ת חו"י דכתיבה כדיבור מדמייעט הקרא גבי עדות מפייהם ולא מפי כתבם, משמע דבעלמא כתיבה כדיבור דמי, כבר דמאז בשו"ת שז יעקב דלאז רא"י היא, דאי לא מיעטיה רחמנא מפייהם, הו"ל בעדות מהני מפי כתבם משום עדות רק גילוי מלחא בעלמא הוא, ומה לנו אם נודע ע"י ההגדה או ע"י הכתיבה, לכך זריך קרא לאורוי דגוה"כ הוא דדוקא מפייהם ולא מפ"כ, משא"כ בשאר מילי לעולם קיימא הסברה דכתיבה לאו כד"ד עכ"ל בעל שו"ת שז יעקב, 'וכמו כן כתב הט"ז באו"מ סי' הנ"ל להביא ראיה מעדות, דכתיב מפייהם ולא מפ"כ ללמוד מיניה, דכתיבה לכד"ד עיי"ש.

וביון שכן זנ"ד אם כ' מנין הספירה זריך לחזור ולספור בצרכה, ואף "לשיטת ר"מ דס"ל דהא

דמייעט הקרא גבי עדות מפייהם ולא מפ"כ היינו רק באלמים שאין ראויין להגיד, אבל בעדים שראויים להגיד מותרים לשלח עדותם בכתב לז"ד, דשפיר מקרי מפייהם מ"מ יש לחלק כנ"ל, דדוקא לענין עדות דגילוי מלחא בעלמא הוא מש"ה מהני, אבל מ"מ בעלמא לא הוי כתיבה כדיבור, והדבר ברור כמ"ש זנ"ד שזריך לחזור ולספור בצרכה, והרמזי דברים כהווייתן לפני המסובים וכתובם הקרואים בראש כבוד מר חמי הגאון מ' יצחק יוסף תלומים ומחור הגאון מ' ישעי' פיק והסכרמו.

אך מחור הגאון מהור"ר ישעיה פיק נ"י, אם שגם הוא הסכים לדעתי בעיקר הדין, הערה הוא היכי דאיהו אחשביה לכתיבה, כגון שכיון ללכת ע"י הכתיבה י"ל דמהני, "ב"ז"ד לביטול שהרי ע"י הכתיבה עשה מעשה, ונ"מ למי שא"י לדבר עכ"ד.

ואין נראה בעיני, דלפי דבריו תיקשי ממי' דמס' תרומות חמשה לא יתרומו אלם כו', ואיחא בתוס' מ"מ אמרו אלם לא יתרום מפני שאינו יכול לזכר עיי"ש, והוצא בתוס' מנחות (דף נ"ה ע"א) ולפי הנ"ל שפיר יכול לזכר ע"י הכתיבה ולכוון ללכת בזה, א"ו דלא מהני, והך מתניתין סייעמא לשורש דברינן, דכתיבה לכד"ד.

(¹) אולם מ"ש מחור הגאון נ"י לפקפק בעיקר הדין שכ' הנ"ל דלא נתקן צרכה על דברים שכלב

ביאורים

כתיבה.

א. ר"ה וביון שכן וכו'. ואף לשיטת ר"ת וכו'. בתוס' ב"ב דף מ' ע"א, דס"ל שבאמת יכול להגיד עדות בכתב דמפייהם ולא מפי כתבם אינו ממעט אלא אלם שאינו יכול לדבר ואינו ראוי להגיד בפה, ע"ש. ולכאורה לשיטתו דיכול להגיד עדות בכתב יש ללמוד מכאן דכתיבה כדיבור. אך יש לחלק, על דרך סברת השב יעקב הנ"ל, דדוקא לעדות דהעיקר הוא גילוי מה שקרה מהני כתיבה משא"כ למצוות דאמירה כספיה"ע.

ב. ול"ד לביטול וכו'. גם י"ל דמכרך על המצוה דכתיבה, דלא דמי למה שכתב הב"י הנ"ל לענין ביטול חמץ דאין מברכים על מצוה בלב, דשאני כתיבה דמעשה הוא [ועי' לעיל בהערות אות ד']. ונפ"מ בשעת הצורך למי שא"י לדבר [וכוונתו לכאורה שגם הברכה יעשה ע"י כתיבה (עי' בריבור הבא, ואין צראה בעיני וכו')].

הערות

(1) עיין בסקר קונטרסי שעורים למס' נדרים שיעור ה' מ"ש על חו"ו.

יעקב, אינם לשיטת הגר"א [או"מ סי' מ"ז סק"צ] דבהרהור יולאים מלוח ת"ת.

אי חס דאי
חדין מפייהם
ולא מפי כתבם
בעדות

קר על דברי
חב"י הנ"ל מהא
דמברין על
התרומה אף
שאמר
במחשבה

סימן ל

משיב על מש"כ
דודו בסימן
הקודם

לכבוד מר דודי ומסרפי, "מיודעי ואלופי, הגאון
רבי בנימין וואלף נ"י

(א) תורות אלף אל אדוני על הדבר אשר עשה לשמות
ביום שמחתי בפומבי והוא אות נאמן על
עוזו אהבנו, אם כי לא ידעתי על מה, ומשואות חן לכם
ולכבוד חותנו הגאון ולהגאון מוהר"ר ישעיה פיק
והרצנים הגדולים על הצרכה אשר הוצאת לי מהם ע"י
כבוד אדוני דודי עם מכחצו, אקוה לר' כי דיקי' כאלו
אמרו ויקס ד' את דצריהם, והמצרכים יצורכו מאת
אלדים חיים בכל טוב באורך ימים וכן אני משיב צרכה
בשם מר חמי המופל' הגביר הנדיק נ"י.

ובענין "שהעלה אדמו"ר דודי הגאון נ"י בהחקירה
באם כתב היום כך וכך לעומר אם ילא ידי
הספירה צה או לא, ותלה הדבר באם כתיבה כדבור דמי
או לא, ובחר דבעי' הדר פשטה דלא ילא, ויסקודו מדברי
שו"ת שב יעקב (סי' מ"ט) שהעלה באם כ' הריני נשבע
לא הוי שבעה דכתיבה לאו כדבור דמי, והציא ראיות
לדבריו, לזה דימה א"ד הגאון נ"י גם נידון זה לזה, אם
כי איני כדאי ששלח לי, ובפרט להשיב צימים אלו אשר
עוד יום יום באים פנים חדשות חכמי ונכבדי העיר
וקשה להשמיט מעט ליקח מועד עכ"ל לבל השיב ריקס
אשיב ויהי מה.

הנה עיינתי בשו"ת הנ"ל, ונכונים דבריו לענ"ד לדחות
ראיות החו"י שק"ל דכתיבה כד"ד אכל בהיפוך

מההיא דתרומה דכתיב ונחשב, וקיי"ל דנותן עיניו
ומחשבה מהני, ואפ"ה מצרכים על הפרשתו עכ"ל.

השבתי לו לפמ"ש חוס' חולין (דף ו' ע"ב ד"ה
והחיר ר') דנותן עיניו צד זה ואוכל צד זה
לא שרי אלא בדמאי, ובה צאמת לא מצרכים כדאיתא
להדיא בשבת (דף כ"ג ע"א) הדמאי מפרישים אותו
כשהוא ערוס עי"ש, וגבי טבל דניטל במחשבה כדאיתא
במנחות ובזכורות (דף נ"ט) ואפ"ה מצרכים נמי לק"מ,
לא מציעא לפירש"י בזכורות דמחשבה דהתם היינו בדבור
דמחשבה, אלא אפילו לפירוש החוס' דפירש דמחשבה היינו
בלא דיבור, מ"מ ניחא דהפרשה מיהא צעי, ולא מהני
מה דנותן עיניו צד זה וכנ"ל, א"כ מעשיו מוכיחים
ומש"ה מצרך, וצאמת בשעת הפרשה הוא מצרך.

ואפשר עוד לומר, כל מה דמצינו בש"ס דתרומה
במחשבה היינו מדאורייתא, (1) אכל תקנת
חו"ל היה צאמת שלא להפריש רק כדיבור ולא במחשבה,
ושפיר תקנו צרכה עליה.

אבל אי קשיא הא קשיא לפי"ז אהא דמשני אביי
בסוגיא דשבת הנ"ל דה"ט דמפרישין ערוס
מש"ס דספק דצריהם לא צעי צרוכי, ולפי"מ שכתבתי
הא עלא"ה בדמאי דיכול ליתן עיניו צד זה ואוכל צד
זה ל"ש לצרך עליו כיון דאפשר במחשבה כסדרת הב"י
הנ"ל ויש לדחות דקושטא דמלתא אמר אביי "דש נ"מ
ג"כ בדוכתא אחרינא כדמשני אביי צפ' אף על פי ספק
דצריהם לא צעי חיזוק, הנלענ"ד כתבתי: (2) דודו ידידו

הק' בנימין וואלף איגר

ביאורים

סי' ל' א. מיודעי ואלופי. עי' תהלים נ"ה, י"ד.

ב. ובענין שהעלה וכו'. בסימן הקודם.

ג. דיש נ"מ וכו'. דיש נפ"מ בעיקר שינויא דאביי דספק דצריהם
לא בעי ברוכי לשאר אופנים דספק דצריהם. כדמשני אביי בכתובות
נ"ו ב' ספק דצריהם לא בעי חיזוק ע"ש.

הערות

(ח) עיין בקימנים הנאים עוד חליפות המכתבים צענין זה:
סי' ל' (א) סימן זה, וכן סי' ל"ב, הרי כתבם רבינו באותו
עת של חתונתו, בהיותו כנן שש עשרה
שנה (ראה צפ' מאורן של ישראל עמ' נ"ג). וקיימתם בזקנותו
בסידור הספר לדפוס. ועי' שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' ש"ו אות
כ"ג ואות כ"ד ודו"ק. ועי' אבני נזר חיו"ת סי' תמ"ט, ודו"ק.

(1) ואפשר עוד לומר, כל מה דמצינו בש"ס דתרומה
במחשבה היינו מדאורייתא, אכל תקנת חו"ל
היתה צאמת שלא להפריש רק כדיבור ולא במחשבה וכו'. צ"ע
מגליה מקור לזה. וזאת דלפ"ז יתיישב הקו' לש"י הב"י הנ"ל,
דהכי תקנו צרכה על הפרשת תרומה, דמשמע שאינו מזה
דכלל, ודו"ק.

דפשיטא דלא ינא דהוי קורא בע"פ ויהי נמי כן
בכתיבה.

ה' (ב) ומה שהביא עמו ראיה מתחילת דברי הש"ס
בס"ד דקאמר ה"ד אי דקמסדר פסוקא
פסוקא וכתב לה וכו' ופירש"י קמסדר פסוקא בע"פ
כו' והוכיח מזה דאם איחא דכתיבה כד"ד, למ"ל להש"ס
לומר דקמסדר פסוקא פסוקא.

נלענ"ד כיון (ג) דקיי"ל דכל הנכרות נריך לכתחילה
להשמיע לאזניו, משום דילפינן מק"ש דכתיב
שמע, השמע לאזניך מה שאתה מוצא מפיו, הרי אף
דמוציאו מפיו דבדאי הוי דבור מעליא מ"מ צעי דוקא
השמעת און ג"כ, א"כ י"ל דנהי דכתיבה כד"ד מ"מ

הראיות שהביא הוא דכתיבה לכד"ד, לא ראיתי ראיה
ברורה בדבריו, וזולת מה שהביא מסוגיא דמגילה (דף
י"ח) דצעי דוקא קרא ואינו יוצא בכתיבה, ואי משום הא
לא אריא לענ"ד להחליט דלאו כד"ד, דהא דמוקמינן
במסקנא כגון דמנחם מגילה קמיה וקרי צה וכתב וכו'
אין ראיה דצעי קריאה, דצפשוטו י"ל אף דכתיבה כד"ד,
מ"מ י"ל דשאני המס כיון דצעי שיהא קריאתו דוקא
מתוך הכתב ולא בע"פ, א"כ נהי דכתיבה הוי כקריאה
מ"מ הא הכתיבה הוי רק כקורא בע"פ, דאף דמתחילה
קודם הכתיבה ראה כל פסוק בתוך המגילה והרהר בו
מ"מ בשעה שכתב הוי קורא בע"פ, וכאלו ראה פסוק
בתוך המגילה והרהר בו ואח"כ קרא הפסוק בע"פ,

ביאורים

שם דקאמר "היה כותבה דורשה ומניחה אם כוון לכו יצא וכו', היכי
דמי, אי דקא מסדר פסוקא פסוקא (בעל פה) וכתב לה בי כוון לכו
מאי הוי (למה יצא, הא) הוי על פה וכו'. והק' השב יעקב, בתחילת
הגמ' קודם דהשיבו דהא הוי על פה, למה נקמו דקא מסדר פסוקא
פסוקא, הא אם כתיבה כדבור דמי איזה מעלה יש בזה שאמרו יותר
ממה שכותבו. ומזה רצה להוכיח דבאמת כתיבה לאו כדבור דמי
ולכן נקמו דקא מסדר פסוקא. [ובדיבור הבא כתב רבינו לדחות ראי'
זו, ד"ל דאפילו אם כתיבה כדבור דמי מ"מ לא מהני אלא למ"ד
דבקרא ולא השמיע לאזניו יצא (פוסה ל"ה ב'), דאפילו אם הוי
הכתיבה כקריאה מ"מ הא לא השמיע לאזניו, ואינו יותר מדבור
דשפתיו נעות וקולו לא נשמע, וא"כ התינוח למה דקיי"ל בס"י ר"ו
כמ"ד רצא בדעבד בקרא ולא השמיע לאזניו, ד"ל אם כתיבה
כדבור דמי רצא ג"כ בדעבד, אבל מהגמ' מגילה אין להביא ראי'
ד"ל דנקט דקא מסדר פסוקא וכו' לפי שרצה לנקוט מילתא דמהני
לכ"ע אף לר' יוסי דאית ליה קרא ולא השמיע לאזניו לא יצא כלל].

ג. וזולת מה שהביא מסוגיא דמגילה (דף י"ח) וכו'. ע' בסיומן
הקודם בביאורים אות ה'.

ד. והכי נמי כן וכו'. דאפילו אם כתיבה כדבור, צריך שיהא
הדיבור מתוך הכתב, ר"ל, כמו שבדיבור ממש צריך להיות הדיבור
בשעת הבטת בתוך הכתב (ולא רגע אחר ההבטה מתוך הזכרון),
ה"נ צריך שיכתוב בשעת שהוא מכים על הכתב וזה אינו דמסתמא
הוא מכים על הקלף שהוא כותב עליו. וא"כ זהו הפסול, ואינו ראי'
דכתיבה לאו כדבור הוא, דאפשר דהוי כדבור אלא דפסול הוא
משום זה שה' פסול גם כדבור ממש. [ואה"נ לו יצויר שהוא מכים
בתוך הכתב וכותב על קלף אחר בלי להביט על מה שכותב ואינו
מסיר עיניו מכתב המקורי הכתוב, או יכול לצאת בזה אי כתיבה
כדבור דמי, אלא דזו לא שכיח].

ה. ד"ה ומה שהביא עמו ראיה מתחילת דברי הש"ס וכו'. בהנ"ל

הערות

ומעין סברת רבינו בזה (שכתב לענין "כתיבה כדבור") כתב
בספר בית הלוי על הסורה, בסוף הקונטרס לחנוכה לגבי
"דין שומע כעונה" לברכת כהנים, ח"ל, "מה שאמר חכ"א ברכת
כהנים דכהן אחד יכול לומר בר"כ ושאר כהנים ישמעו ושומע
כעונה וכו' עיקר הדבר לא נהירא כלל, דשומע כעונה שייך רק
בדבר שא"צ בו אלא אמירה לחודא אבל ברכת כהנים דנריך קול
רס כאלס האומר לחברו וכו' לא שייך שומע כעונה דהרי וכו'
לא עדיף הך כהן השומע מאס הי' אומר מפורש בפה רק בלחש
דלא ינא וכו' עכ"ל. [ומה שדן החזו"א קמא ס"ו ו' על הכית
הלוי, דלדעתו מדין שומע כעונה מתייחס דיבורו של חבירו אליו,
וא"כ הרי בלחש דיבור בקול רס מתייחס אליו (ועי' קה"י ברכות
ס"י י"א), הנה כמוזן דהשגה כזו לא שייכת בנוגע לסברת רבינו,
הודפס מאתר אוצר החכמה

(3) ע"י בס' משאת לוי עמ' רכ"ד.

(ג) נלענ"ד כיון דקיי"ל דכל הנכרות נריך לכתחילה להשמיע
לאזניו, משום דילפינן מק"ש דכתיב שמע, השמע
לאזניך מה שאתה מוצא מפיו וכו' א"כ י"ל דנהי דכתיבה כד"ד
מ"מ הוי רק כשפתיו נעות וקולו לא ישמע וכו'. וכ"כ להלן בד"ה
הנה וכו', ע"ש. והעיר אהמור"ר שליט"א, דסברא זו שייך רק אם
נימא דדין זה דילפינן מדכתיב שמע השמע לאזניך הוא ענין חיובי
דהשמעת אזניו, ולכן סבר זה גם בכתיבה כדבור, אמנם דלכאורה
הי' אפ"ל באופן אחר, דדין זה דהשמע לאזניך הוא דין במעשה
אמירה, דכל אמירה שהיא בלחש כ"כ שאינו שומעו באזניו לא
שמה אמירה, והוי כשפתיו נעות בלי הוצאת קול כלל, וא"כ לא
שייך סברא זו בכתיבה כדבור, ודו"ק ודוק.

ה' לברך ממילא נשמע לזרין להוציא בשפתיו, עכ"ד, לא הנתי כל עיקר, דאף דלכל לא מהני מ"מ הכתיבה הו' כמעשה וכמו דיבור ואפשר דמזכר עלה, וכמו בכל הזכרות דלא יא' בהרהור ומ"מ יא' כתיבה אם נדון דכתיבה כד"ד.

הראיה הג' שהביא א"ד הגאון נ"י ממתני' דפ"ק דתרומות חמשה לא יתרומו אלם כו' וקחני במוספתא הטעם דאלם א"י לברך, ואם איחא דכתיבה כד"ד הא יכול לברך בכתב שיכתוב הזכרה.

הגה' למה שכתבתי דכתיבה דמי למוציא בשפתיו ואינו משמיע לאזניו נדחית ראייה זו, דמש"ה אלם לא יתרום כיון דלכתחילה צריך להשמיע לאזניו הזכרה.

עוד היה נ"ל לכאורה לדחות ראייה זו, דהא בלא"ה

(1) קשה אם נידון דכתיבה כד"ד, איך מצינו

ידינו ורגלינו, סופרי סת"מ שכותבים שם הוי"ה הא

הוי רק בשפתיו נעות וקולו לא ישמע, ואף דכאמם קיי"ל דדעינד גס בלא השמיע לאזניו יא' כדאיחא בש"ע א"ח (סימן ר"ו) מ"מ כיון דלר' יוסי אינו יוא' אפילו דעינד א"כ נקט הש"ס מלחא דמהני לכ"ע, (7) וא"כ נדחית ראיית השב יעקב.

גם ראייתו מתה"ד (ס"י ע"ג) 'בפשוטו יש לחלק בין כתב שנשבע לכותב הריני נשבע.

וראייתו משו"מ מצי"ט ושו"מ מהרש"ס, אינם צדי לעיין בדבריהם, עכ"פ 'אף אם יהינא ליה, י"ל דוקא בשבועה דלכטא בשפתים כתיב, משא"כ בשאר דברים, והראיה מסוגיא דמגילה אשר על זה בנה יסודו אף לשאר דברים, כזר כחצו לדחותו בטוב טעם.

הראיה הז' שהביא א"ד נ"י דלא יא' ידי חובתו בספירה כלל (ה) מדברי הצ"ח א"ח דלא שייך למקן ברכה על דברים שכלל, וכיון דבספירה תקנת חז"ל

ביאורים

הוא "לבטא בשפתים" שיהא הדיבור ע"י השפתיים דוקא, ולכן אפילו אם כתיבה בדיבור הוא מ"מ אינו דיבור בשפתים אלא דיבור בידים, ולכן לא סגי לשבועה, אבל אינו רא' לשאר מילי שלא מצוין שצריך דיבור דוקא ב"שפתיים".

1. בפשוטו יש לחלק בין כתב שנשבע וכו', דכתב שנשבע אינו משביע בכתב, אלא כותב לגלות שכבר נשבע בפה.

2. אף אם יהינא ליה וכו', אף אם נאמר דכתיבה לאו בדיבור היא לענין שבועה, י"ל דדוקא לענין שבועה לא מהני משום דגוי"כ

הערות

שבועה לא צריך, דו"ק. ועי' בנחמ דוד באורך בענין שבועה ע"י כתיבה.

(ה) כ' הנחת דוד, "ובעיקר קושיה הצ"י למה לא מזכירין על הביטול נ"ל דהא אין הביטול והביעור ב' מנחות נפרדות דשניהם משום השבחה רק מה"מ מנחת השבחה בביטול בעלמא קבי ומדרבנן בעי דוקא ביעור וכשמבטל מדאורייתא יא' ידי השבחה אבל מדרבנן עדיין לא יא' ואינו יכול לברך כיון דמדרבנן עדיין לא קיים המנחה והחמץ שא"י לבערו ביטולו וכו' ביעורו שזה השבחתו והוא בכלל ברכת על ביעור חמץ" עכ"ל (ובשםמה כ' שכוונתו היא לפי ש"י רש"י ריש פסחים ודלא לשי' החמץ שם). וא"ע בדעת הצ"י.

וצ"ל דס"ל להצ"י, דמנחה דרבנן דבדיקה אין זה בתור הוספה והשלמה על מנחה דאורייתא דביטול (דאז א"ש סברת הנחת דוד שיש ברכה אחת על שניהן), אלא דביטול יש קיום מנחה הדא' והבדיקה והביעור הם מנחות דרבנן בפ"ע.

(1) קשה אם נידון דכתיבה כד"ד, איך מצינו ידינו ורגלינו, סופרי סת"מ שכותבים שם הוי"ה הא אסור לקרותו ככתיבתו בזה"ו וכו'. בנחמ דוד (אות ב') הק' על קו' זו של רבינו, דלכאורה יש ליישבה בפשיטות, דבהכי חייבה רחמנא,

ודוק. וראיתי פעם קו' על הצית הלוי מהא דתנן בביכורים פ"ג מ"ו, "בראשונה כל מי שידע לקרות קורא וכל מי שאינו יודע לקרות מקריין אותו נמנעו מלהביא המקינו שיהו מקריין את מי שידע ומי שאינו יודע, וק' הא גם בביכורים יש דין קריאה בקול רם, וכמ"ש רש"י בחומש (דברים כ"ו, ה') "וענית. בהרמת קול" עכ"ל, והוא מהספרי. ולד' הבית הלוי איך יאלו ע"י שומע כעונה דין הרמת קול זה. וי"ל דהכי תקנו חז"ל בכתחילה דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן החורה בשב ואל תעשה, בינמות דף ז'. ועוד י"ל עפ"י מה שראיתי בשם מרן הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל שנשאל על השמעת הפוסקים דין זה דהספרי דקריאת ביכורים בהרמת קול, והשיב שאין זה אלא דין מענין מוסרי כלל (משום הכרת הטוב בהרמת קול) ולא מדינא ממש. ולפ"ו לק"מ קו' הג"ל. וכן מן הדומה לסברא זו הוא מה שנהגים שכל אחד קורא העשרת בני המן בנשימה אחת לעצמו, דאינו יכול לקיים "הנשימה אחת" ע"י שומע כעונה. וועי' להלן בס"ס ל"ב (אחר החתימה) שמאל כסדרתו בחומים, ע"ש.

(7) יש לעיין אם שבועה צריך לכתחילה שישמיע לאזניו כמו ברכות ומגילה. די"ל דדוקא דברים הנאמרים משום מנחה או משום כבוד המקום צריך לכתחילה שישמיע לאזניו, אבל

אסור לקרמו כמצימו צוה"ז, (1) וע"כ צריך לחלק מקרי קורא השם, וא"כ ממילא לא משכחת דיצרך בכחב, דהיכי דמכוון צהיפוך, דמצימו לא יחשב לקריאה לא כיון דהמציבה יחשב לו לקריאה הוי כקורא את השם.

הערות

השם הוא דבר קשה. ואף דאם ליכא מירון אחר בודאי י"ל דהכי חייבה רחמנא. מ"מ זה ה"י הקושיא שיהא מנזה לכחילה באופן כזה. ולכן שפיר הביא רבינו רא"י מקו' זו דהיכא דמכוון להיפך לא יחשב כקריאה, דניחא היטב שליכא כלל בכתיבת ס"ת הוגה את השם באותיותיו. ומיושב קושייתו החמורה של הנמה דוד הג"ל.

אכן עדיין ק"ל עיקר קו' רבינו, דלכאורה כל איסור אמירת שם הוי' (והחלול השם) הוא רק כשאמרנו "לצטלה", שבוה"ז כל אמירתה צפה יהי' לצטלה, אבל כשאנו לצטלה כגון באמירת הכהן גדול את השם המפורש ביוה"כ בודאי לא שייך כ"ז. וא"כ ה"נ כיון שיש לן מנזה ליכתוב סת"מ הרי שאין זה לצטלה ולא שייך איסור. וע"ע טובא.

וראיתי ברשימות הרב הגאון ר' שמואל מאיר הכהן כ"ך שליט"א, שזיין כאן לעיין בשו"ת אבני נזר חיו"ד סי' ש"ו אות כ"ד, דכ' שם וו"ל, "ועל קושייתו מהוגה השם באותיותיו יש להשיב עפ"י"ש בכת"ס סי' רכ"ז ד"ה והנראה לדבר פשוט דלא שייך מוציא שם שמים לצטלה רק במוציא בשפתיו אבל בכחב ליכא בזיון כלל. כ"כ י"ל בהוגה השם באותיותיו דמחזי כאילו יש לו חיבור עם ענש השי"ת ח"ו וזה עון פלילי. ואסור להזכיר רק שם א' ד' שאין לו חיבור רק במה שהוא אדון. וכן שם א' ל' במה שמתחבר עמו או במה שהוא דיין לו. אבל הוגה שם הוי' כאילו הוי' לו חיבור בעצמו סקל יסקל האיש ההוא או ירה ירה. וזה לא שייך רק במדבר בשפתיו בגופו. אבל כתיבה נהי כדדיבור דמי במה שהתיבה יוצא לפועל מכחו כמו דדיבור. מ"מ אינו בגופו ואינו מתחבר עם השם. וזה פשוט וכו' עכ"ל האבנ"ז, וע"ש.

(1) דהיכי דמכוון צהיפוך, דמצימו לא יחשב לקריאה (דאפי' אם נימא דמציבה כדיבור הוא היינו דוקא אם רוצה לשמש בהמציבה כדיבור, אבל היכא דמכוין להיפך אז אין כתיבה כדיבור, ולכן אין בכתיבת השם בסת"ס משום הוגה את השם באותיותיו) וכו'. בשו"ת עמק שאלה, להגאון כ"ק האדמו"ר מהארניסטויפל ז"ל, חיו"ד סי' ס"ו (זיין לזה הגר"ש ריבקיין שליט"א, בקובץ הדרוש חוב' ל"ג), תמה ע"ז, וו"ל, "וחילוק זה לא שמענו דיהא צריך לחשוב בעת כתיבת השם שלא יהי' נחשב לקריאה" עכ"ל. וע"ש עוד. ולכאורה י"ל דאומדנא הוא דאינו רוצה שיהא לו כדיבור, ודוק.

ועי' בקה"י לברכות ס"ס י' דכתב ע"פ סברא זו של רבינו, דה"ה י"ל לענין "הרהור כדיבור", דדוקא אם רוצה לשמש בהרהור כדיבור הוי' כדיבור אבל כשמכוין להיפך שלא יהא כדיבור באמת אינו כדיבור, ומיישב צוה הא דגם בפנה לבו לדבר אחר באמצע התפלה אין זה הפסק, דאפי' למ"ד הרהור כדיבור

וגויה"כ הוא לעשות כן, כדאיכא בקידושין ע"א זה שמי וכו' וזה זכרי וכו' לא כשם שאני נכתב אני נקרא וכו', דצריך לכתבו כן למנות כתיבת ס"ת. וע"ע טובא כוונת רבינו בקושייתו.

ואולי י"ל צוה, דהנה חנן בסנהדרין ר"פ חלק, ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס וכו' אבא שאל אומר שף ההוגה את השם באותיותיו. ואלה"כ לכאורה במה פליגי. דהת"ק מנה דברים שהם כפירה בעיקרי הדת ובא אבא שאל לכייל אהם ההוגה את השם באותיותיו.

והנראה צוה דהנה איכא בקושה נ"ג א' "בשעה שכתב דוד שיחין (תחת המזבח) קפא חתומא ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא ומנה וכו' נשא אחיתופל ק"ו בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה וכו'". והקשה הערוך לנר "ק"ק למה ה"י מסופק צוה הא אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ואפילו שבת מותר לחלל שהוא איסור סקילה כש"כ איסור לאו וכו' יש פקוח נפש גדול מזה שרצה התהום לשטף עלמא" [והנה רש"י פי' שם דוד לא היה מורה הלכה בפני רבו אחיתופל והוא היה שם עכ"ל, ומשמע דבאמת לא ה"י לדוד ספק צוה. אך י"ל דקו' העל"נ היא דכיון דמילתא דפשיטותא הוא דפקוח נפש דוחה כל לאו א"כ אין זה מורה הלכה דויל קרי צי רב הוא. ומשמע דה"י כאן איזה ספק. וגם אחיתופל הוצרך לק"ו ידידה. וע"ז קשה קו' העל"נ]. ותי' "וי"ל דאמרינן בסנהדרין (דף ע"ד ע"ב) דעל חלול השם אפילו בשאר מנזות יהרג ואל יעבור ולכן ה"י מסופק אם זה בכלל חלול השם מה שמוחק השם והוצרך לפשוט ממה שהתירה התורה למחו' גבי סוטה וכו' עכ"ל. ונחבאר דלדינא באמת יש במחיקת השם ענין לחלול השם, רק דלמען השלום גזיה"כ הוא דהותרה וכהק"ו שנשא אחיתופל.

ולפי' חידוש זה אפ"ל דהיינו טעמא דאבא שאל דחמור איסור דהוגה את השם באותיותיו, דס"ל דפתח ביה ענין חילול השם. וי"ל דאף הת"ק מודה לענש היסוד שיש בהוגה את השם באותיותיו משום חילול השם כנ"ל, רק דפליגי ע"ז דאמר שאין בו חלק בעולם הבא.

ומעתה אפשר לומר דזה ה"י קו' רבינו, דאם יש בכתיבת השם משום הוגה את השם באותיותיו, אף אם נאמר דלמנות כתיבת סת"ס צהי חייבה רחמנא, עדיין קשה הדבר לומר שכל כתיבת סת"ס יוכרח לעשות דבר שהוא בענש חילול השם. דבשלמא בסוטה שהוא צדיעבד במקרה, הרי דאמר רחמנא ימחק שמי למען השלום. אבל שיהא לכחילה מנזה שיש בו מעשה חילול תשובות רבי עקיבא איגר <אחיזה בעקב> - א / איגר, עקיבא - שורקין יעקב משה [עמוד 205] (726077)

ברם

זה טעות דהא מ"מ יכול לכתוב השם כקריאתו

בשם ה'.

ובמה שפלפל א"ד נ"י דסברת הנ"י דאין מצרכין על דברי' שבלב, לא יתכן למ"ש הר"ן והוצא בט"ו (סי' תפ"ט) הלכתא גמירי דציוצל וזה אין צריך לספור המנין, ואעפ"כ משמע בחוס' דמצרכין על ספירת יוצל, הרי אף דא"צ לספור המנין והוי דברים שבלב צריך לצרף.

במתוך דבריו של ה' ברבי ניכר ^ט דמפרש דמ"ש הר"ן דגמירי דציוצל א"צ לספור המנין, היינו דמהני בסופר בהרהור, ולדעתי דעת זן אחותו תלמידו נראה צרור דכוונת הר"ן דציוצל גמירי להו דאין הספירה כלל וכלל מנזה וא"צ כלל לספור השנים כסדרן שהוא כך וכך ליוצל לא דציוצר ולא בהרהור, אלא דמנזות הסורה לעשות יוצל בשנת החמישים אבל המנין אינו מן המנזה, וא"כ בלא"ה החוס' ע"כ לא ס"ל כהר"ן, וכמו דד"ק תוספות במנחות שכתבו ואפשר דצ"ד סופרים ומצרכים וכו', היינו לדעתייהו דמנזה להצ"ד לספור מנין השנים, וזהו דלא כהר"ן ולא חלי כלל בדברי הנ"י.

ביאורים

דמאי אין צריך ליתן לכהן כיון דספק הוא ויכול ליטבור אותו לו. ויש חולקים ע"ז. והביא רבינו רא"י דלא כהמור, ראילו לשי' המור יש לחקשות על הגמ' דקאמר דברמאי אין מצרכין על ההפרשה משום דרוב ע"ה מעשרין הם. וקשה, להמור לא צריך להך מעם, דיש עוד מעם אחר שאין להך על מצות הפרשת דמאי, לפי שהדמאי נפרש במחשבה דנותן עיניו בצד זה וכו', וא"כ לפי הב"י

ח. ברבי. לשון הגמ' בחולין ג"ה ע"ב ובכ"ד, ופירש"י בריבי שם חכם, ל"א גדול הדור.

ז. דמפרש וכו' וד"ה ומ"ש וכו'. עיין בסימן הקודם, ושם ביארנו.

י. וא"ד. לכ' צ"ל וא"ד.

יא. ומה וכו'. דעת המור יו"ד פ' של"א דתרומת מעשר של

הערות

ההפרשה), ולא רק נתינה משום דממונו גביה. ונחלקו בזה הרמב"ם והרמב"ן בזה"מ, ודו"ק. ובנמצא דוד (אות ג') כ' להעיר דנכלל לא שייך זה בכהן המורס לעצמו, א"כ במכירי כהונה [ע"י צ"צ קכ"ג ב'], וכן בחלה בזה"מ, דליכא נתינה לכהן, ע"ש. (י) הביא רבינו ש"י הטור יו"ד דמרו"מ של דמאי אין צריך ליתן לכהן בחנם אלא דיכול למוכרה, ויש חולקים, ע"ש. ויש להעיר מדברי החוס' ברכות מ"ז א' דד"ה ומאכילין וכו' דכתבו בהא דמתן מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי, וז"ל "מיירי באכסניא ישראל ומזלין עליהם לזיגס והם כעניים ודוקא דמאי אבל טבל לא דקספו להו איסור מיתה, ואי נמי באכסניא של נכרים שהטיל עליהם המלך מכל מקום דוקא דמאי אבל טבל לא דאס כן פורע חובו מממונו של כהן" עכ"ל, דמשמע דדמאי אינו ממונו של כהן. ויש לדחות.

זהו דוקא כשכיוון שימש הרהורו דציוצר, אבל לא כשאינו רוצה שיהא דציוצר כנ"ל. ובקה"י ליקוטין ח"ו הביא דעיקר סברתו כ' דציוצר הלכה סי' נ"ט ס"ד. שו"ר זהר צבי (קובץ חידושים) עוד בענין זה. [ועיקר הקו' הנ"ל של המאמר הלכה והקה"י הוא לדעת הר"ר מנחם צשי' הרמב"ם דהלכה כרבינא דהרהור דציוצר, ודלא כשי' השג"א סי' ו', ועי' קה"י ברכות שם אות ב'].
(ח) ובמחשבה צעלמא וכו'. צליונים והערות (הנדפס בסוף הוצאת בני ברק, תש"מ) כ' "ראיתי תמיהם

דבחוס' שם לא נזכר כלל דמהני במחשבה צעלמא יעו"ש."

(ט) כיון דשורש ענין הפרשה הוי מעשה ליתנו לכהן, אף שעשה אינו עושה מעשה מ"מ מחשבתו לקראו בשם תרומה שסופו לנא לידי מעשה מקרי מעשה. לכאורה דסברא זו היא יותר חזקה אם הנתינה לכהן היא ג"כ מנזה (מלמד מנזה תשובות רבי עקיבא איגר <אחיזה בעקב> - א / איגר, עקיבא - שורקין יעקב משה [עמוד 206] (726077)

סימן טז

שלום וישע רב לירידי הרב המאור הגדול כו' מ' יעקב
ראובן האבד"ק דעלמין יצ"ו:

מכתבו הגיעני והנה לפסול שו"ב שעבר על שבועה אין
נריך ראה כי כן מלאו חסודות האחרונים [ע"י יו"ד
ס' ח' סעיף י"א] והטעם מלכד שאיסור שבועה [כו'] כמו שכתב
מעלת כ"ח עוד נראה לי טעם פשוט כיון דכל דזיקות
הריאה דרבנן וכמה חומרות בעלמא כמו יתרת מקמא בתואר
ורד להשמלה חדשה [ס' ל"ה סעיף כ"ט] או בועה בשיפולי או
בועה מעבר לעבר יעוין בשמלה חדשה [ס' ל"ז סעיף כ"א וכו']
ותרי כיסים [שמ"ח ס' ל"ה סעיף ל"ג] וכהאי גוונא הרבה ובודאי
החשוד על השבועה ואיסור דאורייתא חשוד על איסורים
כאלה [ע"י יו"ד ס' ק"ט סעיף ה'] והאין נעמוד ונמסור לכתחלה
לדדוק לשו"ב כזה שאין לו נאמנות על זה נהי דדיעבד יש
לומר בכהאי גוונא אמרינן בחזקת היתר עומדת חזק
מסירות כמבואר בפרי מגדים [ע"י שפ"ד ס' ל"ט ס"ק ב']
והרבה יש לעיין בזה דדיעבד אכל לכתחלה ודאי אין מוסרין
לאיש כזה לדדוק וגם בשחיטות יש כמה חומרות דרבנן כמו
שהיה במיעוט קמא וכדומה. אך באמת בלאו הכי החשוד על
השבועה חשוד על איסור נבלה ופטרט על לפני עור ואי
משום שבועה בכתב יעוין בחתם סופר שהחליט כהאי גוונא
שהיה תקנה הקהל ונדבר הדבר בתנאי התקנה ואחר כך
אפילו בכתב הוא שבועה [ע"י חיו"ד ס' ר"כ ד"ה והנה
בנידון] ואם כן לפי דברי מעלת כ"ח פסול השו"ב:

וגם כמה שאינו בקי בדינים בודאי הוא אסור להיות שו"ב
עדי על כל פנים ילמוד דיני שו"ב ולאחר כך נעין
בדיני וגם אם היו שני עדים שמיקל בקליפת סירכא אלא
עגלים יונקים [ע"י יו"ד ס' ל"ט סעיף י"ג בהגה] ראוי להעבירו:
אך עם כל זה אני אומר להגיש הדבר לפני הרבנים
הסמוכים ולהניע דבריו לפניהם" ונצטע הענין כד
וכדן ואל יעקש כ"ח הרבה כי מסתמא כחורה יעשו וטוב
השלום והיה שלום כדברי ידידו דורש שלומו:

סימן יז

שלום וישע רב לירידי ש"ב ומחותני הרב המאור
הגדול החסיד בנש"ק וכו' מו"ה אברהם הורוויץ נ"י
האבד"ק שענדרייב יע"א:

אודות השבועה שקיבל השו"ב עליו בכתב שלא ישחוט
יותר מיום הנקבע והלאה:

באמת הרבה גדולים דברו בזה ואחריו"ב הוא ניהו הגאון
חתם סופר ז"ל החמיר מאד בשבועה בכתב כאשר
מבואר בספרו הלכה למעשה [בזירה דעה ס' רכ"ו]:

הן אמת שבמחילת כ"ח דבריו נפלאו מאד. א' כמה שכתב
לדחות דברי השב יעקב [יו"ד ס' מ"ט] שכתב דשבועה
בכתב אינו ודחה בשב יעקב את דברי החות יאיר [ס' קל"ד]
שהחות יאיר ז"ל מביא ראיה מדחוינן דהוצרך החורה למעוטי
בפירוש גבי עדים ולא מפי כתבם [גיטין ע"א ע"א] שמע מינה
דנשארי דוכתי הוי הגדה בכתב הגדה ועל זה כתב השב
יעקב לדחות ד"ל דלעולם שבועה בכתב אינו לדברים שצפה
אין נאמרים בכתב ורק גבי עדות הוה אמינא דאין נריך רק
גילוי מילתא משום הכי הוצרך החורה למעט וכח על זה
בחתם סופר ז"ל דלדבריה בעדות נריך להבין הדבר ולהבין
האמת ולהכי נריך לשמוע מפי המדבר מה שאין כן בשבועה
יעו"ש וזה לפלא מאד דהרי בגמרא כריחות דף ד' א' איסא
שם ו"ל לר' יוחנן דאמר כפיפת קומתו הוי מעשה עקימת
שפתיו נהוי מעשה גבי מגדף אמר רבא שאני מגדף הואיל
וישנו בלב אכל בעלמא עקימת שפתיו הוי מעשה מתיב ר'
זירא ילאו עדים זוממין שאין בו מעשה ואמאי הא על פי
כתב בהן אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנו בראייה
עכ"ל הגמרא ובחוס' שם ד"ה הואיל וז"ל ובספרי כתב עדים
זוממין הואיל וישנו בלא פירוש באס לא יגיד ומפרש בפרק
שבוטע העדות דאין מחייבין אלא בצית דין ולהכי מעקימת
שפתיו לא מחייבין דא"כ אפילו חוץ לבית דין נמי והגדתן
לחוד דהיינו פיהן לא גרמא להו אכל בעלמא דמחייבין על פי
דבורן לחוד עקימת שפתיו הוי מעשה עכ"ל הרי ד"ל בעדים
דההגדה אינו כלום רק גילוי הענין ומה לי בכתב ומה לי
בפה:

ואם כי עדיין יש לבעל דין לחלוק כמו שכתב הרב הגאון
החתם סופר ז"ל דבעדות נריך להבין האמת ולפיכך
נריך לשמוע מפיו מ"מ בודאי יפה כתב השב יעקב ז"ל דנהי
דיש סברא לומר כן מ"מ יש נמי סברא לומר אפכא דבעדות
כיון דהגדה אינה מעלה ומוריד דהרי חוץ לבית דין פטורים
הוה אמינא דעיקר תליא בהגילוי לבית דין ואפילו בכתב כשר
ומשום הכי הוצרך החורה למעוטי:

אבל גבי שבועה מהיכי תיחי לחלק ולומר דגם בכתב הוי
השבועה מי יודע טעמי החורה לא מיבעיא לפי
מדרשו של רשב"י ז"ל [ע"י מקומו וזה מקומו ס"ט ק"ח ע"א] בודאי
עיקר הקפידא על ביטוי ברות פיו ונפשטו כמבואר בדבריו
הקדושים מה שאין כן בכתב ורק אפילו לפי פשוטי החורה
האין נלמוד כתב מהגדה בעל פה דאין כאן גזירה שוה ולא
קל וחומר דפריכא היא מכמה נדדים כידוע לכל מבין:

עא. עיין שו"ת בית שלמה יו"ד ח"א סימן ה' שנכתבה בשנת תרי"ח,

וספר קנאת סופרים בהשמטות לנדר וזיזין סימן כ"ג (סב.).

דברי חיים (שו"ת) > מהדורה חדשה - אור"ח, יור"ד / האלברשטאם, חיים בן אריה ליבוש (עמוד 167) {726077}

קמו

חיים

ח"א יור"ד יז - יח

דברי

טובה ורואה להחמיר נגד הש"ך ז"ל [בס"ר רכ"ח ס"ק נ"ד] וכן סוגיא דעלמא להחיר וזודאי אין שומעין לו בזה דין הכריעו כמעט כל האחרונים דלדבר מזה על כל פנים צדיעבד מותר ואין לפלפל בזה ובפרט בדבר שרבו הסברות ולדבר הכל יכלה הזמן ולכן אין לזוז מסוגיא דעלמא שמהני היסור:

ובד"ץ שצוה שכתב אני מחמיר בזה מאד לפי הסכמת בחראי דבחראי עיין בחדש סופר [יו"ד ס"י רכ"ז] וכבר הארכתי צענייט באלו"ה אך זודאי אין להקל בשבועה ח"ו מחמת שהוא בכתב חולס בנידון דידן שהוא רק ליחיד ועל פי אונס יש מקום להקל כי אמר שלא חש לחתום על תפסא דעלמא ויעוין בחדש סופר ויראה החילוק שיש לחלוק בנידון דידן:

אך אין צריך לזה כי כבר הותר השבועה על פי בית דין מכמה שנים"ה וגם אפילו אם נימא דלאו שפיר עבדי מה שהחירו לו על כל פנים עשה על פי הוראת חכם ועדיף משוגג וא"כ אין לפוסלו על מה שעבר למפרע ועל עתה זודאי שכבר נסתלק לעולם העליון הנדיק הקדוש מה"ר חיים זל"ה"ה זודאי אין חייב לקבל עוד רשות מבניו הנדיקים:

והנה ראיתי מאת רב שרואה לומר דזה לא מקרי עשה לו טובה מחמת ששועט בשכרו וסמך את עצמו על הרמ"א ז"ל [שם סעיף כ' ועיין בש"ך שם ס"ק מ'] ובמחילת כ"ת לא דמי כאוכלא לדני דגבי פועל שנשבע שיין לומר זה דאין עושה עמו טובה אבל צמי שלומד לחזירו אומנות או שעושה לו ספרות שיהא נקרא אומן זודאי טובה גדולה היא זה המעשה שמפארו ומחשיבו כרצונו בלא קבלת דבר נגד זה ובשלמא הפועל שעושה לבעל הבית יש מקום לומר שבלא זה הצעה"ב ימלא אחר שיעשה עמו אבל הכא שרואה דוקא בהעדאתו של זה השו"ב זודאי טובה גדולה היא אלל זה השו"ב שהעיד עליו ואין להאריך בדבר פשוט:

גם מה שכתב הרב הג"ל שבלאו הכי מחויב להעיד במחילת כ"ת לא ידעתי הנה עדות אשר למה התורה להעיד וכי הוא זה בגדר עדות ושייך כלל על זה שם עדות זה אינו רק בחזרת סמיכה וכי מחויב השו"ב המומחה הזה להסמיכו מי שירצה לאכול משחיטתו יצדקו ובלאו הכי אין סמיכתו כלום בלא סמיכת רב כידוע בשו"ע [יו"ד ס"י א' סעיף א' בהנה] אם כן אין עליו שום חיוב כלל מן התורה ליתן עדותו על שו"ב ודברי הרב הג"ל אינם לפענ"ד ואין לסמוך עליהם כלל ורק כיון שהשו"ב הותר צדיעבד על פי היתר בית דין מעתה אין לאסרו והמחמיר בזה אין רוח חכמים וזה הימנו שצא לקפח ח"י אדם חנם כאשר ידוע לכל מבין:

ובזה שכתב עוד שם בחדש סופר דמצינו דכתב מחזיק הדבר יותר. באמת לא ידעתי דהרי שטר במטלטלין ליכא ויעוין חס"ר בחזנות [בספרק הנושא ק"צ ע"א ד"ה אליה] גבי חייב אני לך מנה בשטר וגם מה ענין שבועה לחיוב נהי דחייב חייב יותר בשטר היינו לבני אדם בחזרת קנין וחיוב שחיבה תורה הקדושה מה שאין כן לענין קיבל על עצמו איזה דבר אפילו לזרוק ושלל לאכול שהוא אינו מטעם חיוב לקנין רק כך גזרה חכמתו יתברך שמו שיקיים ככל היוצא מפיו האין יקום אנו ולומר דגם בלא ציטוי שפתיים חייב:

ובצ"ת ראיה לדברי ממגדף דחייב רק בהגדה מה שאין כן בכתב דאם איחא דחייב המצרך בכתב א"כ למה פטרי רבנן [שם בכריתות] הא משכחת במעשה ובה אין לומר כמו שהירץ שם בחדש סופר מנשבע וחלה עצמו בדברי הרא"ה דכיון דמשכחת בלא מעשה אפילו עשה מעשה פטור דכאן גבי כריתות כולי עלמא מודי בעשה מעשה חייב אפילו שמשכחת בלא מעשה דין קאמר בהדיא רבא בכריתות [דף ג' ע"ב] גבי אוב יעו"ש:

בז"ה דבר דלפענ"ד שבועה שכתב יותר נראה דעת האומרים שאינה אך גלוי וידוע לפני כ' שאין בידנו הפעוטים להכריח בדבר שגדולי קמאי הניחו בספק ובפרט גאון אחרון שבבחראי הוא ניהו החכם סופר ז"ל פסק כן הלכה למעשה ואת אשר כתבתי ישמור כי לפענ"ד כך האמת וראוי לנו להחמיר בכל החומרות בשו"ב וצפרט לפי מה שכבר העליתי [ע"י לשל סוף ס"י י"ג וע"ע ס"י כ"י י"ט] שיכולין אפילו מיעוט בני העיר למחות ולומר אין רלווי (לענין) [להכנס] בפלוגתא דרבנן והשו"ב פשע בעצמו בזה שנשבע בכתב:

ובצ"ת אין להקל בשביל פריסת השו"ב וטפלי דתלויין ביה כי זה אינו נאמר רק אם לא עבר רק על כבוד החכם כמבואר בש"ס [הלין י"א ע"א] אך זילת זה יאבדו כו' ואל יכשל אחד מבני ישראל בצער פגול ובעוה"ר קלקול הדור מזה מהשו"ב הלא טובים ומבעלי הוראה המקלקלים וד' הטוב יגאלינו וישיב שופטנו כבראשונה והיה שלום כופש ידיו דורש שלום תורתו בלב ונפש חפיה:

סימן יח

להרב כ"ה האבד"ק גווארדיין בש"ת כ"ה יוסף יצחק

ב"י

בכתבו הגיעני"ה והנה ראיתי מעלת כ"ת האריך להחמיר שלא מהני היתר על דבר מזה באם עשה לו

מהד"ת יו"ד סימן ב' שנכתבה בשנת תר"כ. ודברי שאול ויוסף דעת על יו"ד סימן ל"ה (בב.).

עג. עיין כל פרטי העובדא בשו"ת דבר הלכה (ראה"ט) סימן כ"ה. עד. עיין תשובה קודמת. ולקמן סימן י"ט.

קדושת הדיבור

א) מהלכות הפלאה יש ללמוד גודל ענין הדיבור וכמה זהירות על זהירות צריך להרבות בענין הדיבור. כתיב (איוב ה' ז') אדם לעמל יולד, ופרשו חז"ל (סנהדרין צט, ב) לעמל פה, היינו לעמל תורה. וזוהי תכלית תולדתו, והסברא נותנת כן, דכתיב (בראשית ב' ז') ויהי האדם לנפש חיה, ובתרגום אונקלוס לרוח ממללא, הרי העידה התורה כי זוהי מהותו ועצמותו של האדם, ובכח הדיבור נבדל האדם מן הבהמה. והנה ניתן להאדם להיות הבוחר בטוב או ברע והמחליט והגורם עליה או ירידה, הוא רוח האדם, ושאר הכחות שבאדם מנפש החיונית ונשמתו הם רק משפיעים על בחירתו. וכתב הגר"א זצוק"ל (אדרת אליהו בראשית ב' ז') כי עיקרו של האדם הוא ברוח, כי כוחות נפש החיונית הם גם ביתר בעלי חיים, וכן כתב שהתורה היא ברוח, וענין הדיבור תלוי ברוח כמפורש באונקלוס לרוח ממללא, ומה"ט גם הלומד לעצמו צריך שיהיה בדיבור, וכמ"ש חז"ל (אבות ו ה) בעריכת שפתיים, וברש"י (שם) שאינו מגמגם בדברי תורה אלא חותכן בלשון ומוציאן בפה דאין דברי תורה מתקיימין אלא בהוצאת הפה דכתיב (משלי ד' כ"ב) כי חיים הם למוציאיהם, אלא למוציאיהם בפה, ע"כ, ולהיפוך בחטא, דמהאי טעמא חטאי הדיבור עולות על כולנה כדכתיב (תהלים ע"ג, ט') שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ, כי זהו חטא בחלק הנכבד והעיקרי שלו, ובפרטים הרי זה יותר מחטאים במעשה כי זהו עיקרו ועצמותו של האדם. גם מחשבותיו ודעותיו כשם שהן גורמות להדיבורים לטוב או להפכו ח"ו, כך הם גורמים לדעות ומדות, כי ע"י הדיבור נקבעים הדברים יותר ונחרתים בנפשו. ובצד הרע פירש הגר"א עה"פ (משלי י"ח, ד') פי כסיל מחתה לו ושפתיו מוקש נפשו, על ידי פיו באה לו מחיתה ושבר, ובסו"ד שם, פי כסיל שהוא לשונו שהוא מחיתה לו שמביא רעות עליו בממון או בשאר דברים, ושפתיו מוקש לכל "נפשו", כי מביאה אותו לידי מות, ע"כ. והביאור בזה, כי פיו מוביל אותו לענינים רעים ומריבה, מה שלא חשב כלל, ומה שפיו הפקר מביאו לידי מחיתה. גם כשמבאר את הדברים הלא נובע מזה המחשבה, והכלל דברים שבלב לא הוי דברים.

וכן הדיבור משפיע הרבה מאד על הפנים של האדם, וכמ"ש (משלי ט"ו, א') מענה רך ישיב חמה, והפירוש בזה לא רק מחבירו אך חמתו של העונה, כי מעשים בכל יום כשמתחיל לענות באמיצות ובתקיפות נתעורר החימה יותר ויותר, וכשעונה בענוה ובפיוס הרי שוקטים כוחותיו, וכן בענין ענוה. ובדרך כלל כמו שכתב המס"י (פרק ו') שההתלהטות החיצונית תביא להפנימית, והפה הורא מבטאו של הלב והמוח.

והנה כתוב (קהלת ו' ז') כל עמל האדם לפיהו, וגם הנפש לא תמלא. הרי שאינו מספיק למה שמוציא מפיו, ופירש הגר"א (משלי י"ג, ג') פשק שפתיו מחתה לו, אבל מי שמרחיב שפתיו, אף על פי שיש לו נפש טובה ועושה מצוות הרבה וגדר עצמו בכמה גדרים לא יועילו לו ושפתיו תהיינה לו למחיתה, ע"כ. והרהור לאו כדיבור דמי בעניני המצוות.

והנה בחינת התורה היא בחינת הדיבור, כמ"ש חז"ל (קידושין ל, א) ושננתם לבניך שיהא ד"ת מחודדים בפיו, וכן נאמר (שמות ל"ד, כ"ז) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. מכ"ש שמסירת התורה מאיש לאיש ומדור לדור הרי הוא ע"י הדיבור דוקא, ומעיקר הדין הרי אמרו (גיטין ס, ב) דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב, וממילא ענין הדיבור וענין התורה אחד הוא.

וכן מצינו בקבלת התורה דהיא היתה ע"י הדיבור דנעשה ונשמע, ועצם נתינת התורה היא ע"י דיבור, וכן אף תורה שבכתב הרי נתנה כל פרשה בדיבור וכן עשרת הדברות. ולענין ברכת התורה הרי נפסק בשו"ע או"ח (סי' מז, ס"ד) דאין צריך לברך על הרהור, אף דברכת התורה היא דאורייתא. וכן דינא דשומע כעונה הרי זה ג"כ משותף עם הדיבור.

ב) מהלכות הפלאה אנו רואים גם בדברי הרשות איזה כח יש לו לדיבור לעשות חיובים, ואם עובר חרי מתחייב בלאו וגם בחיוב קרבן בטוי, או מעילה בנדרים וכמה חיובים בעשין, וגם כמה דינים בקדשים חלים בדיבור, ופסולי קדשים לרש"י (מנחות ב, ב ד"ה אבל, זבחים מא, א' ד"ה כגון) ותוס' (זבחים ב, א' ד"ה כל סו"ד), ומובן מזה כח והשפעת הדיבור לעשות דינים וחלות איסורי תורה. וטעם הדבר, אחרי שזה עיקר האדם והשלמתו, והדיבור הוא האמצעי והאופן למלא תכליתו בתורה, הנה לא לבד הדיבור בתורה ודברי קדושה פועל מצד קדושת התורה בעצמה, אך בהדיבור בלבד מונח כח גדול לפעול ולחדש גדולות ונוראות, ויש חלק גדול בתורה והוא מקצוע של הפלאה גם בדברי הרשות ולעשות קודש, גם חזינן כח הדיבור מצד התרת נדרים, כי אף שצריך פתח או חרטה, אבל צריך התרה בפועל.

ובזה חזינן חידוש מה דליתא בכל התורה מה שכתבו רוב הראשונים בדין מומחה דלא בעינן סמוך רק חכם מובהק ובקי בחלכות נדרים דאז יש כח בדיבורו להתיר מצד חשיבות דיבורו בתורה, ובעי חכם גמיר וסביר בגדר חז"ל כמו רב נחמן ורב הונא, ולפירוש הרמב"ם (פ"ו מהל' שבועות הל' ח') עיין בר"ן פ"ג דנדרים (כג, א) ד"ה אין, זהו להתיר יחידי ולא על אחד מג', ולרמב"ן בעי שיהא אחד מג' חכם בתורה. ושמעתי ענין רמז נפלא כי בפרשת נדרים הוזכרו ראשי המטות קודם שם שמם, והוא שנתנה להם התורה כח לבטל חומר הנדרים, ונדר הוא כנשבע במלך עצמו ושבועה הוא כנשבע בחיי המלך, ומסרה תורה כח לראשי המטות.

ויש להתבונן למנוע מדברים בטלים ומכ"ש מרובי דברים אף שיהיו נקיים מדברים אסורים אך מחמת יקרת הדיבור בלבד. וכמאמר הראשונים (כד הקמח רשות סג, ב) שיהיה קשה בעיניך הוצאת דיבורך מהוצאת ממונך. ובגמ' (מגילה יח, א) מלה בסלע משתוקא בתדין. כי אחרי שיש שיווי נורא כל כך בהדיבור כמה קשה הוא הזלזול בדברים, וכמשליך לבטלה אוצרות מרגליות, כי בעצם הדיבור בלבד מצד גודל מעלתו ומה שאפשר לפעול בו הרי מונח בו שיווי נורא, ועוד שזהו כמקבל מתנה עצומה מהמלך או כתב לשבח ומגוללו לאשפה הרי זה זלזול בכבוד המלך, מלבד החפסד בדברי תורה שהיה יכול לדבר או להגות בתורה בעת הזאת, נוסף מה שמאבד הכוחות הטובים שיש לו בטבע, אך החפסד הוא גם בהדברים עצמם ובדרך כלל אינו מונח בראשו ורובו בדברים של בטלה.

והנה יש עוד הפסד גדול, שבטומאת שפתים הרי מלכלך הרבה את דברי הקדושה, וידוע מ"ש בירושלמי (ברכות א, ב) בשם רשב"י בדין היה צריך שיהא שני פיות אחד לדברי תורה ולדברי קדושה ואחד לדברי חול, אך מסיק שם אם בפה אחד אין יכול העולם להתקיים מפני דלטריא שלו עאכו"כ בשנים. וע"ז נאמר (משלי י"א, כ"ב) נזם זהב באף חזיר וגו'. ועד כמה שמונע את עצמו מפישוק שפתים הרי עולים בשוים כל דברי תורה וקדושה, וצריך שיכוין גם בדברי חול רק לתועלת בענינים הנוגעים לרוחניות, וכמו שדרשו (וע"ז יט, ב) עה"פ ועלהו לא יבול (ותהלים א', ג') גם שיחות חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד, היינו שיהיו מכוונים לתועלת זולתו, ולפעמים אף לתועלת גשמית או לשבחו.

ג) איתא במשנה נדרים (ט, א) כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה, והנה אמרו (נדרים כב, א) הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב קרבן. והנה הלשון הוא נורא מאד עד כדי כך שאמרו (קדושין כת, א) הקורא לחברו רשע יורד עמו לחייו, והנה אמרו במשנה (אבות ג, יג) נדרים סייג לפרישות, גם איכא קיום מצות עשה, ובנזירות הרי נכללו בו כמה מצוות והכתוב קרא קדוש, מ"מ נקרא בלשון חז"ל בשם רשע, ולא לבד בדרך מוסר אלא נקבע לחלכה כן, ואף שכוונתו לגדרים בפרישות, ואף שמקיים ג"כ, כי הרי אמרו והמקיימו כאילו הקריב קרבן, אך הרי נתן מכשול לפניו שהרי אפשר שיכשל בשביל נדרו ויש כאן חסרון ביראת שמים ובזחירות, וזה חמור כל כך כי אף שקיים כמה מ"ע כמו בנזירות וגם נהג בפרישות, אך שלא חשש שמא יעבור על דבר מה.

נזיר דף כ"ח

ומזה יש ללמוד את חובת ההתבוננות עד כמה החיוב להתרחק מכל מקום לענין מכשול, ובהיפוך לעסוק בכל דבר שעלול להשמר מרע. ויסוד הכל הוא מ"ש חז"ל (קידושין מ, ב) גדול תלמוד דמביא לידי מעשה ותורה מביאה לידי זהירות, ועוד אמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, חיינו שהתורה מביאה לידי מעשה גם לידי כבישת ותיקון היצר. וכמה צריך להתחזק בתורה ולהתקשר בד' אמות של הלכה.